

หลวงตา
บวชมาทำไม
เล่ม ๒

ตอน หลวงตาศึกษาพระไตรปิฎก

ผู้เขียน ภิกษุรูปหนึ่ง

หลวงตาบวชมาทำไม เล่ม ๒
ภิกษุรูปหนึ่ง

หลวงตา

บวชมาทำไม

เล่ม ๒

ตอน หลวงตาศึกษาพระไตรปิฎก

ผู้เขียน ภิกษุรูปหนึ่ง

หลวงตาบวชมาทำไม ?

เล่ม ๒ ตอน หลวงตาศึกษาพระไตรปิฎก

ISBN: 978-974-401-809-0

หากประสงค์จัดพิมพ์เป็นธรรมบรรณาการ โปรดติดต่อ

คุณม่วย พันธุ์เถกิงอมร

โทรศัพท์ ๐๘๑-๓๑๑๕๓๕๒

พิมพ์ครั้งที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๕๓

จำนวน ๒๘,๘๕๐ เล่ม

ผู้เขียน : ภิกษุรูปหนึ่ง

พิสูจน์อักษรโดย : คุณรัตนา อนันต์นนท์ศักดิ์

อาจารย์สุรพงศ์ เทพสุธา

ภาพปก : อุบาสกท่านหนึ่ง

หลวงตาบวชมาทำไม ?

เล่ม ๒

ตอน หลวงตาศึกษาพระไตรปิฎก

โยคา เว ชายตี ภูริ อโยคา ภูริสงฺขโย
เอตํ ทฺเวธา ปถํ ญตฺวา ภวาย วิภวาย จ
ตถตฺตานํ นิเวเสยฺย ยถา ภูริ ปวฑฺฒติ

ปัญญาย่อมเกิดเพราะการประกอบแล ความสิ้นไปแห่งปัญญาเพราะการไม่ประกอบ บัณฑิตรู้ทาง ๒ แพร่งแห่งความเจริญและความเสื่อมนั่นแล้ว พึงตั้งตนไว้โดยประการที่ปัญญาจะเจริญขึ้นได้

เรื่องพระโปฏฐิลเถระ ขุ. ธ.

คำนำ

ภิกษุผู้ศึกษาเล่าเรียนพระวินัย ย่อมได้อานิสงส์ ๕ ข้อ คือ ๑. กองศีลของตนเป็นอันคุ้มครองรักษาดีแล้ว

๒. เป็นที่พึ่งพิงของกุลบุตรผู้ถูกความสงสัยครอบงำ

๓. เป็นผู้แกล้วกล้าพูดในท่ามกลางสงฆ์

๔. ย่อมข่มชนผู้เป็นข้าศึกได้ด้วยดี โดยสหธรรม

๕. เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม

เมื่อภิกษุได้ศึกษาเข้าใจพระวินัยดีแล้ว ย่อมไม่ต้องอาบัติด้วยอาการ ๖ อย่าง คือ ไม่ต้องอาบัติด้วย ๑. ไม่ละอาย ๒. ไม่รู้ ๓. สงสัยแล้วขืนทำ ๔. สำคัญในสิ่งไม่ควรว่าควร ๕. สำคัญในสิ่งที่ควรว่าไม่ควร ๖. หลงลืมสติ หรือเมื่อต้องอาบัติแล้วก็แสดงคืน ชื่อว่า ย่อมรักษากองศีลของตนไว้ได้

ภิกษุผู้ชำนาญพระวินัย ย่อมตัดความสงสัย แก้ไขและแนะนำภิกษุผู้มีปัญหาพระวินัย หรือต้องอาบัติ ให้ออกจากอาบัติ ให้ปริวาส มานัต อัพภาน ฯลฯ ได้

ภิกษุผู้ทรงวินัยย่อมองอาจ ไม่หวั่นไหว ไม่เก้อเขิน และไม่กลัวว่า ใครจะมาโจทอาบัติ ย่อมแกล้วกล้าในทุกสถานที่

ภิกษุผู้วินัยธร ย่อมยกสิกขาบทปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้เป็นข้าศึกต่อบุคคลหรือต่อพระศาสนา หรือกระทำกรรม เช่น ตัชชนียกรรม *(ตำหนิ)* ปัพพาชนียกรรม *(ขับไล่)* นิยสกรรม *(ให้คบหากัลยาณมิตร)* เป็นต้น โดยธรรมวินัย โดยสัตถุศาสน์

ภิกษุผู้ฝักใฝ่ ผู้ใคร่ต่อพระวินัย ย่อมศึกษาพระไตรปิฎกพร้อมทั้งอรรถกถา อันเป็น**ปริยัติสัทธรรม** เป็นปัจจัยแก่ศีลที่หมดจด รักษาธุดงค์เพื่อขัดเกลากิเลสให้ยิ่งขึ้น เกื้อกูลแก่การเจริญสมถวิปัสสนา เหล่านี้ชื่อว่า **ปฏิบัติสัทธรรม** ย่อมมีโอกาสในการบรรลุมรรค ผล นิพพาน อันเป็น**ปฏิเวธสัทธรรม** ผู้รักษาพระวินัย จึงชื่อว่า เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม ด้วยประการอย่างนี้

พระปริยัตินั้นเป็นมูลของพระศาสนา ตามที่แสดงไว้ในอรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกนิบาต วรรคที่ ๑๐ เบอร์ ๓๒ หน้า ๑๗๔ มีเนื้อความว่า

> **พระสูตรยังดำรงอยู่ตราบใด พระวินัยยังรุ่งเรืองอยู่ตราบใด ภิกษุทั้งหลายย่อมเห็นแสงสว่างเหมือนพระอาทิตย์อุทัยอยู่ ตราบนั้น เมื่อพระสูตรไม่มี แม้พระวินัยหลงเลือนไป ในโลกก็จักมีแต่ความมืดเหมือนพระอาทิตย์อัสดงคต ฉะนั้น**
>
> **เมื่อภิกษุยังรักษาพระสูตรอยู่ ย่อมเป็นอันรักษาการปฏิบัติไว้ด้วย นักปราชญ์ดำรงอยู่ในการปฏิบัติ ย่อมไม่คลาดจากธรรมอันเกษมจากโยคะ ดังนี้**

แม้การปฏิบัติก็เป็นสิ่งสำคัญ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในมหาปรินิพพานสูตร ทีฆนิกาย มหาวรรคว่า

ดูก่อนสุภัททะ ก็ภิกษุในพระศาสนานี้พึงเป็นอยู่โดยชอบ โลกไม่พึงว่างจากพระอรหันต์ และในมิลินทปัญหาท่านพระนาคเสนก็ได้กล่าวกับพระยามิลินท์ว่า

ดูก่อนมหาบพิตร พระศาสนาของพระศาสดา มีการปฏิบัติเป็นมูล มีการปฏิบัติเป็นสาระ เมื่อทรงอยู่ในการปฏิบัติ พระศาสนาก็ชื่อว่า ยังคงอยู่ ...

สรุปได้ว่า ทั้งการศึกษาพระ**ปริยัติธรรม**และการ**ปฏิบัติ**ล้วนเป็นหลักสำคัญในการดำรงอยู่แห่งพระศาสนา ทำให้เกิดผลเป็น**ปฏิเวธ**ซึ่งเป็นเป้าหมายในพระพุทธศาสนา แต่การที่จะได้รับผลคือปฏิเวธที่ถูกต้องนั้น จะต้องเกิดจากการปฏิบัติที่ถูกต้อง เป็นสัมมาปฏิบัติ และการที่จะปฏิบัติได้ถูกต้องก็จะต้องเกิดจากการศึกษาพระปริยัติธรรมที่ถูกต้อง

ส่วนการที่จะศึกษาพระปริยัติธรรมได้ถูกต้องนั้น ก็จะต้อง**มีเป้าหมายที่ตรง** แล้วศึกษาด้วยศรัทธาพร้อมทั้งปัญญาที่มีความเชื่อมีความเลื่อมใส อันเป็น**ตถาคตโพธิศรัทธา** *(เชื่อในปัญญาตรัสรู้ดีของพระพุทธเจ้า)* และมีปัญญาที่รู้เหตุผลของการบวช รู้เหตุแห่งทุกข์อันทำให้เกิดชีวิตนี้ รู้เหตุแห่งความดับทุกข์คือไตรสิกขา หรือมรรคมีองค์ ๘ จึงจะทำให้มีการปฏิบัติถูกต้อง อันเป็นเหตุให้เกิดผลคือปฏิเวธตามสมควร

ถ้ากุลบุตรผู้เข้ามาบวชในพระศาสนา แต่ไม่มีเป้าหมาย

ที่ถูกต้อง ไม่มีเป้าหมายที่ตรงกับพระประสงค์ของพระพุทธเจ้าที่ทรงปรารถนาให้สรรพสัตว์ได้พ้นจากกองทุกข์ในวัฏฏะ เป็นผู้เข้ามาบวชเพื่อวัตถุประสงค์อย่างอื่น ไม่ว่าจะเป็นไปเพื่อลาภสักการะชื่อเสียง ยศถาบรรดาศักดิ์อย่างใดก็ตาม นอกจากกุลบุตรผู้นั้นจะเป็นผู้สร้างทุกข์ในวัฏฏะ ด้วยอำนาจของตัณหาให้แก่ตนเองแล้ว ก็เป็นการทำให้พระศาสนาเศร้าหมองและถึงความเสื่อมสูญไปในที่สุด

เพราะเป้าหมายของการศึกษาปริยัติ จะเป็นการศึกษาภาษาบาลี พระอภิธรรม หรือแม้ศึกษาพระไตรปิฎกก็ตาม ไม่ต้องพูดถึงการศึกษาทางโลกเพื่อให้ได้วุฒิ ปริญญาต่าง ๆ ถ้าเป็นการศึกษาด้วยจิตที่เป็นโลภะ ต้องการสิ่งตอบแทนแล้ว ก็ไม่สามารถเข้าใจถึงหลักคำสอนได้ เมื่อการศึกษาพระปริยัติธรรมมีเป้าหมายที่ไม่ตรง การปฏิบัติจะถูกต้องตรงได้อย่างไร จึงไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงปฏิเวธ

เพราะฉะนั้น จึงใคร่ขอเชิญชวนให้ผู้มีจิตศรัทธาไม่ว่าจะเป็นบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ก็ตาม โปรดช่วยรักษาพระศาสนาด้วยการศึกษาและปฏิบัติด้วยกุศลจิต อันประกอบด้วยปัญญาอย่าให้ตัณหาเป็นปุเรจาริก *(นำหน้า)* เพื่อทำตนให้พ้นจากกองทุกข์ และช่วยดำรงพระศาสนาตราบนานเท่านาน เทอญ

ด้วยความปรารถนาดีและจริงใจ

ภิกษุรูปหนึ่ง

คำชี้แจงและอนุโมทนา

หนังสือ**หลวงตาบวชมาทำไม ?** เล่ม ๒ **ตอน หลวงตาศึกษาพระไตรปิฎก** เล่มนี้ สืบเนื่องมาจากเล่ม ๑ โดยมีจุดประสงค์ เพื่อชักชวนผู้อ่านให้มีใจรักในการศึกษาพระไตรปิฎก โดยเฉพาะพระภิกษุสามเณร หรือผู้ที่กำลังศึกษาพระปริยัติธรรมในพระพุทธศาสนา ควรจะวางเป้าหมายให้ตรง เพราะการศึกษาพระปริยัติก็เพื่อการปฏิบัติ การปฏิบัติก็เพื่อความพ้นจากทุกข์ ปริยัติกับปฏิบัติก็จะต้องสอดคล้องกัน จึงจะมีผลที่ถูกต้อง และผู้สอนปริยัติก็ควรปลูกฝังให้ผู้ศึกษาใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษาค้นคว้า เพื่อให้เกิดความรู้อันเป็นตัวปัญญา เพื่อน้อมนำไปปฏิบัติ มิใช่เน้นเพียงเพื่อการสอบ หรือเพื่อการหวังผลอย่างอื่น อันจะเป็นเหตุให้ได้มาซึ่งกามคุณ ๕ ซึ่งเป็นอันตรายแก่การประพฤติพรหมจรรย์ และเป็นจุดเบี่ยงเบนทำให้ออกห่างจากคำสอนในพระพุทธศาสนาไปในที่สุด

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ เป็นเรื่องพระธรรมวินัยตามที่อ้างไว้ในหนังสืออ้างอิง สำหรับบุคคลในหนังสือเป็นเพียงตัวละครที่สมมติขึ้นเพื่อให้เนื้อหาน่าติดตามเท่านั้น หากไปตรงกับชีวิตของใครก็ต้องขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย มิได้มีจุดประสงค์ร้ายแต่อย่างใด เพียงต้องการให้ผู้อ่านสนใจ และไปค้นคว้าพระธรรมวินัยเพิ่มเติมจากที่อ้างอิงเท่านั้น

ขอกราบอนุโมทนาพระอาจารย์มหาพะยอม ธมฺมรกฺขิโต ผู้ที่ช่วยตรวจทาน ค้นคว้า เสนอแนะและแก้ไข รวมทั้งแปลภาษาบาลีในฎีกาตามที่อ้างไว้แล้ว

ขออนุโมทนา ต่อผู้มีส่วนร่วมในการจัดสร้างหนังสือเล่มนี้ ไม่ว่าจะเป็นผู้ตรวจทาน พิสูจน์อักษร ผู้ออกทุนทรัพย์ในการจัดพิมพ์ ผู้สมทบทุน ตลอดจนผู้ที่ได้อ่านทุกท่าน ขอให้ได้โอกาสในการเจริญอธิกุศล มากล้นด้วยความสุข ประพฤติตามพระธรรมวินัย เพื่อเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ตนเองและผู้อื่น เพื่อเชิดชูพระศาสนา เพื่อสร้างสมบารมี เป็นปัจจัยแก่มรรค ผล พระนิพพาน ในอนาคตกาลอันใกล้นี้ เทอญ

โย จ วสฺสสตํ ชีเว ทุปฺปญฺโญ อสมาหิโต
เอกาหํ ชีวิตํ เสยฺโย ปญฺญวนฺตสฺส ฌายิโน

ก็ผู้ใดมีปัญญาทราม มีใจไม่ตั้งมั่น พึงเป็นอยู่สิ้น ๑๐๐ ปี ความเป็นอยู่วันเดียวของผู้มีปัญญาผู้เพียรเพ่ง ประเสริฐกว่าความเป็นอยู่ของผู้นั้น.

คนใดยืนอยู่ร้อย พรรษา
ใจ บ่ มีปรีชา โหดไร้
เดือนเดียวเด็กเกิดมา ใจปราชญ์
สรรเพชญูบัณฑูรไว้ เด็กนั้นควรยอ

สารบาญ

สารบาญ

เรื่อง **หน้า**

สารบาญ

เรื่อง **หน้า**

ประโยชน์ของพระวินัยเป็นต้น

ความหมดจดแห่ง***ศีลสังวร***นำมาซึ่ง***อวิปปฏิสาร*** ความไม่เดือดร้อนใจนำมาซึ่ง***ปราโมทย์*** ความอิ่มใจอย่างอ่อนนำมาซึ่ง***ปีติ*** ความอิ่มใจที่มีกำลังนำมาซึ่ง***ปัสสัทธิ*** ความสงบกายใจนำมาซึ่ง***สุข*** ความสุขกายสุขใจนำมาซึ่ง***สมาธิ*** ความตั้งมั่นแห่งจิตนำมาซึ่ง***ยถาภูตญาณทัสสนะ*** การรู้เห็นตามความเป็นจริงว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา นำมาซึ่ง***นิพพิทา*** ความเบื่อหน่ายด้วยปัญญานำมาซึ่ง***วิราคะ*** ความสำรอกราคะและสรรพกิเลสนำมาซึ่ง***วิมุตติ*** ความหลุดพ้นนำมาซึ่ง***วิมุตติญาณทัสสนะ*** ความรู้เห็นในความหลุดพ้น คือ ปัจจเวกขณญาณ นำมาซึ่ง***อนุปาทาปรินิพพาน***

การกล่าวพระวินัย การปรึกษาพระวินัย กิริยาที่เข้าไปนั่งใกล้ ความเงี่ยโสตลงสดับ มี***อนุปาทาปรินิพพาน***นั้นเป็นประโยชน์ คือ ***ความพ้นวิเศษแห่งจิตเพราะไม่ถือมั่น*** ความดับโดยไม่มีส่วนเหลือ ความสิ้นไปโดยปราศจากเชื้อแห่งอุปาทานขันธ์ ๕ ดังนี้แล

พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ก็ดี ปรินิพพานแล้วก็ดี
เมื่อจิตมีความเลื่อมใสเสมอกัน ผลก็ย่อมเท่ากัน

❁⌘✿❁⌘✿❁⌘✿❁⌘✿❁⌘✿

อารัมภกถา

ข้าพเจ้า ผู้เป็น**พุทธทาส** ขอน้อมอภิวาทแด่พระพุทธศาสดา ผู้อันโลกกับทั้งเทวโลกบูชาแล้วทุกเมื่อ ผู้มิได้ทรงย่อท้อ ต่อการประกาศพระธรรมจักร ผู้ทรงเป็นโลกนายก พิชิตมาร นำหมู่สัตว์ออกจากวัฏฏกันดาร ทรงเป็นพระมหาวีระ ยังมารพร้อมทั้งเสนาให้ปลาตนาการ *(หนี)* ไปสิ้น ผู้ทรงชำระมลทินแห่งปวงเวไนยสัตว์ ผู้ทรงบำบัดทุกข์ เวรภัยและอุปัทวะอันใหญ่หลวงของปวงประชา ผู้ทรงเป็นที่พึ่งแห่งข้าพระบาทและเหล่าสัตว์ผู้จมอยู่ในห้วงมหันตทุกข์

ข้าพเจ้า ผู้เป็น**ธรรมทาส** ขอน้อมนมัสการแด่พระธรรมอันเป็นธรรมดี ที่พระสุคตเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว เป็นนิยยานิกธรรม นำสัตว์ออกจากทุกข์ได้จริง เป็นธรรมหมุนกลับจากวัฏฏะ ทำให้หลุดพ้นจากความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย เป็นสันติธรรมอันสงบ ละเอียด ประณีต ไม่เจือด้วยอามิสทั้งปวง

ข้าพเจ้า ผู้เป็น**สังฆทาส** ขอน้อมวันทนาการแด่พระอริยสงฆ์ผู้ทรงไตรสิกขา ผู้ฟังคำสอนของพระศาสดา ไม่แหงนมองหน้าศาสดาอื่นเป็นนิตย์ ผู้มอบชีวิตแด่พระตถาคตเจ้า ผู้พ้นแล้วจากความเมา ๓ ประการ เพียรทำงานในพระศาสนาอันเนื่องด้วยอริยสัจ ผู้เป็นบุญเขตอันประเสริฐของโลกทั้งปวง

ด้วยกุศลผลบุญ อันยิ่งใหญ่ ในการนอบน้อมบูชาพระรัตนตรัย อันควรบูชายิ่งโดยส่วนเดียว ขอจงเป็นพลวปัจจัยให้ข้าพเจ้า อย่าได้มีอุปสัค ภยันตราย มีความเพียร อย่าเกียจคร้าน มีสติปัญญาในการรจนาหนังสือพระธรรมวินัยชุด ***หลวงตาบวชมาทำไม ?*** เพื่อเป็นประโยชน์ เพื่อเกื้อกูลแก่บรรพชิต คฤหัสถ์ พุทธศาสนิกชนทั่วไป ขอจงเป็นปัจจัยแก่มรรค ผล นิพพานด้วย เทอญ ฯ

โย จ วสฺสสตํ ชีเว กุสีโต หีนวีริโย
เอกาหํ ชีวิตํ เสยฺโย วีริยมารภโต ทฬฺหํ

ก็ผู้ใดเกียจคร้าน มีความเพียรอันทราม พึงเป็นอยู่ ๑๐๐ ปี ความเป็นอยู่วันเดียวของท่านผู้ปรารภความเพียรมั่น ประเสริฐกว่าความเป็นอยู่ของผู้นั้น

คนใดยืนเหยียบร้อย ขวบปี
ความอุตส่าห์ฤามี เท่าก้อย
เด็กเกิดขวบหนึ่งดี เพียรพาก
พระ ฯ ตรัสว่าเด็กน้อย นี่เนื้อเวไนย ฯ

หลวงตาศึกษาพระไตรปิฎก

... หลังจากที่**หลวงตาสงบ**ได้รับการถวายความรู้จากโยม ลูกสาวคนดีที่ชื่อว่า**ไฉไล** ซึ่งเป็นการตอบแทนพระคุณของบิดา ผู้เป็นเสมือนพระอรหันต์ผู้บังเกิดเกล้า จนทำให้พระภิกษุบิดา ผู้ชื่อว่าสงบ เกิดความสลดสังเวชใจ ที่เผลอไผลไปกับความ ประมาทในวัยและชีวิต บวชเข้ามาหวังอุทิศชีวิตให้พระศาสนา หวังศึกษาปฏิบัติหาทางพ้นจากทุกข์ แต่เมื่อบวชแล้วกลับลืม ความทุกข์ของตนจนสนิท ใช้ชีวิตเหมือนกับคนที่จะไม่แก่ไม่ ตาย **ศีลก็ไม่รักษา ภาวนาก็ไม่เจริญ** ล่วงกาลผ่านวัยเข้า ให้ ๖๐ กว่าปีแล้ว ใกล้ที่จะถึงจุดจบของชีวิตเต็มที ไม่รู้ว่าจะ มีชีวิตอยู่ได้อีกสักกี่วัน กี่เดือน กี่ปีกันเทียว แต่ยังเที่ยว หลงใหล มัวเมา เพลิดเพลินในลาภ ยศ สักการะ ชื่อเสียง **ช่างไม่เจียมสังขารเสียบ้างเลย**

หลวงตาสงบผู้พบกับสัจธรรมขั้นต้น อันเป็นเนื้อความที่ ไม่เคยได้ฟังหรือได้คิดมาก่อนเลยในชีวิตว่า ***ลาภ สักการะ ยศถาบรรดาศักดิ์นั้น ไม่มีใครเอาติดตัวไปด้วยได้ในเวลา ตาย อีกทั้งไม่สามารถช่วยเหลือ บรรเทา ยับยั้งหรือห้าม ความแก่ ความเจ็บไข้ และความตายได้ ยิ่งไปกว่านั้น ยังไม่สามารถป้องกันอบายภูมิด้วย*** สมดังคำกลอนสอนใจที่ บัณฑิตได้แต่งไว้ว่า

อันยศลาภ หาบไป ไม่ได้แน่
มีเพียงแต่ ต้นทุน บุญกุศล
ทรัพย์ทุกสิ่ง ต้องทิ้งไว้ ให้ปวงชน
แม้ร่างตน ยังขนเอา ไปเผาไฟ ฯ

ในโลกนี้ อาจมีบางคนที่ใช้ทรัพย์สินเงินทอง ของมีค่าและยศถาบรรดาศักดิ์ ล่อใจ ติดสินบนหรือบังคับ ข่มขู่ให้ผู้ที่เป็นศาลสถิตยุติธรรม เกิดความลำเอียง ตัดสินเข้าข้างตน หรือให้อภัย ยกฟ้องต่อความผิด ที่ตนได้ทำไว้และถูกจับได้ **แต่ยังไม่มีใครที่ไหนเลย ที่สามารถใช้ทรัพย์สินเงินทอง หรือยศถาบรรดาศักดิ์ในการติดสินบน หรือข่มขู่ กดขี่ข่มเหง บังคับให้พระยายมราชตัดสินลำเอียงเข้าข้างตนหรือให้อภัย ยกโทษให้ผู้ที่ทุศีล เป็นอลัชชี ไม่ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ให้พ้นจากนรกอเวจีอันร้ายกาจ หรือพ้นจากกำเนิดเปรต อสุรกาย สัตว์ดิรัจฉานได้**

หลวงตาสงบได้สติ ต้องรีบแสวงหากัลยาณมิตร

หลวงตาสงบ เมื่อได้สติที่หายไปนาน ก็รีบขวนขวายกุลีกุจอในการแสวงหากัลยาณมิตร ที่จะคอยให้คำแนะนำพร่ำสอนทั้งด้านพระธรรมและพระวินัย ซึ่งจะทำให้ตนได้เข้าถึงพระศาสนาจริง ๆ เสียที มิใช่ได้แต่เปลือกของพระศาสนาอัน

เป็นเรื่องของประเพณี ความเชื่อถือที่งมงายไร้เหตุผล เช่น การสวดสะเดาะเคราะห์ต่อดวงชะตา การปลุกเสกเลขยันต์ ทำตะกรุด เบิกเนตรพระพุทธ เล่นพระเครื่อง หรือนิยมเชื่อถือในเครื่องรางของขลังต่าง ๆ ทำนองนี้ อันมิใช่หลักคำสอนในพระพุทธศาสนา แต่มีปรากฏอยู่ในลัทธิอื่นที่ปนเปื้อนอยู่ในพระพุทธศาสนา จนผู้ที่มิได้ศึกษาคำสอนอย่างละเอียดก็ยากที่จะจำแนกแยกออกได้ จึงทำให้พระภิกษุทั้งในอดีตและปัจจุบันยังคงกระทำการในสิ่งเหล่านี้ให้เห็นกันอยู่ เป็นที่น่าอดสูละอายใจอย่างยิ่ง

สำหรับพุทธศาสนิกชนผู้ที่ได้ศึกษา ย่อมรู้หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าอันประเสริฐ ที่สอนให้สรรพสัตว์สลัดความหลงคืออวิชชา และตัณหา ตัวทะยานอยาก ซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งความทุกข์ยากทั้งมวล แต่ปวงประชาชนทั้งหลายไม่เว้นแม้กระทั่งพระภิกษุ กลับแสวงหาลาภยศและสะสมกองกิเลสให้เพิ่มพูนมากขึ้น ด้วยอำนาจของอวิชชาและตัณหานั่นเอง ไม่ยอมลดละ ไม่ยอมสละ ไม่พยายามที่จะสำรอกออกกันเสียบ้างเลย แล้วอย่างนี้ เมื่อไรหนอ เขาเหล่านั้นจึงจะพ้นไปจากทุกข์ได้ ..... รวมทั้ง**หลวงตาสงบ**ด้วย !

เมื่อหลวงตาสงบได้พบสัจธรรมเบื้องต้น ทำให้กลับจิตเปลี่ยนใจ จากความนิยมในลาภและยศ สะสมแต่พระเครื่องและเครื่องรางของขลัง สะสมเงินทอง รวมทั้งปัจจัย ๔ มีจีวร

เป็นต้น ไม่นิยมในการรักษาศีล ไม่ศึกษาค้นคว้าพระธรรม ไม่นิยมอบรมเจริญภาวนา หลวงตาก็เริ่มเอื้อเฟื้อที่จะรักษาศีล แม้ว่ายังรักษาไม่ได้ดี เพราะยังไม่ได้ศึกษาพระวินัยอย่างละเอียดก็ตาม ดังในอุทานคาถา มีคำสอนเป็นใจความว่า

"คนที่ไม่รู้จักโคอย่างถ้วนถี่ ย่อมไม่สามารถรักษาดูแลโคเป็นอย่างดีได้ ฉันใด ภิกษุที่ไม่รู้จักศีล ไม่ได้ศึกษาพระวินัยอย่างดี ก็ไม่สามารถที่จะรักษาสังวรไว้ได้อย่างบริบูรณ์ ก็ฉันนั้น" [๑]

ถึงกระนั้น หลวงตาก็มีความคิดที่จะรักษาศีลให้ดี ตั้งใจที่จะศึกษาพระธรรม และปฏิบัติธรรมอย่างจริงจัง ให้สมกับความตั้งใจครั้งแรกในการเข้ามาสู่พระศาสนานี้

หลวงตาออกจากวัดที่ไม่มีกัลยาณมิตร

เมื่อหลวงตาได้ตั้งตัว ตั้งใจและตั้งสติไว้อย่างดีแล้ว จึงได้ไปล่ำลาเจ้าอาวาส ลาพระภิกษุผู้เป็นเพื่อนคบเพื่อนเห็นที่เคยเป็นเพื่อนฉันและเพื่อนรับกิจนิมนต์ ร่วมสวดมนต์ด้วยกัน แม้ว่าจะถูกทักท้วงด้วยความเป็นห่วงเป็นใย ด้วยเหตุผลนานาประการก็ตาม หลวงตานึกรำพึงในใจว่า *"ถ้าไปแล้วได้ดีมีสุข คือมีศีลมีธรรมประจำใจแล้ว คงได้กลับมาร่วมเสวนาแนะนำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกันบ้าง แต่ถ้ายังคงเป็นเช่นเดิม คือ* ***เป็นพระแก่ที่ว่ายากสอนยาก เห็นแก่ลาภสักการะเงินทอง***

ไม่รักษาพระธรรมวินัย เป็นอลัชชีไร้ยางอาย ก็อย่าอยู่ในพระศาสนาอันบริสุทธิ์ของพระพุทธเจ้า ผู้ทรงบริสุทธิ์นี้เลย ไปเป็นคฤหัสถ์ ตายเอาดาบหน้าเสียยังจะดีกว่า"

ด้วยดวงใจอันเด็ดเดี่ยว สัญชาตญาณชาตินักรบ เพราะเคยสมัครเป็นทหารเกณฑ์มาก่อน ในสมัยวัยรุ่นหนุ่มฉกรรจ์ ได้รับการฝึกฝนความอดทนทั้งกายและใจมาแล้ว ทำให้มีไหวพริบปฏิภาณ ฉลาดในทางโลกพอสมควร เมื่อได้ตัดสินใจแล้วว่าจะไปแสวงหากัลยาณมิตร จึงทำให้หลวงตาสงบเดินหน้าแน่วแน่ไม่เหลียวหลัง อีกทั้งยังไม่ได้บอกโยมลูกสาวไฉไลและครอบครัวด้วยว่า หลวงตาจะไปอยู่ที่ไหนและจะไปอย่างไร ?

หลวงตาสงบแสวงหาประสบการณ์

หลวงตา ได้เดินทางไปยังสำนักปฏิบัติธรรมหลายแห่งในจังหวัดต่าง ๆ ทั้งที่มีชื่อเสียง และไม่มีชื่อเสียง ได้ทดลองศึกษาและปฏิบัติธรรมในสำนักนั้น ๆ จนได้รับประสบการณ์ด้านการปฏิบัติธรรมหลายอย่าง ถ้ามองในด้านดีก็เกิดแง่มุมหลากหลายในการปฏิบัติธรรม ไม่จำเจ แต่ถ้ามองในด้านลบก็จะเห็นได้ว่า การปฏิบัติธรรมในสำนักต่าง ๆ นั้นไม่มีความเป็นเอกภาพ แถมยังมีการสอนที่ขัดแย้งกันด้วย เพราะแต่ละสำนักต่างก็มีข้อปฏิบัติที่แตกต่างกันไปตามรูปแบบ อันเป็นแบบฉบับของเจ้าสำนักนั้น ๆ ซึ่งในปัจจุบันนี้ มีสำนักปฏิบัติ

ธรรมเกิดขึ้นมากมายจนเหลือคณานับ และกำลังผุดขึ้นเรื่อย ๆ เหมือนดอกเห็ด ... หลวงตาสงบยังไม่มีปัญญาพอที่จะตัดสินได้ว่า *สำนักไหนสอนถูกหรือสำนักไหนสอนผิด เหมือนกับผู้ที่เป็นชาวพุทธอีกหลายท่าน* แต่สิ่งที่ได้ก็คือ ประสบการณ์ ...

หลวงตาเคยผ่านชีวิตพระป่า

ครั้งหนึ่ง หลวงตาได้หลงเข้าไปในสำนักพระกรรมฐานที่เรียกขานกันว่า **"พระป่า"** แห่งหนึ่ง แต่เป็นพระป่าที่เป็น**มหานิกาย** *(นิกายดั้งเดิม มีมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล)* ซึ่งส่วนใหญ่พระป่าจะเป็น**ธรรมยุตินิกาย** *(นิกายที่พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ ได้ทรงโปรดให้ตั้งขึ้น เพื่อปรับปรุงพัฒนาการศึกษาและข้อปฏิบัติของพระภิกษุ ให้ตรงกับพระธรรมวินัยมากขึ้น)* หลวงตาสงบเองก็เป็นพระมหานิกาย ได้ขออนุญาตเจ้าอาวาสอยู่ศึกษาข้อวัตรปฏิบัติและกรรมฐานอยู่ระยะเวลาหนึ่ง ทำให้เข้าใจชีวิตของพระป่าทั้งสายธรรมยุติและมหานิกายได้ดียิ่งขึ้น

พระป่าที่เป็นธรรมยุติ มีต้นกำเนิดมาจาก**หลวงปู่เสาร์**และ**หลวงปู่มั่น** หลวงปู่มั่นท่านเป็นลูกศิษย์ของหลวงปู่เสาร์ ท่านทั้ง ๒ รูปนี้ เป็นปรมาจารย์ของสายพระป่า มีปฏิปทาที่สานุศิษย์ทั้งหลายต่างยอมรับ ให้ความเคารพยำเกรงนับถืออย่างยิ่งยวด กล่าวกันว่า ท่านทั้ง ๒ นั้น เป็นพระอรหันต์

ทำกิจเสร็จเรียบร้อยแล้ว ซึ่งในเรื่องนี้ไม่มีใครรู้จริง นอกจากองค์ของหลวงปู่ทั้ง ๒ รูป และพระอรหันต์ด้วยกันเท่านั้น

ส่วนพระป่าที่เป็นมหานิกาย มีกำเนิดมาจาก**หลวงปู่ชา** ซึ่งท่านก็เป็นลูกศิษย์ของหลวงปู่มั่นรูปหนึ่ง พระมหานิกายส่วนใหญ่ที่มาปฏิบัติธรรมกับหลวงปู่มั่น ก็จะสึกแล้วบวชใหม่เป็นธรรมยุตินิกาย แต่สำหรับหลวงปู่ชา หลวงปู่มั่นบอกท่านว่าไม่ต้องญัตติเป็นธรรมยุติ จะได้เผยแพร่ข้อวัตรปฏิบัติอบรมจิตตภาวนาและเป็นแบบอย่างของพระป่าในหมู่พระมหานิกายบ้าง พระป่าจึงมีอยู่ทั้ง ๒ นิกาย ด้วยประการฉะนี้

ข้อวัตรปฏิบัติของพระป่า

พระป่าที่แท้จริงจะมีชีวิตเรียบง่าย ชอบอยู่ป่า วัดที่ท่านอยู่จะมีต้นไม้ใหญ่หนาทึบเหมือนป่า พระป่าจะเป็นผู้มักน้อยสันโดษ ฉันในบาตรมื้อเดียว มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยมาก ตัวอย่างเช่น หยิบของมาจากที่ใด เวลานำไปเก็บจะต้องเก็บไว้ในที่เดิม ณ ตำแหน่งเดิม ไม้กวาดอ่อนต้องผูกเชือกที่ปลายแล้วแขวนไว้ ไม้กวาดแข็งทางมะพร้าวมีด้ามยาวพระป่าจะผูกกันเองอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงาม เมื่อกวาดเสร็จแล้วจะต้องนำมาเก็บไว้ในโรงเก็บไม้กวาด ถ้าไม่มีโรงเก็บก็ต้องตั้งพิงไว้ เอาด้ามลงพื้น เอาปลายขึ้น เพื่อไม่ให้ปลายไม้กวาดงอ

พระป่าจะตื่นนอนแต่เช้ามืด บางวัดตื่นตั้งแต่ตี ๓ บางวัดก็ตื่นตี ๔ แล้วแต่กติกาของสงฆ์ในวัดนั้น ๆ เมื่อตื่นแล้วก็จะมาอบรมจิตตภาวนาทำสมาธิร่วมกันบ้าง บางท่านก็ภาวนาส่วนตัวหรือเดินจงกรมตามอัธยาศัย เมื่อได้เวลาก็จะพร้อมกันสวดมนต์ทำวัตรเช้า เสร็จแล้วก็ทำความสะอาดศาลาโรงฉัน ตั้งอาสนะ น้ำฉัน กระโถนและภาชนะใส่อาหาร กรอกบาตรด้วยน้ำสะอาดเพื่อล้างฝุ่นผง ล้างเศษขุยผ้าที่ใช้เช็ดบาตรหรือเศษอาหารซึ่งอาจจะติดอยู่ เป็นการปฏิบัติตามข้อวัตร แล้วก็จัดวางบาตรที่กรอกน้ำแล้วเป็นแถว ตามลำดับพรรษาอย่างมีระเบียบเรียบร้อย บางวัดก็วางบาตรไว้ที่ข้างหน้าอาสนะของตนเองแต่ละรูป พร้อมที่จะออกบิณฑบาต

เมื่ออรุณขึ้น บรรดาพระลูกศิษย์ก็จะช่วยกันนุ่งสบง ผูกประคดเอว และเอาจีวรซ้อนสังฆาฏิห่มถวายแก่ครูบาอาจารย์และพระเถระทั้งหลาย พร้อมติดลูกดุมที่ชายด้านล่างให้ด้วย เสร็จแล้วก็ยกมือพนม เป็นการกราบขอบพระคุณที่ให้โอกาสเจริญกุศลโดยการบำเพ็ญอาจริยวัตร แล้วภิกษุหนุ่มสามเณรน้อยก็จะพากันคล้องบาตรของตนเอง และบาตรของครูบาอาจารย์เข้าที่คอ สะพายเข้าไหล่ซ้ายขวา แต่ละรูปจึงมีบาตร ๒ ใบ เดินนำหน้าไปรออยู่ที่ทางเข้าหมู่บ้าน

เมื่อครูบาอาจารย์ทั้งหลายเดินมาถึง จึงน้อมบาตรถวายและยกมือพนมด้วยความเคารพ แล้วเดินเป็นแถวตามลำดับ

พรรษาเข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน ด้วยความสำรวมตามเสขิยวัตร มีการนุ่งห่มให้เป็นปริมณฑล ปกปิดกายดี สำรวมดี มีตาทอดลง มองชั่วแอก ไม่เวิกผ้า ไม่ส่งเสียงดัง ไม่โยกกาย ไม่ไกวแขน ไม่โคลงศีรษะ ไม่ค้ำกาย ไม่คลุมศีรษะ ไม่เดินกระโหย่ง รับบิณฑบาตโดยเอื้อเฟื้อ มองดูอยู่ในบาตรในขณะรับบิณฑบาต เป็นต้น

ญาติโยมในหมู่บ้าน ต่างก็เตรียมตัวมานั่งคุกเข่ารอท่าอยู่เป็นแถวที่หน้าบ้านของตน ๆ เป็นกลุ่ม ๆ เมื่อพระเถระเดินนำหน้าแถวด้วยความสำรวมเป็นระเบียบมาถึง ชาวบ้านต่างก็จกข้าวเหนียวคนละปั้นจากกระติบบรรจุข้าวเหนียว ยกขึ้นเหนือศีรษะ ตั้งจิตอธิษฐาน แล้วก็น้อมใส่ลงในบาตรด้วยความเคารพนอบน้อม พระภิกษุทั้งหลายก็น้อมบาตรเข้าไปรับด้วยความเคารพตามเสขิยวัตรเช่นกัน บางทีก็มีขนมแห้งใส่บาตรตามไปด้วย แล้วก็พร้อมกันกราบลงไปที่พื้น ส่วนกับข้าวนั้นชาวบ้านจะรวมกันตามไปถวายที่วัด เพื่อจะได้มีโอกาสฟังธรรมและรับพรจากพระภิกษุ

พระภิกษุมีจำนวนมากเท่าไร แถวบิณฑบาตก็ยาวมากเท่านั้น ในขณะที่พระภิกษุเดินรับอาหารบิณฑบาตด้วยความสำรวม เป็นระเบียบ เป็นความงดงาม ทำให้เกิดความประทับใจและความเลื่อมใส ชวนให้เกิดปีติปราโมทย์แก่ผู้ที่เป็นทายกทายิกาผู้ถวายอาหารและผู้ที่พบเห็นเป็นอย่างยิ่ง

นี้ก็เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของชาวพุทธทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ *(อีสาน)* ซึ่งหาดูได้ยากในเขตภาคกลางหรือในสังคมที่เจริญด้วยวัตถุที่เร่งรีบ มีแต่การขวนขวายในการแสวงหาโลกียทรัพย์ อันนำมาซึ่งความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตายและความเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ...

เมื่อรับบิณฑบาตเสร็จ ครูบาอาจารย์เดินมาถึงทางออกจากหมู่บ้าน พระหนุ่มเณรน้อยก็จะพากันมายกมือพนมขอรับบาตรจากพระอาจารย์ทั้งหลาย เดินนำหน้าไปถึงวัดแล้วจัดเรียงอาหารคาวหวาน แยกจากกันคนละถาด เพื่อสะดวกแก่การจัดอาหารลงในบาตร พระป่าส่วนใหญ่เป็นชาวภาคอีสานนิยมฉันข้าวเหนียว จะปั้นข้าวเป็นก้อนหรือตักข้าวเจ้าพอฉันอาหารคาวหวานพอสมควร กะว่าฉันหมดโดยไม่ให้มีเหลือ แต่บางวัด ญาติโยมนิยมขอข้าวก้นบาตรไปรับประทาน โดยเชื่อด้วยศรัทธาในคุณของพระภิกษุผู้มีศีลว่า อาหารที่ท่านฉันด้วยการพิจารณาแล้ว เป็นยา อาจจะรักษาโรคภัยไข้เจ็บได้ ครูบาอาจารย์ทั้งหลาย จึงมักเหลือข้าวก้นบาตรไว้อนุเคราะห์แก่ญาติโยมเหล่านั้น

ส่วนมาก พระหนุ่มเณรน้อยจะฉันอาหารเร็ว เมื่อฉันเสร็จก็นำบาตรของตนเองไปล้างหรือวางไว้ แล้วก็รอจนครูบาอาจารย์ฉันเสร็จ จะนำภาชนะน้ำพร้อมทั้งสบู่ไปถวายให้ครูบาอาจารย์ล้างมือ ตนเองก็นั่งคุกเข่าคอยอำนวยความสะดวกให้

เมื่อล้างมือเสร็จก็จะถวายผ้าให้เช็ดมือ ยกมือพนมแล้วก็นำบาตร กระโถนของครูบาอาจารย์ไปล้าง ภิกษุสามเณรรูปอื่นก็ปูเสื่อสาดเอาไว้ นั่งพับเพียบเรียบร้อย พร้อมเพรียงกันเช็ดบาตรด้วยความระมัดระวัง และเป็นระเบียบ เมื่อเช็ดบาตรหมาดแล้วก็นำไปตากที่แดดสักครู่หนึ่ง ระหว่างนี้ก็ช่วยกันทำความสะอาดปัดกวาดเช็ดถูโรงฉัน ครูบาอาจารย์บางท่านก็ช่วยกวาดด้วย เมื่อบาตรแห้งดีแล้วก็นำมาใส่ถลกแล้วจึงนำไปเก็บไว้ยังกุฏิของแต่ละรูป หรืออาจเก็บไว้ที่โรงฉันทุกรูปก็ได้

เวลาซักย้อมจีวรด้วยน้ำต้มแก่นขนุน จะมีความพร้อมเพรียงสามัคคีช่วยกันทำ ตั้งแต่ถากแก่นขนุน ติดไฟ ตักน้ำมาใส่ภาชนะ จนกระทั่งน้ำต้มแก่นขนุนเดือด ก็จะช่วยกันซักขยี้ พลิกกลับไปมา ซักรอบแรกเพื่อชำระเหงื่อไคลสิ่งสกปรกให้หลุดหายไป ซักรอบที่ ๒ เพื่อให้น้ำยางและกลิ่นแก่นขนุนติดเนื้อผ้า น้ำต้มแก่นขนุนมีคุณสมบัติรักษาเนื้อผ้าให้คงทน กลิ่นแก่นขนุนก็ชำระกลิ่นเหงื่อไคล กลิ่นตัวได้ดี แม้เหงื่อไหลเปียกจีวร นำผ้าไปตากแดดครู่เดียวก็แห้ง ไม่ขึ้นขี้เกลือด้วย ต่างจากผ้าที่ซักด้วยผงซักฟอก ถ้าเหงื่อเปียกจีวรนำผ้าไปตากที่แดด ขี้เกลือก็จะขึ้น เมื่อกลิ่นหอมของผงซักฟอกจางหมดไป กลิ่นเหงื่อไคล กลิ่นตัวก็จะโชยทันที ทำให้ต้องซักบ่อย ๆ

แต่ผ้าที่ซักหรือย้อมด้วยน้ำต้มแก่นขนุน กลิ่นแก่นขนุนจะติดคงทนมาก ส่วนใหญ่พระป่านิยมซักหรือย้อมผ้าด้วยน้ำ

ต้มแก่นขนุนพร้อมเพรียงกันทุกวันโกน คือ ก่อนวันลงอุโบสถ ๑ วัน ก็เท่ากับ ๑๕ วัน จึงซักหรือย้อมผ้ากันครั้งหนึ่ง มีบางท่านทดลองซักครั้งเดียวก่อนเข้าพรรษา ตลอด ๓ เดือนไม่ได้ซักอีกเลย จนถึงออกพรรษาแล้วจึงซักใหม่ ก็สามารถอยู่ได้ ทุ่นเวลาทำกิจในการศึกษาและปฏิบัติธรรมได้มากเลยทีเดียว *(พระป่านิยมปลงผมพร้อมกันในวันโกน ทุก ๑ เดือน)*

เมื่อซักหรือย้อมจีวรเสร็จ ก็จะช่วยกันบิดและนำไปตาก เวลาตากผ้าก็จะต้องจับชายจีวร ชายสบงหรือชายสังฆาฏิให้เสมอกัน ตามพระวินัยบัญญัติไว้ว่า ***... แต่เมื่อหยาดน้ำยังหยดไม่ขาดสาย อย่าหลีกไป***[๒] คือ ต้องรอจนกว่าสายน้ำที่นำมาซักหรือย้อมขาดสายแล้วจึงจะหลีกไปได้ แสดงว่า จีวรสมัยก่อนนั้น บอบบางมาก เนื้อผ้าก็ไม่แน่นและใช้มือเย็บ เวลาซักจึงห้ามทุบหรือฟาดและไม่มีการบิดแบบสมัยนี้ เพียงแต่ใช้มือบีบให้เหลือน้ำน้อยที่สุด แต่ในสมัยนี้จีวรเย็บด้วยจักรเย็บผ้า เนื้อผ้าก็แข็งแรงทนทาน ซักแล้วนำมาบิดจนกระทั่งหมาด ไม่มีสายน้ำไหล มีแต่หยดน้ำเล็กน้อยเท่านั้น

บริขารแต่ละอย่าง พระป่าจะสอนให้ทำกันเอง ตั้งแต่การตัดเย็บย้อมไตรจีวร การตัดหรือถักถลกบาตร การทำขารองบาตร การถักไหมพรมครอบฝาบาตร การทำกลด การระบมบาตรเพื่อกันสนิม ตลอดจนถึงการทำกุฏิ การซ่อมแซมเตียง ตั่ง โบสถ์ วิหาร ...

พระป่าเคร่งครัดปฏิบัติพระวินัยพอสมควร *[ส่วนใหญ่มักศึกษาพระวินัยตามหนังสือบุพพสิกขาวรรณนา แต่งโดยพระอมราภิรักขิตเถระ (อมร เกิด) และปฏิบัติตามคำสั่งสอนของครูบาอาจารย์ ยังไม่ค่อยนิยมศึกษาลงลึกถึงพระวินัยปิฎกและอรรถกถา ฎีกา]* ฝักใฝ่ในการทำกรรมฐาน อบรมจิตตภาวนา และมีความอ่อนน้อมถ่อมตน เคารพครูบาอาจารย์มาก เวลาพูดกับครูบาอาจารย์หรือพระเถระที่มีพรรษามากกว่า จะยกมือพนมไว้ที่อกแล้วจึงพูด ทุกครั้งที่มีการเข้าและออกจากโบสถ์หรือศาลาที่มีพระพุทธรูป จะมีการกราบไหว้พระพุทธรูปก่อนเป็นข้อวัตรปกติของพระป่า ทำให้เป็นที่น่าเลื่อมใสอย่างยิ่ง

หลวงตานึกนิยมชมชอบกับชีวิตของพระป่า ซึ่งต่างจากชีวิตของหลวงตาที่เคยอยู่ในเมืองอย่างสบาย สมบูรณ์พูนสุขด้วยลาภปัจจัย ๔ ต่าง ๆ จนไม่เคยคิดเลยที่จะปฏิบัติธรรมกรรมฐาน ด้วยเหตุนี้นี่เล่า พระพุทธเจ้าจึงตรัสโทษของ***ลาภสักการะ สรรเสริญ***ว่า ***ทารุณ เผ็ดร้อน หยาบคาย เป็นอันตรายแก่การบรรลุธรรม อันเกษมจากโยคะ ...***[๓] และได้ตรัสชี้ชวน ยกย่อง สรรเสริญคุณของการอยู่ป่าเป็นนิตย์

หลวงตาสงบเรียนรู้วิธีตัดเย็บจีวร ทำขาบาตร ทำกลดการระบมบาตร ฯลฯ และข้อวัตรปฏิบัติ การเจริญกรรมฐานได้พอสมควร กรรมฐานที่พระป่านิยมใช้กัน คือ ให้กำหนด

บริกรรมว่า **พุทโธ** เมื่อบริกรรมคำว่า **พุทโธ** จนลืมคำบริกรรมไปแล้ว จิตสงบพอสมควรก็ให้ถอนจิตออกจากสมาธิแล้วให้พิจารณาสังขารทั้งหลาย ตั้งแต่ผม ขน เล็บ ฟัน หนังไปตามลำดับ ให้เห็นว่าเป็นสิ่งปฏิกูลและไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา หลวงตาลองปฏิบัติตามระยะหนึ่ง ก็เห็นผลคือจิตมีความสงบ เป็นสมาธิบ้าง มีสติสัมปชัญญะพอสมควรในขณะที่พิจารณาอาการ ๓๒ ก็รู้สึกเบื่อหน่ายบ้างเป็นครั้งคราว แต่พอเลิกพิจารณาก็ยังคงหวงแหนและยึดถือว่าเป็นผม ขน เล็บ ฟัน หนังของเราเหมือนเดิม หลวงตาสงสัยตนเองว่าคงจะปฏิบัติน้อยไป หรือไม่ก็คงมีความรู้ในการปฏิบัติน้อยไป เมื่อเข้าไปไต่ถาม ขอความรู้จากครูบาอาจารย์ และเพื่อนสหธรรมิก ส่วนใหญ่ท่านก็จะแนะนำว่า ให้พากเพียรปฏิบัติให้มาก ฉันแต่น้อย นอนแต่น้อย ปัญญาก็จะเกิดขึ้นมาเอง แม้ปฏิบัติตามที่พระอาจารย์เจ้าอาวาส และเพื่อนสหธรรมิกแนะนำแล้ว แต่หลวงตาก็รู้สึกว่า กรรมฐานไม่ค่อยก้าวหน้า

อีกอย่างหนึ่ง หลวงตาสงบสังเกตเห็นว่า พระป่าไม่นิยมให้ศึกษาหาความรู้จากตำรับตำรา เพราะเกรงว่าจะเป็นเพียงสัญญา ความจำได้หมายรู้ ซึ่งจะเป็นอุปสรรคต่อการบำเพ็ญจิตตภาวนา พระป่าเข้าใจว่า ความรู้ที่แท้จริงไม่ได้เกิดจากการเรียนรู้จากตำรา แต่ต้องรู้แจ้งเห็นจริงที่ใจ ซึ่งเป็นตัวรู้ที่เป็นจิตเดิมแท้ จะต้องปฏิบัติให้เข้าถึงจิตเดิมแท้ ... ?

เมื่อหลวงตาลงทุนทดลองไปปฏิบัติตามสำนักต่าง ๆ จนได้ประสบการณ์ และความสับสนพอสมควร ก็เกิดฉุกใจคิดได้ว่า เมื่อครั้งที่เป็นทหาร ฝึกภาคสนามในการเดินทางไกลและเดินป่า ต้องใช้แผนที่และเข็มทิศในการเดินทาง ฉันใด การเดินทางไปสู่**แดนอมตนิพพาน** ด้วย**ทางเดินสายเอก**คือ**อริยมรรค**นั้น ก็ต้องใช้แผนที่เข็มทิศเช่นกัน ฉันนั้น แผนที่เข็มทิศชี้ทางซึ่งพระพุทธเจ้าทรงกระทำไว้นั้น อยู่ที่ไหนหนอ ? ทันใดก็เกิดโพลงขึ้นมาในใจว่า จะต้องไม่พ้นไปจากพระไตรปิฎกแน่นอน เพราะพระพุทธเจ้าทรงประทานพระธรรมวินัยที่มีอยู่ในพระไตรปิฎกไว้ให้เป็นศาสดา องค์แทนของพระองค์เท่านั้น มิได้มอบความเป็นใหญ่ไว้ให้แก่ผู้ใดผู้หนึ่ง

สรุปได้ว่า หลวงตาสู้อุตส่าห์เดินทางตั้งแต่เหนือจรดใต้ ลดเลี้ยวเคี้ยวคด เพื่อแสวงหาข้อปฏิบัติที่ถูกต้องและกัลยาณมิตรผู้ที่คอยแนะนำพร่ำสอน ให้ดำเนินไปสู่**ทางตรง** ให้ถึง**ทิศที่ไม่มีภัย** ในที่สุดก็ลงเอยด้วยการต้องกลับมาเข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เหมือนภิกษุรูปหนึ่งชื่อ**มหาภูตปริเยสกะ** เที่ยวไต่ถามปัญหาเรื่องมหาภูตรูปตั้งแต่เทวโลก ๖ ชั้น ไปจนถึงพรหมโลก แต่ไม่มีใครล่วงรู้ ในที่สุดก็ต้องกลับมาทูลถามกับพระพุทธเจ้า ดังที่แสดงไว้ใน***เกวัฏฏสูตรที่ ๑๑ ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค*** *(เบอร์ ๑๒ หน้า ๒๓๑ พระไตรปิฎกชุดมหามกุฏราชวิทยาลัย)* มีข้อความรวบรวมโดยย่อว่า

เกวัฏฏสูตร

ครั้งหนึ่ง เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ สวนมะม่วงของปาวาริกเศรษฐี ใกล้เมืองนาลันทา มีบุตรคฤหบดีคนหนึ่ง ชื่อเกวัฏฏะ มีความหวังดีต่อพระพุทธศาสนาและพระศาสดาอย่างยิ่ง ได้กราบทูลขอให้พระพุทธเจ้าทรงบัญชาให้ภิกษุรูปหนึ่งกระทำอิทธิปาฏิหาริย์ อันเป็นอุตตริมนุสธรรม *(คือ ฌาน อภิญญา ฯ อันยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ อันได้แก่กุศลกรรมบถ ๑๐)* เพื่อที่ชาวเมืองนาลันทาผู้มั่งคั่งทั้งหลายจะได้เลื่อมใสต่อพระพุทธเจ้าอย่างยิ่งยวด เกวัฏฏอุบาสกได้กราบทูลถึง ๓ ครั้ง แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าก็มิได้ทรงอนุญาต กลับทรงแสดงธรรมว่าด้วยปาฏิหาริย์มี ๓ อย่าง คือ

๑. **อิทธิปาฏิหาริย์** เป็นความสามารถในการแสดงฤทธิ์ มีการเหาะเหิรเดินอากาศ ดำดิน เดินในน้ำ เดินทะลุกำแพงภูเขา ลูบคลำดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ด้วยฝ่ามือเป็นต้น

เมื่อภิกษุแสดงฤทธิ์ ก็จะทำให้ผู้คนศรัทธาในตอนแรกด้วยความตื่นเต้น พอใจ แต่ในที่สุดก็จะกลายเป็นความลุ่มหลง ไม่ได้เป็นทางที่จะทำให้พ้นจากทุกข์ไปได้ พระพุทธเจ้าทรงอึดอัด ระอา รังเกียจต่ออิทธิปาฏิหาริย์นี้

๒. **อาเทสนาปาฏิหาริย์** เป็นความสามารถดักใจ ทายใจ ทายความรู้สึก ทายความคิดของคนว่า มีความรู้สึกนึกคิดดีหรือร้ายอย่างไร มีจิตศรัทธา หรือตั้งมั่นเป็นสมาธิแค่ไหน

ก็ทำให้คนทั้งหลายเลื่อมใสได้เช่นกัน แต่ก็จะกลายเป็นความลุ่มหลงงมงายไปในที่สุด ไม่เป็นทางพ้นจากทุกข์ได้ พระพุทธเจ้าจึงทรงอึดอัด ระอา รังเกียจต่ออาเทสนาปาฏิหาริย์นี้

๓. อนุสาสนีปาฏิหาริย์ เป็นการแสดงธรรมพร่ำสอนอย่างนี้ว่า ***เธอจงตรึกอย่างนี้ อย่าตรึกอย่างนี้ จงมนสิการอย่างนี้ อย่ามนสิการอย่างนี้ จงละสิ่งนี้ จงเข้าถึงสิ่งนี้อยู่***

ข้อความเท่านี้แหละเป็นการแสดงข้อปฏิบัติเป็นแนวทางเพื่อตรัสรู้อริยสัจ ๔ อันเป็นธรรมที่ทำให้พ้นทุกข์แล้ว เป็นได้อย่างไร ? ในอรรถกถาแก้ไว้ว่า บทว่า **จงตรึกอย่างนี้** คือ ตรึกให้เป็นไปในเนกขัมมวิตก *(การตรึกไปในอสุภะ, ถึงโทษของกาม, ขันธ์ อายตนะ ธาตุ ฯ อันเป็นอารมณ์ของวิปัสสนา)* อัพยาบาทวิตก *(... เมตตา)* อวิหิงสาวิตก *(... กรุณา)* *(วิตกทั้ง ๓ นี้ เป็นไปในสมถะวิปัสสนา เป็นส่วนหนึ่งของมรรคสัจ)*

บทว่า **อย่าตรึกอย่างนี้** คือ อย่าตรึกไปในกามวิตก *(เป็นไปกับโลภะ)* พยาบาทวิตก *(... โทสะ)* วิหิงสาวิตก *(... โมหะและโทสะ)* *(วิตกทั้ง ๓ นี้ สงเคราะห์เป็นสมุทัยสัจ เพราะเป็นเหตุทำให้เกิดทุกข์)*

บทว่า **จงมนสิการอย่างนี้** คือ มนสิการถึงอนิจจสัญญา ทุกขสัญญา อนัตตสัญญา *(การมนสิการอย่างนี้ เป็นวิปัสสนาปัญญาโดยกล่าวถึงสัญญาเป็นหลัก เป็นส่วนหนึ่งของมรรคสัจ ซึ่งมีอารมณ์เป็นอุปาทานขันธ์ ๕ อันเป็นทุกขสัจ)*

บทว่า **อย่ามนสิการอย่างนี้** คือ อย่ามนสิการโดยความเป็นของเที่ยง เป็นสุข เป็นอัตตาหรือเป็นของงาม *(อันเป็นวิปัลลาส ซึ่งสงเคราะห์เป็นสมุทัยสัจ เพราะทำให้เกิดทุกข์)*

บทว่า **จงละสิ่งนี้** คือ จงละความกำหนดอันเคลือบด้วยกามคุณนี้ *(ตัวโลภะคือตัณหา เป็นสมุทัยอริยสัจโดยตรง ส่วนกามคุณอันเป็นอารมณ์ของตัณหา* จัด*เป็นทุกขสัจ)*

บทว่า **จงเข้าถึงสิ่งนี้** อธิบายว่า จงเข้าถึง คือ บรรลุสำเร็จโลกุตรธรรม อันได้แก่ มรรค ๔ ผล ๔ นี้แลอยู่ *(มรรค ๔ ผล ๔ เป็นอริยสัจวิมุตติ แต่สามารถสงเคราะห์เป็นนิโรธสัจได้ เพราะมรรคจิตและผลจิต เป็นสัจฉิกาตัพพธรรมควรทำให้แจ้ง ต้องมีพระนิพพานอันเป็นนิโรธสัจเป็นอารมณ์)*

พระพุทธเจ้าตรัสกับเกวัฏฏอุบาสกว่า นี้แหละเรียกว่า อนุสาสนีปาฏิหาริย์ แต่ไม่ใช่มีเพียงแค่นี้เท่านั้น ยังทรงแสดง **ศีล ๓** ระดับ คือ **จุลศีล มัชฌิมศีล มหาศีล อินทริยสังวร สัมปชัญญะในฐานะ ๗** มีการก้าวไปถอยกลับเป็นต้น **ความสันโดษ ๑๒ อย่าง ความสงัดหลีกเร้น การพิจารณาโทษของนิวรณ์ ๕ ฌาน ๔ ญาณทัสสนะ** หมายถึง วิปัสสนาญาณ และ**วิชชา ๘** ในที่สุด ซึ่งวิชชาสุดท้าย คือ **อาสวักขยญาณ** เป็นปัญญาที่ทำให้สิ้นอาสวกิเลส อันได้แก่ **อรหัตมัคคญาณ** นั่นเอง เมื่อญาณนี้เกิดขึ้นแล้ว จะมีอรหัตผลเกิดต่อ เรียกว่า

วิมุตติ หลังจากนั้น จะมี**ปัจจเวกขณญาณ**เกิดขึ้น เรียกว่า **วิมุตติญาณทัสสนะ** ทำให้รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้ ไม่มีอีกต่อไป

*(ทั้งหมดนี้เรียกว่า **อนุสาสนีปาฏิหาริย์** แต่ในพระไตรปิฎกได้แสดงย่อไว้ เนื่องจากแสดงไว้ในสูตรก่อน ๆ แล้ว)*

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสกับเกวัฏฏอุบาสกต่อไปว่า เรื่องเคยมีมาแล้ว ความคิดทางใจได้เกิดแก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งในหมู่ภิกษุนี้อย่างนี้ว่า ***มหาภูตรูป ๔ คือ ปฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ เหล่านี้ ย่อมดับไปโดยไม่เหลือในที่ไหนหนอ ?*** ภิกษุรูปนี้เป็นผู้มีอิทธิฤทธิ์ จึงเข้าฌานอภิญญา หายตัวไปปรากฏในเทวโลกชั้นจาตุมหาราชิกา เข้าไปไต่ถามปัญหาต่อบริวารและท้าวจาตุมหาราชทั้ง ๔ ท่านเหล่านั้นก็ตอบว่า ไม่ทราบ ให้ไปสอบถามปัญหานี้ต่อพวกเทวดาในชั้นดาวดึงส์ ภิกษุรูปนี้จึงหายวับ ไปปรากฏยังสวรรค์ชั้นที่ ๒ แล้วก็เข้าไปถามปัญหาต่อพวกเทวดาบริวาร และท้าวสักกะผู้เป็นเทวราชา แม้ท้าวสักกเทวราชก็ไม่ทราบ จึงบอกให้ไปถามยังเทวโลกชั้นสูง ๆ ขึ้นไป

ภิกษุรูปนี้จึงไปยังเทวโลกทุกชั้น เพื่อถามปัญหาจนครบ ๖ ชั้น ก็ยังไม่ได้คำตอบ แต่ก็ไม่ละความพยายาม เสาะหา

ไปจนถึงพรหมโลก เข้าไปถามปัญหาต่อบริวารของพระพรหม ก็ตอบปัญหาไม่ได้ ท่านเหล่านั้นก็บอกให้ไปถามท้าวมหา-พรหมผู้เป็นใหญ่กว่าพรหมทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ก็รอจนกระทั่งได้พบท้าวมหาพรหมผู้เป็นใหญ่ จึงถามว่า ***มหาภูตรูป ๔ คือ ปฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุเหล่านี้ย่อมดับไปโดยไม่เหลือในที่ไหนหนอ ?***

ท้าวมหาพรหมกลับตอบว่า ***ข้าพเจ้าเป็นพรหม เป็นมหาพรหม เป็นผู้ยิ่งใหญ่ ไม่มีใครยิ่งกว่า รู้เห็นเหตุการณ์โดยถ่องแท้ เป็นผู้ใช้อำนาจ ผู้เป็นอิสระ เป็นผู้สร้าง เป็นผู้นิรมิต เป็นผู้ประเสริฐ เป็นผู้บงการ เป็นผู้ทรงอำนาจ เป็นบิดาของหมู่สัตว์*** เมื่อไม่ได้คำตอบ ภิกษุรูปนี้ก็ถามอีกเป็นครั้งที่ ๒ ท้าวมหาพรหมก็ตอบเหมือนเดิมอีก ภิกษุรูปนี้กล่าวว่า ***ข้าพเจ้าไม่ได้ถามอย่างนั้น แต่ถามเรื่องมหาภูตรูปต่างหาก*** ได้ถามอีกเป็นครั้งที่ ๓ จึงทำให้ท้าวมหาพรหมจับที่แขนของภิกษุแล้วนำไป ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วกล่าวกะภิกษุนั้นว่า ***ท่านภิกษุ พวกหมู่พรหมเหล่านี้รู้จักข้าพเจ้าว่า อะไร ๆ ที่มหาพรหมไม่รู้ ไม่เห็น ไม่เข้าใจ ไม่แจ่มแจ้ง เป็นอันไม่มี เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงไม่ตอบต่อหน้าพวกพรหมเหล่านั้นว่า แม้ข้าพเจ้าก็ไม่ทราบที่ดับโดยไม่เหลือแห่งมหาภูตรูป ๔ เหล่านั้น***

เพราะฉะนั้นแหละ ***การที่ท่านล่วงเลยพระผู้มีพระภาคเจ้าเสียแล้ว เที่ยวแสวงหาในภายนอก เพื่อหาคำตอบปัญหานี้ เป็นอันท่านทำผิดพลาดแล้ว ท่านจงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ทูลถามปัญหานี้เถิด พระองค์ทรงพยากรณ์แก่ท่านอย่างใด ท่านพึงทรงจำข้อนั้นไว้***

(น่าคิดว่า ท้าวมหาพรหมก็อายเป็นเหมือนกันหรือไร ? ไม่กล้าที่จะบอกว่าตนไม่รู้ และก็ทำให้เห็นได้ว่า แม้ท้าวมหาพรหมซึ่งเป็นที่บูชาของสัตว์โลกทั้งหลายก็ยังรู้ซึ้งถึงปัญญาของพระพุทธเจ้าว่า รู้จริงและรู้ยิ่งสิ่งทั้งปวง ตำหนิภิกษุว่าทำผิดพลาดแล้วที่มองข้ามพระพุทธเจ้า เที่ยวไปถามปัญหากับผู้อื่น)

ภิกษุนั้นจึงหายจากพรหมโลก มาปรากฏต่อหน้าพระผู้มีพระภาคเจ้า เหมือนบุรุษผู้มีกำลัง เหยียดแขนที่คู้อยู่ออกไป หรือคู้แขนที่เหยียดไว้เข้ามา ฉะนั้น เมื่อกราบไหว้แล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ได้กราบทูลว่า ***ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มหาภูตรูป ๔ คือ ปฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ เหล่านี้ ย่อมดับไปโดยไม่เหลือในที่ไหน พระเจ้าข้า ?***

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดูก่อนภิกษุ เรื่องเคยมีมาแล้ว พวกพ่อค้าเดินเรือมหาสมุทร จับนกตีรทัสสี *(นกดูฝั่ง)* ลงเรือไปด้วย เมื่อไม่เห็นฝั่ง เขาก็ปล่อยนกตีรทัสสี มันก็จะบินวนไป ๔ ทิศ ทั้งทิศเบื้องบนและทิศน้อย หากมันเห็นฝั่ง

ก็จะบินไปทางนั้น หากมันไม่เห็นริมฝั่ง มันจะกลับมายังเรือนั้นอีก ดูก่อนภิกษุ เธอก็เหมือนกัน เที่ยวแสวงหาไปจนถึงพรหมโลก ก็ไม่ได้คำตอบปัญหานี้ ในที่สุดก็ต้องมาหาเรา ปัญหานี้ เธอไม่ควรถามอย่างนั้น แต่ควรถามอย่างนี้ว่า

ปฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ในที่ไหน ? อุปาทายรูปที่ยาวและสั้น ละเอียดและหยาบ งามและไม่งาม ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ในที่ไหน ? นามและรูปย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่ไหน ดังนี้

ในปัญหานั้นควรตอบอย่างนี้ว่า

ธรรมชาติที่ควรรู้แจ้ง (คือพระนิพพาน) แสดงไม่ได้ ไม่มีที่สุด แจ่มใสโดยอาการทั้งปวง, ปฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ในที่นี้, อุปาทายรูปที่ยาวและสั้น ละเอียดและหยาบ งามและไม่งาม ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ในที่นี้, นามและรูปย่อมดับไป ไม่มีเหลือในธรรมชาตินี้, เพราะวิญญาณดับ นามและรูปนั้นย่อมดับไม่มีเหลือในธรรมชาตินี้

(เมื่อวิญญาณ คือ จุติของพระอรหันต์ดับ นามรูปก็ย่อมดับไปในธรรมชาตินี้คือพระนิพพาน มหาภูตรูปและอุปาทายรูปก็ตั้งอยู่ไม่ได้ คือ ไม่มีในพระนิพพาน เพราะพระอรหันต์ได้เข้าถึงอนุปาทิเสสนิพพานแล้ว)

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงธรรมจบลง เกวัฏฏ-อุบาสก ผู้เป็นคฤหบดีมีทรัพย์ ๔๐ โกฏิ ก็เข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง มีความยินดี เพลิดเพลินพระภาษิตที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแล้ว ทูลลากลับไป

เรื่องนี้ก็เป็นอุทาหรณ์ สอนใจได้เหมือนกันว่า จะเป็นหลวงตาสงบหรือใคร ๆ ก็ตาม ที่เที่ยวแสวงหาคำตอบหรือข้อปฏิบัติต่าง ๆ ไปยังสำนักต่าง ๆ ในที่สุดถ้าไม่บินกลับมาที่เรือเหมือนนกตีรทัสสี ก็ต้องจมลงสู่ก้นบึ้งของมหาสมุทรอันลึกเต็มด้วยห้วงน้ำใหญ่ หรือไม่หวนกลับมาเฝ้าพระพุทธเจ้าเหมือนภิกษุผู้มีฤทธิ์รูปนั้น ก็จะต้องจมลงสู่ทะเลวัฏฏสงสารอันลึก กว้างใหญ่ไม่มีที่สุด ยิ่งกว่ามหาสมุทรน้ำเค็มเสียอีก ***เมื่อไรหนอ ชาวพุทธทั้งหลายจะพากันเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าให้ใกล้ชิดและมากยิ่งขึ้นกว่านี้ ? ...***

หลวงตาสงบตกลงใจเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า

หลวงตาสงบ หลังจากที่ได้ผ่านสำนักปฏิบัติมาหลายแห่ง และทดลองปฏิบัติธรรมมาหลายแนว ก็เกิดตกลงปลงใจว่า ที่สำนักปฏิบัติต่าง ๆ สอนไม่เหมือนกัน ก็เพราะไม่ได้ยึดหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งทรงแสดงไว้แล้วในพระไตร-ปิฎกและอรรถกถา ฎีกาอย่างครบถ้วน แต่เพราะพระธรรมตามพระไตรปิฎกนั้นเป็นหลักคำสอนที่ลุ่มลึก แม้หลวงตาจะ

เคยได้อ่านมาด้วยตนเองบ้าง แต่ก็ยังไม่เข้าใจลึกซึ้ง และยังไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้ทันที ทำอย่างไรจึงจะศึกษาพระ-ไตรปิฎกให้เข้าใจ จนสามารถนำมาปฏิบัติได้จริงเล่า ?

สักครู่หนึ่งที่หลวงตาประมวลความคิด ก็ตัดสินใจได้ว่าต้องหาครูอาจารย์ผู้ที่จะมาสั่งสอน แนะนำให้เข้าถึงเนื้อความในพระไตรปิฎก เพราะได้เรียนรู้มาพอทราบว่า **กัลยาณมิตรเป็นทั้งหมดของพรหมจรรย์** ซึ่งผู้ที่เป็นยอดแห่งกัลยาณมิตรนั้นก็คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่เมื่อพระองค์ทรงลาลับดับขันธปรินิพพานไปแล้ว เหลือคำสอนไว้เป็นศาสดาแทน ก็จะต้องแสวงหาผู้ที่เป็นกัลยาณมิตรชั้นรองๆ ลงไป เพื่อให้เข้าถึงคำสอนให้ได้ หลวงตาคิดว่า *ทางที่ดี เรากลับไปเริ่มต้นที่กรุงเทพ ฯ ก่อนจะดีกว่า* คิดดังนั้นแล้ว ก็เข้าไปกราบลาเจ้าอาวาสวัดป่า แล้วก็เดินทางกลับมายังกรุงเทพ ฯ ทันที เข้าไปขออาศัยที่วัดแห่งหนึ่ง ซึ่งเคยรู้จักกับพระภิกษุในวัดนั้น ...

หลวงตาสงบได้พบกับพระอาจารย์

หลวงตาระลึกถึงพระภิกษุรูปหนึ่งที่เคยพบกัน สมัยที่ยังเป็นพระนวกะ บวชใหม่ ๆ ภิกษุรูปนี้ มีพรรษาอ่อนกว่าหลวงตาประมาณ ๓-๔ พรรษา มีรูปร่างสูงใหญ่ ผิวคล้ำ บ้านเกิดอยู่ในจังหวัดระยอง เมื่อบวชเข้ามาแล้วก็ตั้งใจไขว่คว้าศึกษาและรักษาพระธรรมวินัย รวมทั้งภาษาบาลี พร้อมทั้ง

ศึกษาแนวทางการปฏิบัติธรรมกรรมฐานด้วย หลวงตาได้ข่าวในภายหลังว่า ท่านได้เดินทางไปศึกษาค้นคว้าต่อในประเทศพม่า เป็นเวลาถึง ๕-๖ ปี พระภิกษุรูปนี้มีชื่อว่า **พระอมร**

หลวงตาสงบเที่ยวสอบถามได้ความว่า พระอาจารย์อมรรูปนี้ไปเปิดสำนักสอนพระเณร ทางด้านพระวินัยและพระอภิธรรม รวมทั้งสอนปฏิบัติกรรมฐานด้วย ตั้งสำนักอยู่ในจังหวัดระยอง แถวอำเภอแกลง เมื่อถามหาชื่อวัดได้ความแล้ว หลวงตาสงบจึงดั้นด้นค้นหา ตามประสาพระที่ยังไม่รอบรู้พระวินัยเท่าที่ควร ได้ว่าจ้างรถแท็กซี่จากกรุงเทพ ฯ ไปส่งถึงวัด เดินทางตั้งแต่ฉันเช้าเสร็จ จนถึงเลยเที่ยง แม้จะอดฉันเพล แต่เพื่อพระธรรม หลวงตาก็ทำได้ ได้พบกับพระอาจารย์อมร ผู้เป็นเจ้าอาวาส ท่านอยู่ร่วมกับพระเณรไม่มาก มีไม่ถึง ๑๐ รูป เนื่องจากปิดภาคเรียน ลากลับไปบ้านต่างจังหวัดเสียหลายรูป

เมื่อหลวงตาสงบผู้เป็นอาคันตุกะ ได้พบเจ้าอาวาสแล้ว ก็มีการถามพรรษาต่อกันตามธรรมเนียม พระอาจารย์อมรผู้เป็นเจ้าอาวาสมีพรรษาอ่อนกว่า จึงได้ทำข้อวัตรปฏิบัติเรียกว่า **อาคันตุกวัตร**[๔] ทำสามีจิกรรมต่อหลวงตาสงบ ด้วยการกราบไหว้ และกระทำทั้งอามิสปฏิสันถาร คือ จัดหาน้ำดื่มมาถวาย และธรรมปฏิสันถารคือไถ่ถามสุขทุกข์ด้วยจิตเมตตา เพื่อให้เกิดความคุ้นเคย บันเทิงใจต่อกัน แล้วพระอาจารย์อมรจึงได้ถามถึงจุดประสงค์ในการมาเยี่ยมเยียนครั้งนี้ ซึ่งหลวงตาเมื่อ

ได้ทำการรับไหว้และดื่มน้ำแล้ว จึงบอกจุดประสงค์ของการมา ณ ที่นี้ คือ จะมาขอเป็นลูกศิษย์ เล่าเรียนพระธรรมวินัยและปฏิบัติกรรมฐานกับพระอาจารย์อมรด้วย ...

ข้อปฏิบัติของพระพรรษามาก เมื่อมาขอเล่าเรียนหรือขอถือนิสัยต่อพระพรรษาน้อยกว่า

ปัจจุบันหลวงตามีพรรษา ๑๙ บวชเมื่ออายุได้ ๔๖ ปี รวมอายุ ๖๕ ปี แม้อายุปูนนี้แล้ว แต่หลวงตาสงบก็มีความรู้สึกว่า ยังไม่แก่เกินกว่าที่จะศึกษา เรียนรู้พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ผู้ทรงเป็นพระบรมครู ผู้ประเสริฐเลิศโลก หลวงตาจึงเป็นนักต่อสู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ไม่ท้อแท้ที่จะศึกษาหาความรู้ แม้อยู่ในปัจฉิมวัยแล้วก็ตาม

ส่วนพระอาจารย์อมร ท่านได้ศึกษาเล่าเรียนภาษาบาลีและสอบได้เปรียญ ๖ ใคร ๆ ก็เรียกท่านว่า **พระมหาอมร** ท่านมีพรรษา ๑๕ บวชตั้งแต่อายุ ๒๕ เบญจเพศพอดี ปัจจุบันจึงมีอายุ ๔๐ ปี อายุอ่อนกว่าหลวงตาสงบถึง ๒๕ ปี เท่ากับเป็นลูกของหลวงตาสงบได้ทีเดียว ดูซิว่า หลวงตาสงบจะยอมให้พระภิกษุผู้มีอายุและพรรษาน้อยกว่าตนเป็นกัลยาณมิตร คอยแนะนำสั่งสอน หรือจะยอมรับเป็นอาจารย์ได้ตลอดรอดฝั่งหรือไม่ และพระมหาอมรจะยอมรับหลวงตาสงบเป็นลูกศิษย์ ร่ำเรียนพระธรรมวินัยได้ตลอดไปหรือไม่ ทั้งนี้ก็ขึ้น

อยู่กับบุญ ขึ้นอยู่กับโยนิโสมนสิการ ขึ้นอยู่กับความอ่อนน้อมถ่อมตนและความจริงใจ ที่จะศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของหลวงตาสงบเองนั่นแหละ ที่จะเป็นเครื่องตัดสินว่าหลวงตาสงบจะได้ศึกษา ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย จะกลายเป็นพระภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยศีล เป็นพหูสูต ทรงธรรม ทรงวินัยได้บ้างหรือไม่ เพราะตามพระธรรมวินัยนั้น พระภิกษุที่มีพรรษาอ่อนกว่าจะต้องเคารพ นับถือ กราบไหว้บูชา ทำอัญชลีกรรม สามีจิกรรมต่อพระภิกษุที่มีพรรษาแก่กว่า แต่ถ้าพระภิกษุผู้มีพรรษาแก่กว่า จะมาศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยหรือมาขอความรู้เกี่ยวกับพระกรรมฐาน หรือมาขอถือนิสัยกับพระภิกษุผู้มีพรรษาอ่อนกว่า ก็ต้องอ่อนน้อมถ่อมตนเข้าไปหาเพื่อความเจริญก้าวหน้าในพระศาสนานี้

เมื่อหลวงตาสงบได้สนทนาปราศรัยและบอกจุดประสงค์ในการมาครั้งนี้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว พระมหาอมรจึงใคร่ที่จะทดลองว่า ลูกศิษย์ผู้อยู่ในปัจฉิมวัยผู้นี้ จะมีความอ่อนน้อมถ่อมตนและเป็นผู้ว่าง่ายหรือไม่ จึงได้กล่าวเป็นเชิงแนะนำขึ้นว่า ผมรู้สึกยินดีมาก ที่ท่านคิดจะศึกษาพระธรรมวินัย และตั้งใจที่จะรักษาศีล ปฏิบัติธรรม เจริญกรรมฐาน แต่มีข้อแม้เล็กน้อย

หลวงตาสงบทำสีหน้าฉงน ในใจคิดว่า เอ๊ะ ! จะมีข้อแม้อะไรกันด้วยล่ะ อุตส่าห์มายอมตนเป็นลูกศิษย์แล้วเชียวนา ?

พระมหาอมรพูดเหมือนรู้ใจว่า ข้อแม้ก็คือ ท่านต้องเชื่อฟัง พร้อมที่จะกระทำตามโอวาทของพระพุทธเจ้าและคำสอนของพระอรรถกถาจารย์ ตามที่ผมจะแนะนำให้ทุกประการท่านจะทำได้หรือไม่เล่าครับ ?

หลวงตาสงบ เมื่อได้ฟังแล้ว ก็ตอบแบบไม่ต้องคิดมาก แต่ก็มีลีลาว่า ถ้าเป็นพระโอวาทของพระพุทธเจ้า และคำสอนของพระอรหันต์ทั้งหลาย ผมก็ยินดีที่จะประพฤติตามด้วยความเต็มใจ โดยไม่หลีกเลี่ยง แต่ถ้าเป็นคำสอนของคนอื่นก็ต้องขอพิจารณาเหตุผลก่อนก็แล้วกันนะครับ ?

พระมหาอมรกล่าวตอบว่า ผมก็คงจะไม่สอนสิ่งอื่นใดที่ไม่ใช่คำสอนของพระพุทธเจ้า และของท่านพระอรรถกถาจารย์ผู้เป็นพระอริยะทั้งหลายหรอกครับ

หลวงตาสงบกล่าวด้วยสีหน้ายิ้มแย้มขึ้นว่า ถ้าอย่างนั้นก็ไม่มีปัญหาหรอกครับ ผมยินดีที่จะปฏิบัติตามทุกอย่าง

พระมหาอมรจึงแนะนำข้อปฏิบัติเบื้องต้น ในการที่ลูกศิษย์แม้เป็นผู้แก่พรรษากว่าพระอาจารย์ จะมาขอกรรมฐานหรือขอความรู้จากพระอาจารย์ คือต้องปฏิบัติตนดังนี้

ในวิสุทธิมรรค สมาธินิเทศ กรรมฐานคหณนิเทศ ได้แนะนำไว้ว่า ..... เมื่อพระโยคาวจร คือ ผู้ที่จะบำเพ็ญเพียรปฏิบัติกรรมฐาน จะไปขอกรรมฐานจากพระอาจารย์ที่วัดอื่น

ไม่ควรสวมรองเท้า ด้วยเท้าที่ล้างและทาน้ำมันแล้ว ไม่ควรกั้นร่มเข้าไป ไม่ควรให้คนถือเครื่องใช้และยาต่าง ๆ หรือโถน้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อยเข้าไป ไม่ควรมีลูกศิษย์ห้อมล้อมเข้าไป แต่เมื่อออกจากวัดใด ควรบำเพ็ญ**คมิกวัตร**[๕] *(ข้อปฏิบัติในการออกจากที่พักในวัดหนึ่งไปสู่ที่อื่น มีการเก็บกวาดสถานที่ที่ตนพักเป็นต้น)* แล้วถือเอาบาตรจีวร รวมทั้งบริขารของตนไปเอง ควรเป็นผู้มีบริขารน้อย ประพฤติขัดเกลากิเลสให้มาก *(เพื่อให้พระอาจารย์เห็นว่า เป็นผู้พร้อมที่สมควรแก่การรับเป็นศิษย์)*

เมื่อจะเข้าไปยังวัดที่พระอาจารย์อยู่ พึงใช้ให้ใครก็ได้ทำไม้ชำระฟันซึ่งหาได้ในระหว่างทางให้เป็น**กัปปิยะ** *(ของสมควรเพื่อนำไปเป็นบรรณาการต่อพระอาจารย์)* .....

ถ้าพระอาจารย์อ่อนพรรษากว่า อย่าพึงยินดีสามีจิ-กรรม มีการรับบาตรจีวรเป็นต้น *(รวมทั้งการกราบไหว้ด้วย เพราะตนจะมาขอเป็นลูกศิษย์ มาขอความรู้ ควรแสดงความอ่อนน้อมถ่อมตน ส่วนพระอาจารย์ผู้มีพรรษาอ่อนกว่า ก็ต้องประพฤติตามข้อวัตร ตามพระธรรมวินัย)*

ถ้าพระอาจารย์มีพรรษาแก่กว่า ไปถึงแล้วก็พึงกราบไหว้อาจารย์ แล้วยืนอยู่ ท่านบอกให้วางบาตร จีวร จึงวาง ท่านบอกให้ดื่มน้ำ ถ้าต้องการก็ดื่ม เมื่อท่านบอกให้ล้างเท้า อย่าเพิ่งล้าง เพราะถ้าน้ำล้างเท้านั้น เป็นน้ำที่พระอาจารย์

ตักมา จะเป็นการไม่สมควร แต่เมื่อท่านบอกให้ล้างเถิด เพราะเป็นน้ำที่ท่านไม่ได้ตักมา แต่คนอื่นตักมา ก็พึงไปนั่งในที่ที่พระอาจารย์มองไม่เห็น จะเป็นที่กำบังหรือท้ายวัดก็ได้ ถ้าพระอาจารย์นำโถน้ำมันมาให้ *(เพื่อให้ทาเท้า หรือทาตัว เพราะสมัยก่อน นิยมใช้น้ำมันเป็นเครื่องบรรเทาความปวดเมื่อย อ่อนล้าจากการเดินทาง ฯลฯ)* ก็พึงลุกขึ้นรับด้วยมือทั้งสอง เพราะถ้าเธอไม่รับโถน้ำมันนั้น พระอาจารย์อาจจะเกิดความกินแหนงว่า “ภิกษุนี้ไม่ยอมร่วมสัมโภค คือ การใช้สอยร่วมกับเรา ตั้งแต่มาทีเดียวนะ”

แต่เมื่อรับมาแล้ว ก็ไม่ควรทาเท้าเลยทันที เพราะถ้าเป็นน้ำมันที่พระอาจารย์ใช้ทาตัว ก็จะเป็นการไม่สมควร เพราะฉะนั้น จึงควรทาศีรษะก่อน แล้วจึงทาอวัยวะอื่นมีคอเป็นต้นไปตามลำดับ แต่ถ้าท่านบอกว่า น้ำมันนั้นใช้ทาได้ทุกส่วน ใช้ทาเท้าก็ได้ จึงควรแตะที่ศีรษะหน่อยหนึ่ง ต่อจากนั้นจึงทาเท้า แล้วนำโถน้ำมันไปเก็บตามที่ท่านบอก หรือถ้าท่านรับเอาไปเก็บเอง ก็ให้ท่านไป .....

จะเห็นได้ว่า การที่จะไปขอความรู้จากผู้ใด ก็ต้องมีข้อวัตรอันน่าเลื่อมใสเข้าไป แม้เป็นพระภิกษุที่แก่พรรษากว่าไปขอความรู้จากพระภิกษุที่อ่อนพรรษากว่า ก็ต้องอ่อนน้อมลดละมานะ การถือตัวสำคัญตนว่า มีพรรษามากกว่า โดยการไม่ยินดีในการทำวัตรปฏิบัติ สามีจิกรรม หรือการกราบ

ไหว้ของพระภิกษุผู้อ่อนพรรษากว่า แม้พระพุทธเจ้าจะไม่ทรงอนุญาตให้ภิกษุพรรษาแก่กว่า กราบไหว้พระภิกษุผู้มีพรรษาอ่อนกว่า ถ้ากราบไหว้ภิกษุที่มีพรรษาอ่อนกว่า พระอรรถกถาจารย์ท่านปรับอาบัติ คือ ต้อง**อาบัติทุกกฏ** *(พระวินัยปริวาร เล่ม ๘ เบอร์ ๑๐ หน้า ๘๘๑, ๙๓๓)*

แต่ก็ทรงอนุญาตให้พระภิกษุผู้มีพรรษาแก่กว่า ผู้ที่จะมาขอถือนิสัยกับพระภิกษุที่อ่อนพรรษากว่า ทำการประณมมือและประคองอัญชลีได้ ดังมีข้อความแสดงไว้ ใน**อรรถกถาพระวินัยปิฎก เรื่องการให้ภิกษุถือนิสัย ในมหาขันธกะ** *(พระไตรปิฎกชุดมหามกุฏ ฯ เบอร์ ๖ หน้า ๒๗๙)* มีความว่า

พระพรรษามากประณมมือไหว้พระพรรษาน้อยกว่า ผู้เป็นอาจารย์ ไม่มีอาบัติ

... ถ้าภิกษุผู้ไม่ฉลาดนี้ จะไม่ได้อาจารย์ที่แก่กว่าตนไซร้ **เธอจะมีพรรษา ๖๐ หรือ ๗๐** ตั้งแต่อุปสมบทก็ตาม **เธอพึงนั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี** กล่าว ๓ ครั้งอย่างนี้ว่า

อาจริโย เม อาวุโส โหหิ, อายสฺมโต นิสฺสาย วจฺฉามิ

ซึ่งแปลว่า ***"ท่านผู้มีอายุ ขอท่านโปรดเป็นอาจารย์ของกระผม กระผมจักอาศัยท่านอยู่"***

การถือนิสัยในสำนักของภิกษุผู้แม้อ่อนพรรษากว่า แต่เป็นผู้ฉลาด ภิกษุผู้ที่มาขอถือนิสัย แม้เมื่อเวลาที่จะลาเข้าไปในละแวกบ้าน **ก็พึงนั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี** แล้วกล่าวว่า **"ท่านอาจารย์ กระผมขอลาเข้าบ้าน ครับ"** ในการอำลาทุกอย่างก็นัยนี้ ....

มีข้อน่าสังเกตว่า ในปัจจุบันนี้ มีพระภิกษุที่ศึกษาและเคร่งครัดปฏิบัติตามพระวินัยหลายท่าน เมื่อมีพระภิกษุผู้มีพรรษาอ่อนกว่าตน มาทำวัตร ทำสามีจิกรรม กราบไหว้ ก็จะนั่งเฉย ๆ ไม่ยกมือพนมรับไหว้ เพราะเข้าใจว่าจะเป็นการไหว้พระพรรษาอ่อนกว่า ทำให้ต้อง**อาบัติทุกกฏ** แสดงให้เห็นว่า ท่านเป็นผู้ที่มีความเคารพ และตั้งใจปฏิบัติตามพระวินัยบัญญัติ เป็นที่ควรแก่การอนุโมทนาอย่างยิ่ง แต่ท่านอาจจะยังเข้าใจไม่ถูกต้องนัก เพราะตามความเป็นจริงนั้น การยกมือพนมที่อกของพระพรรษามากกว่า โดยมีเจตนารับไหว้ มิใช่เจตนาที่จะทำความเคารพพระพรรษาอ่อนกว่า และเป็นประเพณีอันดีงามของชาวพุทธที่แสดงไมตรีจิตต่อกัน เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ มิได้มีโทษแต่อย่างใด เพราะทำให้พระพรรษาอ่อนกว่า รู้สึกอบอุ่นและเป็นกันเอง แสดงอาการไม่ถือตัว

ในทางกลับกัน ถ้าพระพรรษาแก่กว่าไม่พนมมือรับไหว้ และบางท่านก็นั่งเฉย ไม่ทำการทักทายปฏิสันถารหรือนั่งเงียบ

ไม่ให้ศีลให้พร มีผลทำให้พระพรรษาอ่อนกว่า ไม่รู้สึกเป็นกันเอง แต่อาจรู้สึกอึดอัด และเข้าใจว่า พระพรรษามากกว่าท่านนี้ เป็นผู้ถือตัวจัด พระภิกษุบางท่านที่ยังไม่ได้ฝึกฝนอบรมจิตใจมาดี ถึงกับรับไม่ได้ เลยตั้งใจไว้ว่า ***ต่อไปนี้จะไม่ไหว้พระภิกษุที่เคร่งพระวินัยพวกนี้แล้ว เพราะไหว้ท่านแล้ว ท่านไม่ยอมรับไหว้***

*(การรับไหว้ไม่ใช่เป็นการทำความเคารพ แต่เป็นการแสดงออกด้วยไมตรีจิต หรือยินดีด้วยที่ผู้ไหว้ทำความเคารพต่อผู้รับไหว้ เป็นประเพณีที่ดีงามของชาวไทย ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต ก็ล้วนควรประพฤติต่อกัน เพราะฉะนั้น พระภิกษุผู้มีพรรษามากกว่า ไม่ควรรังเกียจในการรับไหว้ เพราะจะทำให้เกิดความหมางเมินต่อพระผู้มีพรรษาน้อยกว่า และที่สำคัญก็คือ อาบัติข้อนี้เป็น**สจิตตกะ** ต้องมีเจตนาไหว้พระพรรษาอ่อนกว่าด้วยการทำความเคารพ จึงจะต้องอาบัติ*

ในพระสูตรหลายแห่ง พระภิกษุมีเจตนาไหว้แม้สามเณรเพื่อขอกรรมฐาน เพื่อขออดโทษต่อสามเณร ก็ยังไม่ต้องอาบัติ ตัวอย่าง พระภิกษุที่ยกมือไหว้สามเณร เมื่อกระทำความผิดแก่สามเณร เช่น เรื่องพระติสสเถระชาวเมืองโกสัมพีในอรหันตวรรค คาถาธรรมบท และพระภิกษุนั่งกระโหย่งประคองอัญชลีแก่สามเณร เพื่อขอกรรมฐาน ในเรื่องพระโปฏฐิลเถระ มรรควรรค คาถาธรรมบท เป็นต้น)

แม้พระภิกษุผู้มีพรรษาแก่กว่า มาขอนิสัยต่อพระภิกษุผู้มีพรรษาอ่อนกว่า ยังต้องนั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลีด้วยความตั้งใจทำความเคารพในความเป็นอาจารย์ พระพุทธเจ้าก็ยังทรงอนุญาต ไม่เป็นอาบัติ, แม้ท่านพระสารีบุตรเถระครั้งหนึ่ง นุ่งสบงแล้วห้อยย้อยแลบออกมาจากชายจีวรมากไป ก็ได้รับการถวายคำแนะนำจากสามเณรอายุเพียง ๗ ขวบว่า ***"ท่านสารีบุตรขอรับ ชายผ้านุ่งของท่านห้อยลงมาแน่ะ"*** ท่านพระสารีบุตรไม่ได้พูดอะไรเลย เดินไปที่เหมาะแห่งหนึ่ง นุ่งเรียบร้อยแล้วก็มา **ยืนประคองอัญชลี** กล่าวนอบน้อมต่อสามเณรว่า ***เท่านี้เหมาะไหม ท่านอาจารย์*** พร้อมทั้งกล่าวเป็นคาถาว่า

ตทหุปพฺพชิโต สนฺโต ชาติยา สตฺตวสฺสิโก
โสปิ มํ อนุสาเสยฺย สมฺปฏิจฺฉามิ มตฺถเก

แปลเป็นเนื้อความว่า

"ผู้บวชแล้วในวันนั้น เป็นผู้สงบ มีอายุ ๗ ปีโดยกำเนิด แม้ผู้นั้นพึงสั่งสอนเรา เราก็ยอมรับด้วยเศียรเกล้า"[๖]

ฉะนั้น ก็เป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับหลวงตาสงบ ผู้หวังพบกับความสงบอย่างถาวร ซึ่งก็คือพระนิพพาน จะต้องมีความอ่อนน้อมถ่อมตน เข้าไปหาพระอาจารย์โดยที่ไม่มีความแข็งกระด้าง ลดทิฏฐิมานะ ความถือตัวตนว่าเป็นพระครูใบฎีกา

เป็นพระเถระ ผ่านร้อนผ่านหนาวมามาก และมีอีกหลายสิ่งหลายอย่างที่หลวงตาสงบจะต้องศึกษาเรียนรู้ ปรับปรุงให้ตรงตามพระธรรมวินัย อันควรเคารพบูชายิ่งโดยส่วนเดียว

หลวงตาสงบ เมื่อได้ฟังคำแนะนำอันเป็นพระธรรมวินัยเพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาร่วมกันแล้ว ก็เกิดสติพร้อมกับโยนิโสมนสิการว่า ***ปกติพระภิกษุที่พรรษามากขึ้น ถ้าไม่ได้มีการอบรมฝึกฝนจิตใจให้เจริญด้วยคุณธรรมมาก่อน ยิ่งมีตำแหน่งยศถาบรรดาศักดิ์เข้ามาสวมด้วยแล้ว ก็จะมีมานะและทิฏฐิมากตามไปด้วย พระพุทธเจ้าและพระอรรถกถาจารย์ทั้งหลายจึงได้แนะนำข้อปฏิบัติต่อกัน เพื่อให้เข้าถึงความเจริญในพระธรรมวินัยนี้ เป็นการดีแล้วหนอ ที่เราจะได้ลดละมานะ ทิฏฐิ ประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ที่มีพรรษาน้อยกว่า ...***

อาจารย์พระหนุ่มกับลูกศิษย์พระแก่สนทนากัน

พระมหาอมรเริ่มต้นสนทนากับหลวงตาสงบ อย่างเป็นจริงเป็นจังว่า หลวงตาแน่ใจหรือว่า จะมาเรียนพระอภิธรรม พระวินัยและอยากจะปฏิบัติกรรมฐานด้วย ทำไมจึงจะมาเริ่มเอาเสียเวลาป่านนี้ ไฟจวนเจียนใกล้จะมอดแล้ว มิใช่หรือมัวไปทำอะไรอยู่เล่าครับ ?

หลวงตาสงบกล่าวตอบด้วยความร่าเริง และถือเป็นกันเองว่า พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า **วิริเยน ทุกฺขมจฺเจติ** แปลว่า **คนล่วงทุกข์ได้ด้วยความเพียร** ถ้ามีความเพียรเสียอย่างก็สามารถทำกิจการงาน ให้สำเร็จลุล่วงไปได้เป็นสิบ ๆ อย่าง ดูตัวอย่าง**ท่านพระราธเถระ**สิ ท่านก็บวชเมื่อตอนแก่เฒ่าเหมือนกัน คงจะแก่กว่าผมในตอนนี้เสียอีก ท่านยังบำเพ็ญเพียรจนบรรลุพระอรหันต์ได้ อย่างน้อยที่สุด ถ้าผมไม่ได้บรรลุอะไร ก็ขอให้ได้ศึกษาพระวินัยและพระอภิธรรม ขอให้ได้เป็นผู้มีศีลและอย่าไปอบายภูมิ ก็น่าจะเป็นที่พอใจแล้ว ถ้าบรรลุมรรคผลได้ก็จะยิ่งเป็นการดีมาก และเพราะอินทรีย์ของผมคงจะเริ่มแก่กล้าเอาเวลานี้กระมัง เมื่อก่อนผมเป็นผู้ประมาทมาก แต่ได้โยมลูกสาวเป็นกัลยาณมิตรคนแรกที่ชี้นำ จึงทำให้ผมขวนขวายและเริ่มตื่นตัว ตื่นจากความหลับใหลได้ชั่วคราวในเวลานี้ละครับ

พระมหาอมรกล่าวด้วยสีหน้าที่ยิ้มแย้ม และพอใจในความมุ่งมั่นของหลวงตาสงบว่า เอาล่ะ ถ้าหลวงตามีจิตแน่วแน่เช่นนี้ก็เป็นอันผมรับหลวงตาเป็นศิษย์ เพื่อศึกษาพระธรรมวินัยอันเป็นพระปริยัติสัทธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเพื่อเจริญกรรมฐาน ทั้งสมถะและวิปัสสนา อันเป็นปฏิบัติสัทธรรม ปริยัติกับปฏิบัติก็จะต้องตรงกัน จึงจะทำให้เกิดผลคือปฏิเวธ ซึ่งได้แก่ มรรค ผล พระนิพพานอันเป็นบรมสุข

พ้นจากทุกข์ทั้งปวง หวังว่า หลวงตาคงจะทำความพากเพียรให้สม่ำเสมอ ทั้งการศึกษาเล่าเรียนในภาคปริยัติ และการปฏิบัติ จนกว่าจะเป็นที่พึ่งของตัวเองได้นะครับ

หลวงตาสงบพยักหน้า และยิ้มรับด้วยความยินดีพอใจ พร้อมทั้งได้กล่าวขอบคุณว่า *ผมขออนุโมทนาในความกรุณาของท่านอาจารย์มหาอมรด้วยครับ แล้วจะเริ่มศึกษากันเมื่อไรและผมจะต้องเตรียมตัวอย่างไรบ้างเล่าครับ ?*

พระมหาอมรตอบว่า ก่อนอื่น หลวงตาจะต้องชำระสะสางตัวเองให้หมดจด เป็นผู้ที่มีศีลบริสุทธิ์เสียก่อน แล้วค่อยว่ากันต่อไป

หลวงตาสงบงวยงงเล็กน้อย จึงถามเพื่อตัดความสงสัยว่า จะให้ชำระอะไรหรือครับ แล้วก็สะสางกันอย่างไรครับ ?

พระมหาอมรตอบว่า หลวงตาให้รถแท็กซี่มาส่งถึงวัด เขาคิดราคาเท่าไรเล่าครับ ?

หลวงตาสงบตอบด้วยสีหน้าเจื่อน ๆ ว่า ก็คิดไม่แพงหรอกครับ แท็กซี่ใจบุญ คิดแค่ ๒๐๐๐ บาทเท่านั้น !

พระมหาอมรถามต่อไปว่า แล้วใครเป็นคนจ่ายค่ารถให้หลวงตาล่ะ ?

หลวงตาสงบตอบเสียงอ่อย ๆ ว่า ก็ไม่มีโยมไวยาวัจกรมาด้วย ผมไม่ได้หยิบเงินเอง เงินอยู่ในซองในย่าม ผมให้

โชเฟอร์หยิบเอาเอง จะผิดมากเหมือนหยิบจับด้วยตนเองหรือเปล่าเล่าครับ ? ผมเคยไปอยู่กับพระป่าบางวัด ท่านก็ไม่เห็นว่าอะไรนี่ครับ บางท่านบอกว่า คราวจำเป็นขณะเดินทางก็อย่าไปจับต้องด้วยตัวเอง และอย่าไปยึดมั่นถือมั่น ถ้าโยมที่หยิบจับเงินทองให้ เขาจะเอาไปเท่าไร ก็อย่าถือว่าเป็นเงินทองของเรา ให้ใช้ประโยชน์เพียงการเดินทางเท่านั้น

พระมหาอมรกล่าวว่า จะหยิบจับด้วยตนเองหรือจับที่ซอง หรือให้ใครหยิบจับไปใช้จ่าย ในเมื่อเป็นเงินทองของตนก็อาบัติเหมือนกันทั้งนั้น ไม่ต่างจากกันเลย เพราะฉะนั้นหลวงตาคิดว่า ผิดศีล ต้องอาบัติหรือไม่ และถ้าต้อง จะต้องอาบัติสักกี่กระทง ?

หลวงตาสงบตอบว่า ผมคิดว่า คงต้องอาบัติเหมือนกันและไม่รู้ว่าต้องอาบัติกี่กระทง แต่ผมก็พร้อมที่จะปลงอาบัติทั้งหมดนะครับ ไม่อยากเก็บเอาไว้ให้เป็นภัยต่อตนเอง

พระมหาอมรกล่าวว่า ถ้าเช่นนั้น ผมขอโอกาสบอกอาบัตินะครับ *(ภิกษุโจทอาบัติต่อภิกษุโดยไม่ขอโอกาส ไม่ให้ภิกษุผู้ถูกโจทให้โอกาส ต้อง**อาบัติทุกกฏ**)*[๗]

หลวงตาสงบพยักหน้าเป็นการให้โอกาส พร้อมกับตอบว่า ได้ครับ นิมนต์เลยครับ

พระมหาอมรจึงกล่าวว่า หลวงตารับและมีเงินทองไว้ในครอบครองเพื่อตนเอง ต้องอาบัติ**นิสสัคคิยปาจิตตีย์**หลายตัว

ตามจำนวนครั้งที่รับ และจำนวนเงินทองที่แยกส่วน ไม่ได้มัดรวมกัน หรืออยู่ในถุงเดียวกัน หรือปึกเดียวกัน เช่น ถ้ารับธนบัตรแบ๊งค์ร้อย ๕ ใบ แต่อยู่ในซองเดียวกัน ต้อง**อาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์**ตัวเดียว ถ้าแยกเป็น ๕ ซอง ๆ ละร้อย ก็ต้องอาบัติ ๕ ตัว แต่สามารถปลงอาบัติครั้งเดียว โดยกล่าวว่า **ขอแสดงอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์หลายตัว**ในเพราะรับเงินทองก็ได้ และถ้ายังไม่สละเงินทองหรือธนบัตรเสียก่อน ก็แสดงอาบัติไม่ตก คือ ยังไม่บริสุทธิ์นั่นเอง เพราะฉะนั้น ถ้าหลวงตายังมีเงินทองเหลืออยู่ ก็ต้องนำมาสละเสียก่อน

นอกจากหลวงตารับเงินทองแล้ว ก็ยังใช้เงินทองเป็นค่ารถแท็กซี่ เป็นการซื้อขายด้วยเงินทอง ต้อง**อาบัตินิสสัคคิย-ปาจิตตีย์**อีกกระทงหนึ่ง ถ้าใช้เงินทองซื้อของฉันของใช้ ก็ต้อง**อาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์**อีก ตามจำนวนครั้งที่ซื้อ ถ้านำอกัปปิยวัตถุ *(สิ่งที่ไม่ควรใช้สอยบริโภค)* ที่ซื้อมาฉันหรือมาใช้ ก็จะต้อง**อาบัติทุกกฏ**ทุกคำที่กลืนหรือทุกครั้งที่ใช้

หลวงตาเห็นหรือไม่ครับว่า ถ้าหลวงตาไม่ศึกษาพระวินัย หลวงตาก็จะเป็นผู้ร่ำรวยด้วยอาบัติ ทั้งกลางวันและกลางคืน ทั้งเวลาตื่นหรือเวลาหลับ ก็ยังสามารถมีอาบัติได้อีกด้วย

หลวงตาสงบ ขณะนี้มีสีหน้าจืดสนิท ควักเงินอันเป็นธนบัตรใบละร้อย ใบละห้าร้อยและใบละพัน ที่เหลืออยู่อีก

จำนวนหนึ่งออกมาจากย่าม แล้วกล่าวถามพระมหาอมรว่า รวยเงินทอง รวยปัจจัยสี่ แล้วทำให้รวยด้วยอาบัติ ไม่ดีเลยนะครับ สู้ไม่มีเงินทอง มีปัจจัย ๔ พอเพียงต่อการดำรงชีวิต แต่รวยด้วยศีล รวยด้วยคุณธรรม น่าจะประเสริฐกว่านะครับ แล้วจะให้ผมทำอย่างไรกับเงินทองที่เหลืออยู่เล่าครับ ?

พระมหาอมรยิ้มชื่นชมกับความว่าง่าย และความฉลาดของหลวงตาสงบ พยักหน้าเห็นด้วยกับคำกล่าวของหลวงตา และกล่าวตอบว่า ท่าทางของหลวงตาเป็นคนฉลาดและว่าง่ายพอสมควร ผมคิดว่าหลวงตาจะต้องถึงความเจริญงอกงามในพระศาสนานี้แน่ ผมขอแนะนำให้หลวงตาเสียสละเงินเหล่านี้พร้อมทั้ง**นิสสัคคิยวัตถุ**อันเป็นอกัปปิยะ คือ ของที่ไม่สมควรใช้สอยทั้งหมดในท่ามกลางสงฆ์ แล้วค่อยปลงอาบัติ จึงจะทำให้ถึงความหมดจด เป็นพระภิกษุที่บริสุทธิ์ได้ หลวงตาพร้อมจะสละวัตถุที่ทำให้ต้องอาบัติเหล่านี้ เพื่อปลดเปลื้องตนให้เป็นผู้บริสุทธิ์หรือไม่เล่าครับ ?

หลวงตาสงบพยักหน้าและตอบรับ ด้วยความอ่อนน้อมพร้อมทั้งขอสอบถามปัญหาเพื่อความเข้าใจ ก่อนที่จะเสียสละนิสสัคคิยวัตถุและแสดงอาบัติว่า ขอความกรุณาพระอาจารย์ช่วยอธิบายขยายความด้วยครับว่า นิสสัคคิยวัตถุคืออะไรและวิธีการเสียสละทำอย่างไรครับ ?

พระมหาอมรจึงตั้งใจ ขยายเนื้อความเรื่องนิสสัคคิยวัตถุและวิธีการเสียสละตามที่ปรากฏใน**พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ นิสสัคคิยกัณฑ์** *(เบอร์ ๓ หน้า ๖๙๓)* มีข้อความว่า

นิสสัคคิยวัตถุคืออะไร ?

นิสสัคคิยวัตถุ คือ วัตถุที่ทำให้ต้องอาบัติ และจะต้องเสียสละในท่ามกลาง**สงฆ์** *(หมายถึง ภิกษุ ๔ รูปขึ้นไป ผู้อยู่ในสีมา เพราะต้องคืนนิสสัคคิยวัตถุที่สละแล้ว ให้ผู้ต้องอาบัติด้วยญัตติกรรมวาจา)* หรือเสียสละแก่**คณะ** *(ภิกษุ ๒ หรือ ๓ รูป)* หรือเสียสละแก่**บุคคล** *(ภิกษุรูปเดียว)* เสียก่อน จึงจะแสดงอาบัติได้ เช่น ผ้าที่ขอมาเกินกำหนด, ผ้าที่ขอมาจากผู้ที่ไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่เป็นคนปวารณา, เภสัช ๕ ที่ภิกษุรับประเคนแล้วเก็บไว้เกิน ๗ วัน, เงินทองที่ภิกษุรับเองหรือให้ผู้อื่นรับ หรือยินดีเงินทองที่มีผู้เก็บไว้ให้เป็นต้น ใน**พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ นิสสัคคิยกัณฑ์** *(เบอร์ ๓ หน้า ๖๙๓ ฯ)* มีนิสัคคิยวัตถุที่ทำให้ต้องอาบัติถึง ๓๐ ข้อ ด้วยกัน

การเสียสละวัตถุหรือการแสดงอาบัตินั้น สามารถกระทำได้ทั้งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ๔ รูปขึ้นไป หรือภิกษุคณะ ๒-๓ รูป หรือภิกษุบุคคลรูปเดียวก็ได้เหมือนกัน แต่ถ้าทำกับหมู่สงฆ์ จะทำให้ภิกษุผู้เสียสละวัตถุหรือแสดงอาบัตินั้น มีความละอายและความยำเกรงต่อสงฆ์มาก ถ้าทำกับภิกษุคณะ จะ

ทำให้มีความละอายและความยำเกรงต่อคณะน้อยลงมาหน่อย ถ้าทำกับภิกษุรูปเดียว ก็จะมีความละอาย และความยำเกรงน้อยที่สุด แต่ส่วนใหญ่พระภิกษุในปัจจุบันนี้ นิยมสละวัตถุและแสดงอาบัติกับภิกษุบุคคลรูปเดียว การปฏิบัติเช่นนี้ มีความหมายว่าอย่างไร ? *(แสดงว่า ความสะดวกสบายและสิ่งที่ได้มาง่าย เป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่มักพอใจและนิยมชมชอบที่จะกระทำ จนอาจลืมถึงผลประโยชน์ที่ควรได้หรือเสียไป)*

วัตถุที่เป็นนิสสัคคีย์ จำต้องสละเสียก่อนมี ๒ ประเภท คือ วัตถุที่เสียสละแล้ว นำกลับมาใช้สอยบริโภคได้อย่างหนึ่ง และวัตถุที่เสียสละแล้ว นำกลับมาใช้สอยไม่ได้อีกอย่างหนึ่ง

ใน ๒ อย่างนั้น นิสสัคคิยวัตถุที่เสียสละแล้วสามารถนำกลับมาใช้สอยได้ เช่น ผ้าไตรจีวรที่ได้มาแล้วยังไม่ได้อธิษฐานเก็บไว้เกิน ๑๐ วัน หรือผ้าไตรจีวรที่อยู่ปราศจากราตรี *(ไม่ได้เก็บไว้ใกล้ตัว หรือไม่ได้เก็บไว้ในบริเวณที่ไม่ทำให้ต้องอาบัติเพราะอยู่ปราศจากไตรจีวร ขณะอรุณกำลังจะขึ้น)* หรือผ้าที่เอ่ยปากขอ *(วิญญัติ)* ต่อผู้ไม่ได้เป็นญาติ ไม่ได้ปวารณาแล้วได้มาเป็นต้น เมื่อนำไปเสียสละในท่ามกลางสงฆ์ คณะหรือบุคคลแล้ว ได้กลับคืนมา ก็นำมาพินทุ *(ทำวงกลมเป็นจุด)* อธิษฐาน แล้วยังสามารถใช้สอยบริโภคได้

ส่วนวัตถุที่เสียสละแล้ว นำกลับมาใช้สอยไม่ได้ เช่น ที่นั่งที่ใช้ขนสัตว์หล่อด้วยยางหรือน้ำข้าว เรียกว่า **สันถัต** ถ้า

เจือด้วยไหมแม้เส้นเดียว หรือหล่อสันถัตด้วยขนสัตว์ดำล้วน, เภสัช ๕ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อยที่รับประเคนแล้วเก็บไว้เกิน ๗ วัน, **รวมทั้งเงินทองและสิ่งที่ซื้อขายมาด้วยเงินทอง เป็นต้น** ทำให้ต้องอาบัตินิสสัคคิย-ปาจิตตีย์ แต่สำหรับสันถัตที่หล่อด้วยขนสัตว์เจือด้วยไหมหรือหล่อด้วยขนสัตว์ดำล้วน เมื่อเสียสละในท่ามกลางสงฆ์ คณะหรือบุคคลแล้ว ได้กลับคืนมา นำมาใช้สอยโดยการนั่งนอนอย่างเดิมไม่ได้ จะต้องนำไปทำเป็นเพดาน เครื่องลาด ทำเป็นม่าน เปลือกฟูกหรือปลอกหมอน จึงจะไม่เป็นอาบัติ แม้ได้สันถัตที่คนอื่นทำไว้แล้วเป็นของเจือด้วยไหม หรือมีสีดำล้วน นำมาใช้สอยก็ต้อง**อาบัติทุกกฏ** เภสัช ๕ ที่เก็บไว้เกิน ๗ วัน เสียสละแล้ว ได้กลับมาบริโภคคือฉัน หรือใช้ทาตัวก็ไม่ได้ นำไปใช้ตามประทีปหรือผสมสีได้ **ไม่ต้องอาบัติ**

ตัวอย่างวิธีเสียสละนิสสัคคิยวัตถุ ในท่ามกลางสงฆ์ คณะหรือบุคคล

การเสียสละแก่สงฆ์

ภิกษุผู้ต้องอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์ พึงเข้าไปหาสงฆ์ ห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า กราบเท้าภิกษุผู้แก่พรรษากว่า นั่งกระโหย่ง ประณมมือ กล่าวอย่างนั้นว่า

ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า ล่วง ๑๐ วัน เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่สงฆ์

ครั้นสละแล้วพึงแสดงอาบัติ ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถพึงรับอาบัติ พึงคืนจีวรที่เสียสละให้ด้วย**ญัตติกรรมวาจา** ว่าดังนี้

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า จีวรผืนนี้ของภิกษุมีชื่อนี้ เป็นของจำจะสละ เธอสละแล้วแก่สงฆ์ ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงคืนจีวรผืนนี้ให้แก่ภิกษุมีชื่อนี้

การเสียสละแก่คณะ

ภิกษุรูปนั้นพึงเข้าไปหาภิกษุหลายรูป ห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า กราบเท้าภิกษุผู้แก่พรรษากว่า นั่งกระโหย่งประณมมือ กล่าวอย่างนี้ว่า

ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า ล่วง ๑๐ วัน เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่านทั้งหลาย

ครั้นสละแล้วพึงแสดงอาบัติ ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถพึงรับอาบัติ พึงคืนจีวรที่เสียสละให้ด้วย**คณะญัตติกรรมวาจา**ว่า

ท่านทั้งหลาย ขอท่านทั้งหลายจงฟังข้าพเจ้า จีวรผืนนี้ของภิกษุมีชื่อนี้ เป็นของจำจะสละ เธอสละแล้วแก่ท่านทั้งหลาย ถ้าความพร้อมพรั่งของท่านทั้งหลายถึงที่แล้ว ท่านทั้งหลายพึงให้จีวรผืนนี้แก่ภิกษุมีชื่อนี้

การเสียสละแก่บุคคล

ภิกษุรูปนั้น พึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง ห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประณมมือ กล่าวอย่างนี้ว่า

ท่าน จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้าล่วง ๑๐ วัน เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน

ครั้นสละแล้วพึงแสดงอาบัติ ภิกษุผู้รับเสียสละนั้นพึงรับอาบัติ พึงคืนจีวรที่เสียสละให้ด้วยคำว่า **ข้าพเจ้าคืนจีวรผืนนี้ให้แก่ท่าน**

*(**หมายเหตุ** การทำสังฆกรรมทุกชนิด **มีการตั้งญัตติ**คืนผ้าให้แก่ผู้ที่นำมาสละ, การตั้งญัตติอุปสมบท, การตั้งญัตติให้ปริวาส, มานัต, อัพภานเป็นต้น ต้องใช้ภาษาบาลี จึงจะทำให้ถึงพร้อมด้วยสมบัติ ถ้าใช้ภาษาอื่นจะทำให้ญัตติและอนุ-สาวนาบกพร่องไป กลายเป็นวิบัติ. **วิบัติมี ๕ ประการ**[๘] คือ ๑. วัตถุวิบัติ ๒. ญัตติวิบัติ ๓. อนุสาวนาวิบัติ ๔. สีมาวิบัติ ๕. บริษัทวิบัติ สมบัติ ๕ ประการโดยนัยตรงข้าม แต่ถ้าเป็นวินัยกรรมอย่างอื่นที่**ไม่มีการตั้งญัตติ** เช่น การเสียสละผ้าหรือบาตรที่เป็นนิสสัคคิยะ การแสดงอาบัติ การอธิษฐานผ้าหรือบาตร การวิกัปผ้าหรือบาตร การทำกัปปิยะผลไม้เป็นต้น **จะใช้ภาษาอะไรก็ได้**[๙] ย่อมสำเร็จประโยชน์ ไม่มีโทษ)*

การเสียสละรูปิยะต่อสงฆ์เท่านั้น

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แล ภิกษุพึงเสียสละรูปิยะนั้นอย่างนี้, ภิกษุรูปนั้น พึงเข้าไปหาสงฆ์ ห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า กราบเท้าภิกษุผู้แก่พรรษากว่า นั่งกระโหย่งประณมมือ กล่าวอย่างนี้ว่า

ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้ารับรูปิยะคือเงินทองไว้แล้ว ของนี้ของข้าพเจ้า เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละรูปิยะนี้แก่สงฆ์

ครั้นสละแล้ว พึงแสดงอาบัติ ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถพึงรับอาบัติ ถ้าคนผู้ทำการวัดหรืออุบาสก เดินมาในสถานที่เสียสละนั้น พึงบอกเขาว่า **ท่านจงรู้ของสิ่งนี้** ถ้าเขาถามว่าจะให้ผมนำของสิ่งนี้ไปหาอะไรมา อย่าบอกว่า **จงนำของสิ่งนี้หรือของสิ่งนี้มา** ควรบอกแต่ของที่เป็นกัปปิยะ เช่น เนยใส น้ำมัน น้ำผึ้งหรือน้ำอ้อย **ถ้าเขานำรูปิยะนั้นไปแลกของที่เป็นกัปปิยะมาถวาย** <u>เว้นภิกษุผู้รับรูปิยะ</u> **ภิกษุนอกนั้นฉันได้ทุกรูป** ถ้าได้อย่างนี้ นั่นเป็นการดี ถ้าไม่ได้ พึงบอกเขาว่า โปรดช่วยทิ้งของนี้ ถ้าเขาทิ้งให้ นั่นเป็นการดี ถ้าเขาไม่ทิ้งให้ พึงสมมติภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ ให้เป็นผู้ทิ้งรูปิยะ

องค์ ๕ ของภิกษุผู้ทิ้งรูปิยะ

องค์ ๕ นั้น คือ

๑. ไม่ถึง**ฉันทาคติ** (ความลำเอียงเพราะความชอบพอ)

๒. ไม่ถึง**โทสาคติ** (ความลำเอียงเพราะเกลียดชัง)

๓. ไม่ถึง**โมหาคติ** (ความลำเอียงเพราะหลงงมงาย)

๔. ไม่ถึง**ภยาคติ** (ความลำเอียงเพราะกลัว) และ

๕. รู้จักว่า **ทำอย่างไรเป็นอันทิ้ง หรือไม่เป็นอันทิ้ง**

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แลสงฆ์พึงสมมติภิกษุนั้นอย่างนี้

วิธีสมมติภิกษุผู้ทิ้งรูปิยะ

พึงขอภิกษุให้รับตกลงก่อน ครั้นแล้วภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถพึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติกรรมวาจา ว่าดังนี้

คำสมมติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงสมมติภิกษุมีชื่อนี้ ให้เป็นผู้ทิ้งรูปิยะ นี้เป็นญัตติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่อนี้ให้เป็นผู้ทิ้งรูปิยะ การสมมติภิกษุมีชื่อนี้ ให้เป็นผู้ทิ้งรูปิยะ ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด

ภิกษุมีชื่อนี้ สงฆ์สมมติให้เป็นผู้ทิ้งรูปิยะแล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้

ภิกษุผู้รับสมมติแล้วนั้น พึงทิ้งอย่าหมายที่ตก ถ้าทิ้งหมายที่ตกต้อง**อาบัติทุกกฏ**

หลวงตาสงบ มาถึงสำนักของพระอาจารย์มหาอมรในวันแรก ก็ได้ศึกษาและได้ปฏิบัติพระวินัยทันที แต่แม้ได้ฟังเรื่องนิสสัคคิยวัตถุอย่างละเอียดพอสมควร ก็ยังเกิดความสงสัยข้องใจ จึงสอบถามเพิ่มเติมว่า เพราะเหตุไรครับ พระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาตให้เสียสละเงินทอง เฉพาะกับภิกษุสงฆ์เท่านั้น ไม่ได้อนุญาตให้เสียสละกับคณะหรือกับบุคคล ?

พระมหาอมรกล่าวตอบด้วยความเมตตาว่า ก็เพราะว่าพระพุทธองค์ทรงมีพระกรุณาต่อหมู่สงฆ์ ผู้ที่บวชอุทิศชีวิตแด่พระรัตนตรัยด้วยศรัทธานะสิครับ เป็นวิธีการหรืออุบายใน**การบริโภคปัจจัย ๔ อันเป็นกัปปิยะ** ซึ่งได้จาก**เงินทองที่เป็นอกัปปิยะ** โดยที่ต้องเป็นไปตามพระวินัยบัญญัติ

เนื่องจากบางกาละ พระภิกษุสงฆ์อาจจะขาดแคลนด้วยปัจจัย ๔ เพราะฉะนั้น เงินทองที่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งไปรับมาด้วยความตั้งใจหรือเผลอไผล รับมาโดยไม่รู้ตัวก็ตาม เมื่อรู้ว่าตนเองรับเงินทองต้องอาบัติแล้ว ให้นำเงินทองนั้นไปสละในท่ามกลางสงฆ์ ถ้ามีไวยาวัจกรหรืออุบาสกมาบริเวณนั้น ก็สามารถบอกกับผู้นั้นว่า **จงรู้สิ่งนี้** ถ้าเขาถามว่าจะให้ไปหาอะไรมาให้ จึงบอกปัจจัย ๔ ที่เหมาะสมกับพระภิกษุสงฆ์ เช่น

บอกว่า **เภสัช ๕ เป็นต้น สมควรแก่พระภิกษุทั้งหลาย** โดยที่ไม่ควรจัดการเงินทอง คือ สั่งให้ไปซื้อสิ่งนั้น ๆ มาให้

*(**ฉะนั้น** พระภิกษุผู้จะรับสิ่งใดจากโยม จึงต้องพิจารณาดูว่า เป็นวัตถุที่ทำให้ผิดพระวินัยหรือไม่ ถ้าไม่แน่ใจก็ต้องถามว่า* สิ่งที่โยมจะถวายนั้นคืออะไร *ถ้าเป็นสิ่งที่ผิดพระวินัยก็ไม่ต้องรับ และไม่ต้องเกรงใจโยมว่าจะไม่ได้บุญ เพราะเพียงได้เห็นหรือได้ไหว้พระภิกษุผู้มีศีล ก็ได้บุญเป็นอันมากแล้ว)*

แต่ถ้าผู้นั้นไม่สนใจที่จะรับใช้ หาสิ่งของมาให้ ก็จะต้องสมมติภิกษุที่เหมาะสมให้ไปทิ้งเงินทอง เพราะเงินทองนั้นเป็น**อนามาสวัตถุ** คือ วัตถุที่ไม่ควรจับต้อง และมีโทษมากเปรียบเช่นกับงูพิษ สำหรับบรรพชิตผู้สละกามทั้งหลายแล้ว ถ้าศึกษาพระวินัยบัญญัติจนเข้าใจถูกต้อง ก็สามารถบริโภคปัจจัย ๔ โดยอุบายที่พระพุทธเจ้าทรงประทานให้ได้

ในอรรถกถาตามที่อ้างนั้น แนะนำว่า ภิกษุผู้จะนำเงินทองไปทิ้ง พึงหลับตา ไม่เหลียวดูดุจอุจจาระ พึงทิ้งไปในแม่น้ำ หรือในเหวที่ใดที่หนึ่ง โดยที่ต้องไม่หมายที่ตก คือ อย่าให้รู้ว่าเงินทองนั้นตกที่ไหน ถ้าตั้งใจหมายที่ตก พระพุทธองค์ปรับ**อาบัติทุกกฏ** *(เพราะอาจจะเป็นปัจจัยให้เกิดความโลภแล้วไปเก็บเอามาในภายหลังก็ได้ !)*

สำหรับปัจจัย ๔ ที่ได้มาจากเงินทองที่ภิกษุรับมา โดยได้กระทำวินัยกรรมแล้ว ภิกษุสงฆ์ทั้งหมดบริโภคใช้สอยได้

ยกเว้นภิกษุผู้รับเงินทองมาเท่านั้น ห้ามบริโภค *(เพราะถ้าพระพุทธเจ้าไม่ห้ามไว้ อาจเป็นปัจจัยให้ภิกษุบางรูปหาอุบายไปรับเงินทองมาสละในท่ามกลางสงฆ์ แล้วก็ร่วมบริโภคปัจจัย ๔ กับสงฆ์ด้วย)* ในอรรถกถายังได้แสดงอีกว่า ปัจจัยที่ได้มาจากเงินทองที่ภิกษุรับมานั้น ไม่สมควรแก่ภิกษุผู้รับเงินทองนั้นไม่ว่าโดยปริยายไร ๆ เลย เหมือนกับปัจจัย ๔ ที่ได้มาจากการที่ภิกษุ**อวดอุตริมนุสสธรรม** คือ ธรรมอันยิ่งกว่าคุณของมนุษย์ที่ไม่มีอยู่จริง, ปัจจัย ๔ ที่ได้มาจาก**กุลทูสกกรรม** คือ การประทุษร้ายสกุล มีการประจบประแจง ให้ดอกไม้ผลไม้หรือสิ่งของเพื่อให้เขารักเป็นต้น แม้**ปัจจัย ๔ ที่ได้มาโดยถูกต้องตามธรรม ถ้ายังไม่ได้พิจารณา ก็ไม่สมควรบริโภค** สำหรับพระภิกษุผู้จะทำให้บริบูรณ์ในศีล เพื่อเป็นปัจจัยแก่การออกจากวัฏฏะ

ผู้ไม่ถึงอคติ ๔ ตามพระวินัยเป็นอย่างไร ?

หลวงตาสงบตั้งใจฟังจนจับใจความได้ แต่ก็ยังนึกสงสัยและคิดถึงบุคคลอื่นที่คงจะสงสัยเหมือนกันกับตน จึงถามพระอาจารย์มหาอมร เพื่อจะได้ตัดความสงสัยของตนและอาจรวมถึงบุคคลอื่นด้วยว่า ที่ท่านอาจารย์แสดงว่า ถ้าไม่มีไวยาวัจกรหรืออุบาสกจัดการนำเอาเงินทองไปจัดหาสิ่งที่สมควรมาถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ และทิ้งเงินทองไว้ที่เดิม โดยที่ไม่สนใจที่จะ

รับใช้ต่อพระภิกษุสงฆ์ ก็ให้สมมติภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ มีการไม่ถึงอคติทั้ง ๔ และรู้จักว่า ทำอย่างไรจึงจะเป็นการทิ้ง หรืออย่างไรไม่เรียกว่าทิ้ง ใช่ไหมครับ และคุณสมบัตินี้ใช้ในกรณีอื่นด้วยหรือไม่ครับ ?

พระมหาอมรทราบว่า หลวงตามีสติและปัญญาติดตามเนื้อหาที่แสดงและคิดถึงเหตุผลที่จะสอบถามต่อไปได้ จึงกล่าวตอบว่า ใช่ครับ และคุณสมบัติ คือ การไม่ถึงอคติทั้ง ๔ อย่างนี้ ก็ใช้กับการสมมติพระภิกษุผู้ทำกิจให้สงฆ์หลายอย่าง เช่น ผู้แจกภัต ผู้แต่งตั้งเสนาสนะ ผู้รับจีวร ผู้แจกจีวรของสงฆ์ เป็นต้น หลวงตาสงสัยอะไรหรือครับ ?

หลวงตาสงบจึงสอบถามต่อไปว่า คือ ผมสงสัยว่า ผู้ที่ไม่มีอคติทั้ง ๔ มีการไม่ลำเอียงเพราะรัก เพราะโกรธ เพราะหลงหรือเพราะกลัวนั้น เท่าที่เข้าใจและเคยเรียนรู้มา ท่านหมายเอาพระอริยบุคคลเท่านั้น มิใช่หรือครับ เพราะฉะนั้นก็เท่ากับว่า ผู้ที่จะทำกิจการให้สงฆ์นั้น จะต้องเป็นอริยบุคคลเท่านั้นหรือครับ ช่วยกรุณาอธิบายให้ผมเข้าใจด้วยครับ

พระมหาอมรฟังคำถามของหลวงตาก็รู้ได้ว่า หลวงตาเป็นผู้ฉลาดในการสอบถาม แสดงว่า ได้ศึกษาฟังธรรมมาพอสมควร เพราะพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า **คนที่มีปัญญาจะรู้กันได้ก็ด้วยการสนทนา แล้วก็ต้องเป็นคนมีปัญญาเหมือนกัน**

จึงจะรู้ได้และยังต้องใช้เวลาด้วย จึงจะรู้ว่ามีปัญญาจริงหรือไม่[๑๐] มิใช่รู้ได้จากการเห็นกันเท่านั้น จึงได้กล่าวตอบไปตามความเข้าใจที่มีอยู่ว่า ตามความเป็นจริง ผู้ที่จะรับทำกิจการงานของสงฆ์ ก็ควรจะเป็นผู้ที่หมดกิจของตนเองแล้ว คือ ควรที่จะเป็นพระอรหันต์ หรือพระอริยสาวกเบื้องต่ำ เพราะหมดกิเลสหรือมีกิเลสเบาบางแล้ว ไม่ต้องกังวลด้วยกิจของตน คือ การศึกษาพระปริยัติธรรม และการปฏิบัติสมถวิปัสสนา จะได้ทำกิจของสงฆ์ได้อย่างสมบูรณ์ และบริสุทธิ์ใจไร้มลทิน ตัวอย่างเช่น ท่านพระทัพพมัลลบุตร ท่านบรรลุความสิ้นอาสวะ เป็นพระอรหันตขีณาสพตั้งแต่อายุ ๗ ขวบ ท่านมาคิดว่า ตัวท่านหมดกิจในพระศาสนาแล้ว ควรจะทำกิจให้แก่สงฆ์ โดยเป็นผู้แจกภัตตาหารและแต่งตั้งเสนาสนะของสงฆ์ ท่านได้กราบทูลความนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์ทรงเห็นชอบด้วย และได้ให้สาธุการว่า สาธุ สาธุ *(ดีละ ดีละ)* ภายหลังทรงยกย่องท่านพระทัพพมัลลบุตรเถระไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ คือ บุคคลผู้เลิศ ด้วยตำแหน่งผู้แจกภัตตาหารและแต่งตั้งเสนาสนะของสงฆ์[๑๑]

แต่พระพุทธองค์ ก็มิได้ทรงบัญญัติว่า ผู้ที่จะทำกิจของสงฆ์จะต้องเป็นพระอริยบุคคลเท่านั้น เพราะฉะนั้น ผู้ที่ไม่มีอคติทั้ง ๔ ในที่นี้ จึงมิได้หมายถึงเฉพาะพระอริยบุคคล แต่หมายถึง**ผู้ที่ไม่มีอคติ คือ ความลำเอียงเป็นปกติ** ซึ่งใน

หมู่ของพระภิกษุสงฆ์ผู้อยู่ร่วมกันก็สามารถรู้ได้ว่า ใครเป็นผู้มีอคติเป็นปกติหรือไม่มีอคติเป็นปกติ ถ้าภิกษุรูปใดเป็นผู้มักโลภเป็นปกติ มักโกรธเป็นปกติ เป็นผู้โง่เขลา มักหลงเป็นปกติ หรือเป็นผู้หนักในบุคคล หนักในลาภ ทำให้กลัวเกรงต่อบุคคลเป็นปกติ ไม่หนักในพระธรรมวินัย เขาผู้นั้นแหละมีความโน้มเอียงไปในทางอคติทั้ง ๔ ไม่สมควรสมมติให้ทำกิจการงานของสงฆ์ และพระมหาอมรได้แนะนำให้หลวงตาไปศึกษาใน**คัมภีร์ปริวาระ** ซึ่งแสดงลักษณะของภิกษุผู้มีอคติทั้ง ๔ ไว้อย่างละเอียด เพราะการมีอคติทั้ง ๔ เหล่านั้นทำให้เป็นผู้กล่าว**เภทกรวัตถุ** คือ เรื่องที่ทำให้แตกร้าวกัน มีการแสดงอธรรมว่าเป็นธรรม แสดงธรรมว่าเป็นอธรรมเป็นต้น[๑๒]

หลวงตาสงบมีใจจดจ่อ ฟังเรื่องพระวินัยด้วยความสนใจใคร่ในการศึกษา ทำให้พระอาจารย์มหาอมรมีความยินดีที่ได้ลูกศิษย์ผู้แม้จะเป็นพระแก่ปูนพ่อ แต่ก็พอมีปัญญา พอที่จะช่วยรักษาพระศาสนาต่อไป ตราบเท่าที่ชีวิตอันเหลืออยู่น้อยนิดจะดำรงอยู่ได้ ตามอำนาจแห่งกรรมและวิบากแห่งกรรม

หลวงตาอยากจะถามปัญหาพระธรรมวินัยต่อไปอีก ด้วยความไม่อิ่ม ไม่เบื่อในรสของพระธรรมวินัย แต่ช่างกระไรเจ้าเวลาพลบค่ำล่วงล้ำเข้ามาขัดจังหวะ พระอาจารย์มหาอมรจึงให้เรียกพระภิกษุ ผู้อยู่ในวัดมาประชุมกันใน**สีมา** เพื่อให้

หลวงตาสงบเสียสละเงินทอง และสิ่งของที่ซื้อมาด้วยเงินทอง พร้อมทั้งแสดงอาบัติในท่ามกลางสงฆ์ เพื่อการสำรวมระวัง เพื่อความเจริญด้วยศีล สมาธิและปัญญาในกาลต่อไป

*(**สีมา** หมายถึง เขตแดนที่ใช้ทำสังฆกรรม ปัจจุบันวัดทั่วไปนิยมผูกสีมาเฉพาะโรงอุโบสถ แต่ตามความเป็นจริงสามารถผูกสีมาทั้งวัดก็ได้ และในวัดหนึ่งสามารถผูกสีมาได้หลายแห่ง นี้หมายถึง **พัทธสีมา** คือ สีมาที่ผูก ต้องใช้สงฆ์ทำสังฆกรรม มีการสวดญัตติทุติยกรรมวาจา เรียกว่า ผูกสีมา.*

*ส่วน**อพัทธสีมา** คือ สีมาที่ไม่ต้องผูก เช่น **คามสีมา**-เขตหมู่บ้านหนึ่ง ๆ, **สัตตัพภันตรสีมา**-สีมาป่า ชั่ว ๗ อัพภันดร (อัพภันดรหนึ่งมี ๒๘ ศอก = ๑๔ เมตร) รวมเป็น ๑๙๖ ศอกโดยรอบ, **อุทกุกเขปสีมา**-สีมาชั่ววักน้ำสาด คือ สีมาในแม่น้ำทะเลหรือสระที่เกิดเอง ภิกษุลงไปทำสังฆกรรมในน้ำได้ โดยกำหนดเขตสีมาชั่ววักน้ำสาดไป น้ำที่สาดไปตกถึงไหน นั่นเป็นเขตสีมา ขยายไปตามจำนวนภิกษุบริษัท)*[๑๓]

หลังจากที่หลวงตาสงบกระทำวินัยกรรม และปลงอาบัติเสร็จเรียบร้อย พระอาจารย์มหาอมร ก็บอกให้พระภิกษุสามเณรไปจัดที่พักให้หลวงตาสงบ และบอกให้หลวงตาสงบไปพักผ่อน เตรียมตัวเตรียมใจ เพื่อเริ่มศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยต่อไป ...

ความเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ทำให้เกิดปราโมทย์ปีติ

เมื่อหลวงตาสงบเข้าไปสู่สถานที่พัก ซึ่งพระภิกษุสามเณรช่วยกันทำความสะอาดให้เรียบร้อย ตนเองก็จัดแจงแก้บริขารจัดวางไว้ให้เหมาะสมแล้ว ขณะนั่งลงบนเตียงในห้องไม่กว้างนัก ก็เกิดสติสัมปชัญญะ พิจารณาอาการของจิตใจ ตั้งแต่กระทำวินัยกรรมและแสดงอาบัติเสร็จ รู้สึกมีอาการเบาสบายปลอดโปร่ง โล่งใจเป็นอย่างยิ่ง มีความรู้สึกว่า เป็นดุจได้บวชใหม่ ทีแรกก็นึกแปลกใจว่า เหตุไฉนจึงมีความรู้สึกเช่นนี้ แต่ก็สันนิษฐานได้ว่า คงเพราะเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ ผุดผ่องเหมือนกับตอนที่บวชใหม่ ๆ เนื่องจากได้แสดงอาบัติถูกต้องตามพระธรรมวินัย ไม่ใช่แสดงอาบัติกันทุกวันตามประเพณีที่ทำตาม ๆ กันเหมือนก่อนหน้านี้ เพราะเมื่อยังมีนิสสัคคิยวัตถุ เช่น เงินทองเป็นต้น ซึ่งยังไม่ได้เสียสละต่อสงฆ์ก่อน ถึงจะแสดงอาบัติทุกวันอย่างไร ก็ไม่เป็นอันแสดง และยังหมายถึงว่า พระภิกษุผู้แสดงอาบัตินั้น ไม่มีความเข้าใจในพระวินัยดีพอ จึงยังมิใช่เป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์

แต่เมื่อหลวงตาสละเงินทอง และอกัปปิยวัตถุที่ซื้อมาด้วยเงินทองแล้วแสดงอาบัติเสร็จ ก็พลันรู้สึกทันทีว่า จิตใจรวมทั้งร่างกายนั้น มีปฏิกิริยาซึ่งแตกต่างจากที่แล้ว ๆ มา คือ ที่แล้วมา ก่อนแสดงอาบัติก็ทำไปด้วยความไม่รู้เหตุ ไม่รู้ผล ขณะกำลังแสดงอาบัติก็พูดภาษาบาลีตามแบบ ไม่รู้เรื่องอะไร

ทำให้เสร็จ ๆ ไปเท่านั้น หลังจากแสดงอาบัติแล้วก็รู้สึกเฉย ๆ เพราะคิดว่าเป็นกิจวัตรที่ควรทำทุกวันเท่านั้น

แต่ในครั้งนี้ พระอาจารย์มหาอมร สอนให้แสดงอาบัติเป็นภาษาไทยตามที่ต้องอาบัติจริง ๆ ทำให้รู้เรื่อง เข้าใจเนื้อความ เป็นการแสดงความบริสุทธิ์จากใจจริง สิ่งที่ทำผิดไปแล้วและมีความละอาย ตั้งใจแก้ตัวใหม่ พร้อมทั้งปฏิญาณว่าจะสำรวมระวัง ไม่กระทำการละเมิดพระวินัยอีก จึงทำให้เกิดศรัทธาและปัญญา ทำให้จิตผ่องใส ใจก็เกิดโสมนัส เกิดปราโมทย์ปีติขึ้นได้ เป็นการพิสูจน์พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งเห็นได้ด้วยตนเองว่า ถ้าเป็นผู้มีศีลดีงามแล้วก็จะทำให้มี**อวิปปฏิสาร** คือ การไม่เดือดร้อนใจ ซึ่งจะเป็นปัจจัยแก่ปราโมทย์ปีติ และการปฏิบัติธรรมเบื้องสูงต่อไป

เมื่อมีปรากฏการณ์เกิดขึ้นแก่ตนเองอย่างนี้ ก็ยิ่งทำให้หลวงตาสงบมีกำลังใจ และมุ่งมั่นที่จะศึกษาพระวินัย ปฏิบัติธรรมให้ยิ่ง ๆ ขึ้นต่อไป หลวงตาเกิดนึกรำพึงในใจว่า อย่างนี้นี่เองที่เรียกว่า **สฺวากขาโต ภควตา ธมฺโม** พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว, **สนฺทิฏฺฐิโก** เป็นธรรมที่ผู้ประจักษ์จะพึงเห็นเอง, **อกาลิโก** เป็นธรรมที่ปฏิบัติได้และให้ผลได้ไม่จำกัดกาล, **เอหิปสฺสิโก** เป็นธรรมที่ควรกล่าวกะผู้อื่นว่า ท่านจงมาดูเถิด, **โอปนยิโก** เป็นธรรมที่ควรน้อม

เข้ามาใส่ตน, **ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหิ** เป็นธรรมที่ผู้รู้ก็รู้ได้เฉพาะตน. แล้วหลวงตาก็ได้เปล่งอุทาน ด้วยอำนาจปีติออกมาว่า

อโห วต อปฺปฏิปุคฺคโล พุทฺโธ

โอ ! พระพุทธเจ้า เป็นบุคคลไม่มีผู้เปรียบหนอ

อโห วต อปฺปฏิสงฺขตาสงฺขโต ธมฺโม

โอ ! พระธรรม เป็นธรรมไม่มีสังขตะ อสังขตะใดเปรียบหนอ

อโห วต อปฺปฏิคโณ สงฺโฆ

โอ ! พระสงฆ์ เป็นหมู่ไม่มีหมู่ใดเปรียบได้หนอ

*(**หมายเหตุ** ในวิสุทธิมรรค อนุสสตินิเทศ สมาธินิเทศ ธัมมานุสสติ ได้อธิบายถึงพระธรรมคุณ ๖ บทว่า*

*บทแรก คือ **สฺวากขาโต ภควตา ธมฺโม** เป็นการแสดงทั้งปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ คือ โลกุตตรธรรม ๙ ส่วน ๕ บทที่เหลือ เป็นการแสดงถึงปฏิเวธอันเป็นโลกุตตรธรรมเท่านั้น แต่ในฎีกาวิสุทธิมรรคก็สงเคราะห์พระปริยัติธรรมและปฏิบัติธรรมในบททั้ง ๕ ที่เหลือด้วย)*

เมื่อหลวงตาได้น้อมรำพึงถึงคุณของศีล และคุณของพระรัตนตรัยด้วยโยนิโสมนสิการ ปีติก็พลันเกิดขึ้นอีกหลายระลอก แม้ว่ายังไม่รู้ธรรมะอันละเอียดลึกซึ้งแต่อย่างใด แต่ก็ยังทำให้เกิดปีติโสมนัสขึ้นได้ถึงเพียงนี้ นี่ก็ด้วยอานิสงส์แห่งศีลที่ตั้งใจ

รักษา และกระทำคืน เมื่อก้าวล่วงไปแล้ว ถ้าได้ศึกษาพระธรรมวินัยให้ละเอียดลออลึกซึ้ง และรักษาศีล ปฏิบัติธรรมให้ยิ่งขึ้น จะได้รับอานิสงส์สักปานใดหนอ !

คืนนั้น หลวงตาทำสมาธิก่อนนอน ด้วยจิตอันสงบพอสมควร ทั้งที่ยังไม่ได้เรียนรู้เรื่องของสมถภาวนาหรือวิปัสสนาภาวนาจริงจังอะไรเลย เคยแต่อ่านในหนังสือนักธรรม ธรรมะเบ็ดเตล็ดและผ่านสำนักต่าง ๆ มาบ้างเท่านั้น ก็ให้มีอันนึกในใจว่า อีกสักหน่อยเถอะ ถ้าเราได้เรียนรู้เรื่องกรรมฐานและพระอภิธรรมชำนาญแล้ว จะเจริญสมถะให้ได้ฌานและเจริญวิปัสสนาให้บรรลุธรรม อย่างน้อยก็ต้องได้วิปัสสนาญาณอะไรบ้างสิน่า ... แล้วก็หยั่งลงสู่กระแสภวังค์ ม่อยหลับไปโดยที่มีมหากุศลจิต ญาณสัมปยุตเป็นปุเรจาริก เข้าสู่นิทรารมย์ ...

วันใหม่กับชีวิตใหม่ของหลวงตา

เสียงระฆังดังก้องกังวานประมาณตี ๔ ของวันใหม่ตามการนับของชาวโลกทั่วไป แต่ทางพระพุทธศาสนานับที่อรุณขึ้นจึงจะเป็นวันใหม่ **หลวงตาสงบ**ตื่นขึ้นด้วยจิตใจที่สงบสุขแช่มชื่น กระชุ่มกระชวย คงเป็นด้วยกุศลจิตที่เกิดก่อนหลับตื่นขึ้นจึงเป็นปัจจัยให้กุศลจิตเกิดต่อได้ เมื่อทำสรีรกิจเสร็จก็ห่มผ้า พาดสังฆาฏิที่บ่า ไปร่วมทำสมาธิภาวนา เป็นกิจวัตรประจำวันของวัดนี้ เวลาตี ๕ จึงสวดมนต์ทำวัตรเช้า เป็นการ

นอบน้อมบูชาพระรัตนตรัย และเป็นการเจริญพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ โดยการสรรเสริญด้วยวาจาและน้อมบูชาด้วยใจ เป็นบุญกุศลอันดียิ่งของภิกษุสามเณรตั้งแต่เช้ามืดที่ดูเหมือนจะทำได้ง่าย ต่างจากคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนราวฟ้ากับดิน เพราะคฤหัสถ์ทั้งหลายตื่นขึ้นด้วยเสียงนาฬิกาปลุกทั้ง ๆ ที่ยังไม่อยากจะตื่น บางคนก็งัวเงีย ไม่แช่มชื่นเพราะนอนดึก สาเหตุอาจเกิดจากดูทีวี หรือทำงานที่ค้างไว้ดึกไปหน่อยแล้วก็ต้องกระวีกระวาด รีบเร่งเข้าห้องน้ำ อาบน้ำ แต่งตัวรับประทานอาหารแล้วก็ไปทำงาน เพื่อแสวงหาเงิน แสวงหาอาหาร แสวงหากามคุณ ชีวิตของคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน แม้จะอยู่ในคฤหาสน์ที่สวยหรู กว้างขวางใหญ่โตอย่างไร พระพุทธ-เจ้าก็ยังตรัสว่า **สมฺพาโธ ฆราวาโส รชาปโถ อพฺโภกาโส ปพฺพชฺชา** *ฆราวาสคับแคบ เป็นทางมาแห่งธุลี คือ กิเลส บรรพชาเป็นโอกาสอันปลอดโปร่ง การที่ผู้อยู่ครองเรือนจะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์โดยส่วนเดียว ดุจสังข์ที่ขัดแล้วนี้ มิใช่เป็นฐานะที่ใคร ๆ จะพึงทำได้โดยง่าย ...*[๑๔]

ฉะนั้น ผู้มีปัญญาที่ได้ฟังพระสัทธรรมหรือมีอุปนิสัยแต่กาลก่อนจึงบวชเป็นบรรพชิต เพื่อที่จะได้ทำกิจในการประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อความบริสุทธิ์ เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ

เมื่อทำวัตรสวดมนต์เสร็จ ก็จัดแจงโรงฉัน เตรียมตัวบิณฑบาต หลังจากฉันเช้าเสร็จ หลวงตาสงบก็ได้ให้สามเณร

ไปหาดอกไม้ พร้อมธูปเทียนใส่พาน เป็นเครื่องสักการะในการมอบตนเป็นศิษย์ เป็นการบูชาพระธรรม เพื่อถวายแก่พระอาจารย์**มหาอมร วินยรกฺขิโต** ผู้รักษาพระธรรมวินัย

ในวิสุทธิมรรค กัมมัฏฐานคหณนิเทศ ได้แสดงถึงวิธีถือเอากรรมฐาน และวิธีมอบตนแด่พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าและแก่พระอาจารย์ มีเนื้อความโดยย่อว่า

การมอบตัวต่อพระพุทธเจ้า

พึงมอบตัวแด่พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า ด้วยคำว่า **อิมาหํ ภควา อตฺตภาวํ ตุมฺหากํ ปริจฺจชามิ.** *ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ข้าพระพุทธเจ้าขอสละอัตภาพนี้แด่พระองค์* ดังนี้

ท่านแสดงประโยชน์ในการมอบตน แด่พระพุทธเจ้าไว้ว่า หากไม่มอบตนไว้ก่อน เมื่อประสบกับอารมณ์อันน่ากลัวก็จะทำให้หวาดเสียว ทนไม่ได้จนต้องเลิกทำกรรมฐานไป แต่เมื่อได้มอบตัวแด่พระพุทธเจ้าแล้ว แม้จะประสบกับอารมณ์ที่น่าหวาดกลัว ความกลัวก็ไม่เกิดขึ้น หรือถ้าเกิด เมื่อพิจารณาด้วยการเตือนตนว่า ***เราได้มอบตัวแด่พระพุทธเจ้าแล้ว ... ความกลัวก็จะหมดไป ...*** *(ชีวิตนี้เป็นของพระพุทธเจ้า มิใช่ของเราแล้ว ถ้าจะมีอันเป็นไปด้วยการประพฤติธรรม ก็เป็นการสละชีพในหน้าที่ ควรแก่การภาคภูมิใจ ...)*

การมอบตัวต่อพระอาจารย์

เมื่อจะมอบตัวแด่พระอาจารย์พึงกล่าวว่า

อิมาหํ ภนฺเต อตฺตภาวํ ตุมฺหากํ ปริจฺจชามิ.

ข้าแต่อาจารย์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าขอสละอัตภาพนี้แด่ท่าน ดังนี้

ท่านแสดงประโยชน์ในการมอบตน แด่พระอาจารย์ไว้ว่า หากไม่มอบตนไว้ก่อน จะเป็นผู้ที่อาจารย์ปรามไม่ได้บ้าง จะเป็นคนว่ายาก ไม่ทำตามโอวาทบ้าง จะเป็นคนไปตามชอบใจ ยังมิได้ลาอาจารย์ก็ไปเสีย ณ ที่ ๆ ตนปรารถนาบ้าง

พระอาจารย์ก็จะไม่สงเคราะห์เธอ ด้วยอามิสบ้าง ด้วยธรรมบ้าง ทั้งจะไม่ให้เธอศึกษาข้อขอดที่ลี้ลับ ภิกษุนั้นเมื่อไม่ได้รับความสงเคราะห์ ๒ ประการนี้ ชื่อว่า ไม่ได้ที่พึ่งในพระศาสนา ไม่ช้าก็จะถึงซึ่งความทุศีล หรือเป็นคฤหัสถ์ไป

แต่ภิกษุผู้ที่มอบตัวแด่อาจารย์แล้ว จะไม่เป็นผู้ที่อาจารย์ปรามไม่ได้ ไม่เป็นผู้ไปตามชอบใจ เป็นผู้ว่าง่าย มีความเป็นไปผูกพันธ์กับอาจารย์อยู่เสมอ เธอเมื่อได้รับสงเคราะห์ทั้ง ๒ ประการ จากอาจารย์ ย่อมจะถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ในพระศาสนา ท่านยกตัวอย่างดังพวก**อันเตวาสิกของพระจูฬปิณฑปาติกติสสเถระ** ฉะนั้น

ได้ยินว่า ภิกษุ ๓ รูปมาสู่สำนักของพระเถระ ในภิกษุ ๓ รูปนั้น รูปหนึ่งกราบเรียนพระเถระว่า *ข้าแต่ท่านผู้เจริญ*

เมื่อว่าเพื่อประโยชน์แก่ท่านแล้ว ข้าพเจ้าพึงอาจโจนลงเหวลึก ๑๐๐ ชั่วคนได้, รูปที่สองกราบเรียนว่า *ข้าแต่ท่านผู้เจริญ เมื่อว่าเพื่อประโยชน์แก่ท่านแล้ว ข้าพเจ้าพึงอาจที่จะถูร่างกายนี้ เริ่มแต่ส้นเท้าเข้าที่ลานหินให้ตัวสึกสิ้นไปไม่ให้เหลือเลยได้,* รูปที่สามกราบเรียนว่า *ข้าแต่ท่านผู้เจริญ เมื่อว่าเพื่อประโยชน์แก่ท่านแล้ว ข้าพเจ้าอาจกลั้นลมอัสสาสะปัสสาสะจนทำกาลกิริยาได้.* พระเถระเห็นว่า ภิกษุพวกนี้เป็นภัพพบุคคลแน่ ก็บอกกรรมฐานให้ พวกเธอตั้งอยู่ในโอวาทของท่าน ได้บรรลุพระอรหัตทั้ง ๓ รูปแล **นี่เป็นอานิสงส์ในการมอบตัว**

นี้เป็นตัวอย่าง ในการมอบตนเป็นศิษย์ของผู้ที่จะมาขอกรรมฐานในการปฏิบัติธรรม สำหรับผู้ที่มีพื้นความรู้ในพระธรรมวินัยมาพอสมควรแล้ว ดังตัวอย่างเช่น **พระจักขุปาละ**[๑๕] เมื่อท่านสละสมบัติให้น้องชาย แล้วออกบวช อยู่ในสำนักของพระอุปัชฌาย์อาจารย์**ครบ ๕ พรรษา** จนพ้นนิสัยแล้ว จึงเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ทูลถามถึงธุระในพระพุทธศาสนาว่ามีกี่อย่าง พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า มี ๒ อย่าง คือ

๑. **คันถธุระ** หมายถึง การเรียนและทรงจำพระไตรปิฎกกี่นิกายก็ได้ตามกำลังแล้วบอกสอนเพื่อให้พระศาสนาดำรงอยู่

๒. **วิปัสสนาธุระ** หมายถึง การเริ่มตั้งความสิ้น ความเสื่อมไว้ในอัตภาพ *(คือ นาม รูป ที่ทำญาตปริญญาไว้ดีแล้ว)* ยังวิปัสสนาให้เจริญ ด้วยสามารถแห่งการกระทำติดต่อ แล้ว

ถือเอาพระอรหัต ของภิกษุผู้มีความประพฤติเบาพร้อม ยินดียิ่งแล้วในเสนาสนะอันสงัด

เมื่อท่านพระจักขุปาละได้ทราบธุระทั้ง ๒ เข้าใจดีแล้ว ท่านจึงเลือกบำเพ็ญวิปัสสนาธุระ เพราะท่านรู้ตัวว่า ตนเองบวชเมื่อแก่ ไม่สามารถทรงจำพระไตรปิฎก ทำคันถธุระให้บริบูรณ์ได้ แต่ท่านจะบำเพ็ญวิปัสสนาธุระให้บริบูรณ์ จึงขอกรรมฐานต่อพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ก็ตรัส**บอกกรรมฐานตั้งแต่เบื้องต้นจนถึงความเป็นพระอรหัต**ให้

หลังจากเรียนกรรมฐานจากพระพุทธเจ้าแล้ว ท่านก็ชักชวนภิกษุรวมกันได้ ๖๐ รูป เดินทางไปหมู่บ้านชายแดนไกลถึง ๑๒๐ โยชน์ เพื่อปฏิบัติธรรมกรรมฐาน ท่านถือเนสัชชิธุดงค์ คือ ตั้งอยู่ในอิริยาบถ ๓ ไม่สำเร็จการนอน ภายในพรรษานั้นเอง ดวงตาทั้งคู่ของท่านจึงบอดสนิด ด้วยอำนาจของอกุศลกรรมเก่า แต่ด้วยอำนาจของความเพียร ซึ่งเป็นปโยคสมบัติ ทำให้ท่านบรรลุเป็นพระอรหันต์สุกขวิปัสสกะ ...

การแสดงตนเป็นศิษย์

หลวงตาสงบ แม้บวชมาถึง ๑๙ พรรษา แต่ก็ยังไม่ได้ศึกษาพระธรรมวินัยละเอียดลึกซึ้งอะไร เพียงศึกษาตามหลักสูตรที่วางไว้ แล้วก็ได้แต่เพลิดเพลินไปในลาภสักการะยศถาบรรดาศักดิ์ จึงรู้ตนเองว่า จะต้องศึกษาพระธรรมวินัยอัน

เป็นส่วนละเอียด ที่จะได้นำมาประพฤติปฏิบัติ โดยปราศจากความสงสัยคลางแคลงใจ ซึ่งคำสอนเหล่านั้นก็มีแสดงไว้อย่างบริบูรณ์ในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกาแล้ว เพียงแต่ขาดผู้ชี้แนะเท่านั้น หลวงตาจึงพร้อมที่จะยอมตนเป็นศิษย์ของพระอาจารย์มหาอมร เพื่อที่จะได้เข้าถึงคำสอนที่ถูกต้องของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นโลกนาถะ ที่พึ่งของสัตว์โลกทั้ง ๓

เมื่อได้เวลาสมควร หลวงตาก็ได้ถือพานดอกไม้ ธูปเทียนตามประเพณี เข้าไปหาพระอาจารย์ แล้วนั่งกระโหย่งประคองอัญชลี กล่าวคำขอให้เป็นอาจารย์ ตามคำแนะนำว่า ***อาจริโย เม อาวุโส โหหิ, อายสฺมโต นิสฺสาย วจฺฉามิ*** *(๓ ครั้ง) แปลว่า "ท่านผู้มีอายุ ขอท่านโปรดเป็นอาจารย์ของกระผม ๆ จักอาศัยท่านอยู่"* แล้วหลวงตาก็ส่งพานดอกไม้ธูปเทียนให้แก่พระอาจารย์มหาอมร ด้วยความเคารพในพระธรรมวินัย พระอาจารย์มหาอมรก็รับพานด้วยความนอบน้อมเช่นกัน แล้วได้กล่าวว่า **โอปายิกํ** แปลว่า ชอบแก่อุบายละ

หลวงตาสงบรับว่า **อาม อาวุโส** แปลว่า ครับ

พระมหาอมรกล่าวว่า **ปฏิรูปํ** แปลว่า สมควรละ

หลวงตาสงบรับว่า **อาม อาวุโส** แปลว่า ครับ

พระมหาอมรกล่าวว่า **ปาสาทิเกน สมฺปาเทหิ** แปลว่า จงยังสิกขา ๓ ให้ถึงพร้อม ด้วยกายกรรม วจีกรรมและมโนกรรมอันน่าเลื่อมใสเถิด

หลวงตาสงบรับว่า **อาม อาวุโส** แปลว่า ครับ

ก็เป็นอันว่า หลวงตาได้เป็นลูกศิษย์ของพระอาจารย์มหาอมรสำเร็จเรียบร้อยแล้ว แต่หลวงตาสงบยังได้กล่าวต่อไปว่า **อหํ อาวุโส นิสฺสยํ ยาจามิ** แปลว่า ท่านผู้มีอายุ ข้าพเจ้าขอถือนิสัย **ทุติยมฺปิ อหํ อาวุโส** ...

*(**หมายเหตุ** ใน**อรรถกถาพระวินัยปิฎก เรื่องการให้ภิกษุถือนิสัย มหาขันธกะ** เบอร์ ๖ หน้า ๒๗๙ กล่าวคำว่า **อาจริโย เม อาวุโส โหหิ, อายสฺมโต นิสฺสาย วจฺฉามิ** แปลว่า "ท่านผู้มีอายุ ขอท่านโปรดเป็นอาจารย์ของกระผม กระผมจักอาศัยท่านอยู่" เพียงเท่านี้ ก็เป็นอันถือนิสัยแล้ว ไม่จำเป็นต้องกล่าวขอถือนิสัยอีก และประโยคนี้เป็นคำขอนิสัยของนิสยันเตวาสิก ส่วนการกล่าวขอเป็นธัมมันเตวาสิก คือ ลูกศิษย์ที่มาเรียนพระธรรม ไม่มีแสดงไว้โดยตรง*

แต่ในปัจจุบัน เมื่อลูกศิษย์มาเรียนพระธรรม จะกล่าวคำว่า **อาจริโย เม ภนฺเต (อาวุโส) โหหิ,** *พระอาจารย์ผู้สอนก็จะกล่าวคำว่า* **ปสาทิเกน สมฺปาเทถ** *ลูกศิษย์ก็จะตอบรับว่า* **อาม ภนฺเต (อาวุโส)** *เป็นครั้ง ๆ ไป ทุกครั้งที่มาเรียน)*

พระมหาอมรได้ห้ามขึ้นกลางคันว่า เดี๋ยวก่อน หลวงตาได้**มาติกาทั้ง ๒** (ภิกขุ-ภิกขุนีปาติโมกข์) หรือเปล่าครับ ?

หลวงตาสงบตอบว่า เคยสวดอยู่เหมือนกัน เมื่อพรรษา ๔ หรือ ๕ ตอนบวชใหม่ ๆ สวดได้แต่ภิกขุปาติโมกข์ ตอนนี้เลือนหมดแล้ว ต้องทบทวนใหม่ละครับ

พระมหาอมรกล่าวว่า ผู้ที่จะพ้นนิสัย เรียกว่า **นิสัย-มุตตกะ** ไม่ต้องขอถือนิสัยจากครูบาอาจารย์แล้ว จะต้องมีคุณสมบัติหลายอย่าง ต้องมีพรรษาตั้งแต่ ๕ ขึ้นไป รวมทั้งต้องได้**ปาติโมกข์ทั้ง ๒** ด้วย แต่ผู้ที่จะเป็นอุปัชฌาย์หรืออาจารย์ให้อุปสมบทหรือให้นิสัยได้ ก็ต้องมีคุณสมบัติหลายอย่างและต้องได้**วิภังค์ทั้ง ๒** ด้วย *(ภิกขุ-ภิกขุนีวิภังค์ คือ พระวินัยปิฎกเล่ม๑,๒,๓)* แม้ว่าหลวงตายังไม่พ้นนิสัย ควรจะต้องขอถือนิสัย แต่ผมยังไม่มีคุณสมบัติที่จะให้นิสัยได้หรอกครับ เป็นได้เพียงธัมมาจารย์ ให้ความรู้ แนะนำตามพระธรรมวินัยได้เท่านั้น หลวงตาไม่ต้องขอนิสัยกับผมหรอกนะครับ

หลวงตาสงบถามต่อว่า แล้วถ้าผมยังไม่พ้นนิสัย แต่ไม่ถือนิสัย จะไม่ต้องอาบัติหรือครับ ?

พระมหาอมรอ้างพระวินัยตอบว่า ใน**มหาขันธกะ มหาวรรค พระวินัยปิฎก** แสดงไว้ว่า ภิกษุที่เดินทางไกล ภิกษุอาพาธ ภิกษุผู้พยาบาลและภิกษุที่อยู่วัดป่า เมื่อไม่ได้ผู้ให้นิสัย ก็ไม่ต้องถือนิสัย แต่ต้องผูกใจไว้ว่า **เมื่อใดมีภิกษุผู้ให้นิสัยที่สมควรมา จักอาศัยภิกษุนั้นอยู่**[๑๖]

เว้นภิกษุ ๔ จำพวกนี้แล้ว ต้องถือนิสัย จะไม่ถือนิสัยอยู่ไม่ควร แต่ในปัจจุบันนี้ ภิกษุผู้มีองค์คุณที่จะให้นิสัยพร้อมทั้งเป็นภิกษุลัชชีด้วย หาได้ยาก ถ้าพยายามหาแล้ว ไม่ได้ก็ต้องทำในใจว่า ถ้าพบภิกษุผู้มีคุณสมบัติพอที่จะให้นิสัยได้เมื่อไร ก็จะถือนิสัยในสำนักของท่าน แต่ตัวของภิกษุผู้ยังไม่พ้นนิสัยนี้ก็ต้องพยายามศึกษา ทรงจำปาติโมกข์ทั้ง ๒ เป็นต้นให้ได้ เพื่อตนเองจะได้มีองค์คุณของภิกษุผู้พ้นนิสัย เมื่อมีพรรษาครบ ๕ แล้ว ตามที่แสดงไว้ใน**อรรถกถาภิกขุโนวาทสิกขาบท** *(มหาวรรค พระวินัยปิฎก เบอร์ ๔ หน้า ๓๗๓)*

และการขอนิสัยหรือการถือนิสัยนั้น มิใช่ว่า เมื่อพบกันแล้วจะขอถือนิสัยหรือให้นิสัยกันได้ทันที

หลวงตาสงบถามแทรกขึ้นว่า อ้าว ! **ทำไมหรือครับ ?**

พระมหาอมรตอบว่า ก็เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติโทษไว้ว่า ภิกษุไม่พึงให้นิสัยแก่ภิกษุพวกอลัชชี รูปใดให้ ต้อง**อาบัติทุกกฏ** และทรงบัญญัติอีกว่า ภิกษุไม่พึงอยู่อาศัยภิกษุพวกอลัชชี รูปใดอยู่อาศัย ต้อง**อาบัติทุกกฏ**[๑๗]

หลวงตาสงบถามอีกว่า แล้วจะรู้ได้อย่างไรเล่าครับว่าใครเป็นลัชชีหรือใครเป็นอลัชชี อย่างผมนี่เป็นลัชชีหรืออลัชชีก็ไม่รู้ ช่วยบอกด้วยเถิดครับว่า ลัชชีและอลัชชีนั้นมีลักษณะอย่างไรบ้างครับ

พระมหาอมรตอบว่า พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้รออยู่ ๔-๕ วัน พอจะสืบสวนดูนิสัยใจคอจนรู้ได้ว่า เป็นสภาคกัน คือเข้ากันได้ เป็นลัชชีด้วยกัน กรณีของหลวงตานี้ ที่ผมรับเป็นลูกศิษย์ เพราะเห็นว่าเคยรู้จักกันมาก่อน และหลวงตาก็เป็นผู้ว่าง่าย พอแนะนำได้ ก่อนหน้านี้ หลวงตาก็ได้ชื่อว่า **อลัชชี** แปลว่า ผู้ไม่มีความละอาย แต่เมื่อหลวงตายอมรับผิดและแสดงคืนอาบัติด้วยความละอาย จึงได้ชื่อว่า **ลัชชี** แปลว่า ผู้มีความละอาย เพราะลัชชีและอลัชชีนั้น เป็นกันได้เนื่องด้วยขณะจิต ลักษณะของผู้เป็นลัชชีและอลัชชี ดังนี้ คือ

ลักษณะของอลัชชีบุคคล

๑. ผู้ที่แกล้งต้องอาบัติ
๒. ผู้ที่ปกปิดอาบัติ (หรือ รู้ว่าต้องอาบัติแล้วไม่แสดงคืน)
๓. ผู้ที่ถึงอคติ ๔ คือ ฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ ภยาคติ

ลักษณะของลัชชีบุคคล[๑๘]

๑. ผู้ที่ไม่แกล้งต้องอาบัติ
๒. ผู้ที่ไม่ปกปิดอาบัติ (หรือ รู้ว่าต้องอาบัติแล้วก็แสดงคืน)
๓. ผู้ที่ไม่ถึงอคติ ๔ คือ ไม่ลำเอียงเพราะชอบ ชัง หลง กลัว

หลวงตาสงบถามด้วยความสนใจว่า แล้วผู้ที่จะพ้นนิสัยหรือผู้ที่จะให้นิสัยเล่าครับ มีคุณสมบัติอย่างไร ผมจะได้รู้ว่า

ต้องศึกษาปฏิบัติอะไรบ้าง เมื่อไรจึงจะพ้นนิสัย และถ้ายังต้องถือนิสัย จะถือนิสัยกับใคร

พระมหาอมรตอบด้วยความช่ำชองว่า พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุ**ผู้ฉลาด ผู้สามารถ** ถือนิสัยอยู่ ๕ พรรษา และให้ภิกษุ**ผู้ไม่ฉลาด** ถือนิสัยอยู่ตลอดชีวิต[๑๙] ทรงแสดงองค์แห่งภิกษุผู้ต้องถือนิสัย และไม่ต้องถือนิสัยไว้หลายหมวด คือ

องค์ ๕ แห่งภิกษุผู้ต้องถือนิสัย ๕ หมวด

หมวดที่ ๑ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ จะไม่ถือนิสัยอยู่ ไม่ได้ คือ

๑. ไม่ประกอบด้วยกอง**ศีล** อันเป็นของพระอเสขะ
๒. ไม่ประกอบด้วยกอง**สมาธิ** อันเป็นของพระอเสขะ
๓. ไม่ประกอบด้วยกอง**ปัญญา** อันเป็นของพระอเสขะ
๔. ไม่ประกอบด้วยกอง**วิมุตติ** อันเป็นของพระอเสขะ
๕. ไม่ประกอบด้วยกอง**วิมุตติญาณทัสสนะ** อันเป็นของพระอเสขะ *(วิมุตติญาณทัสสนะคือปัจจเวกขณญาณ)*

***หมวดที่ ๑** นี้ เป็น**องค์ของผู้ไม่สมควร** แม้ไม่ได้ถือนิสัยก็ยังไม่มีอาบัติ เป็นการแสดงกว้าง ๆ ว่า ผู้ที่ยังไม่เป็นพระอรหันต์ เป็นผู้ควรจะต้องถือนิสัย เพราะ**ธรรมขันธ์ ๕** ของ**พระอเสขะ** หมายถึง คุณธรรมของพระอรหันต์*

หมวดที่ ๒ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ จะไม่ถือนิสัยอยู่ ไม่ได้ คือ

๑. เป็นผู้ไม่มีศรัทธา *(ในพระรัตนตรัยและกรรม ฯ)*

๒. เป็นผู้ไม่มีหิริ *(ความละอายต่อบาปทุจริต)*

๓. เป็นผู้ไม่มีโอตตัปปะ *(ความเกรงกลัวต่อบาปทุจริต)*

๔. เป็นผู้เกียจคร้าน *(ไม่พากเพียรเจริญอธิกุศล)*

๕. เป็นผู้มีสติฟั่นเฟือน *(หลงลืมสติเป็นปกติ)*

หมวดที่ ๒ *นี้ ก็เป็น**องค์ของผู้ไม่สมควร** ยังไม่มีอาบัติ เป็นการแสดงถึงผู้ที่ยังไม่มีคุณธรรมเหล่านี้ ก็ต้องถือนิสัย*

หมวดที่ ๓ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ จะไม่ถือนิสัยอยู่ ไม่ได้ คือ

๑. เป็นผู้มีศีลวิบัติ ในอธิศีล *(ปาราชิก สังฆาทิเสส)*

๒. เป็นผู้มีอาจารวิบัติ ในอัธยาจาร *(อาบัติ ๕ กอง)*

๓. เป็นผู้มีทิฏฐิวิบัติ ในทิฏฐิอันยิ่ง *(มิจฉาทิฏฐิ)*

๔. เป็นผู้มีสุตตะน้อย *(ไม่ได้เป็นนิสัยมุจจนกพหูสูต)*

๕. เป็นผู้มีปัญญาทราม *(ไม่มีปัญญาที่จะเป็นพหูสูต)*

หมวดที่ ๓ *นี้ เป็น**องค์ของผู้ไม่สมควร** ๓ ข้อแรก ยังไม่มีอาบัติโดยตรงในที่นี้ ต้องไปเทียบกับสิกขาบทบัญญัติว่า ศีลวิบัติ อาจารวิบัติ หรือทิฏฐิวิบัตินั้น ก้าวล่วงสิกขาบทใด ก็ต้องอาบัติตามสิกขาบทนั้น ๆ, **เป็นองค์ของอาบัติ** ๒ ข้อ คือ ข้อที่ ๔ ที่ ๕ มี**อาบัติทุกกฏ** ก็คือ ความเป็นผู้**ไม่ฉลาด***

ไม่สามารถ *ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ถือนิสัยจนตลอดชีวิต เพราะฉะนั้น เมื่อไม่ถือนิสัย จึงต้อง**อาบัติทุกกฏ***

หมวดที่ ๔ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ จะไม่ถือนิสัยอยู่ ไม่ได้ คือ

๑. ไม่รู้จักอาบัติ *(๗ กอง ตั้งแต่ปาราชิก-ทุพภาสิต)*
๒. ไม่รู้จักอนาบัติ *(เหตุไม่ต้องอาบัติ)*
๓. ไม่รู้จักอาบัติเบา *(๕ กอง ตั้งแต่ถุลลัจจัย-ทุพภาสิต)*
๔. ไม่รู้จักอาบัติหนัก *(๒ กอง คือ ปาราชิก สังฆาทิเสส)*
๕. เธอจำปาติโมกข์ทั้ง ๒ ไม่ได้ดี โดยพิสดาร จำแนกไม่ได้ด้วยดี ไม่คล่องแคล่วดี วินิจฉัยไม่เรียบร้อย โดยสุตตะ โดยอนุพยัญชนะ

หมวดที่ ๔ *นี้ เป็น**องค์ของอาบัติ**ทุกข้อ ผู้ที่ยังไม่รู้จักว่าอาบัติมีกี่กอง ทำอะไร แค่ไหนจึงต้องอาบัติ แค่ไหนไม่ต้องอาบัติ ไม่รู้จักอาบัติเบา อาบัติหนัก หรือยังทรงจำปาติโมกข์ทั้ง ๒ ไม่ได้ ถ้าไม่ถือนิสัยก็ต้อง**อาบัติทุกกฏ***

หมวดที่ ๕ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ จะไม่ถือนิสัยอยู่ ไม่ได้ คือ

๑. ไม่รู้จักอาบัติ ๒. ไม่รู้จักอนาบัติ
๓. ไม่รู้จักอาบัติเบา ๔. ไม่รู้จักอาบัติหนัก
๕. มีพรรษาหย่อน ๕

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยองค์ ๕ นี้แล จะไม่ถือนิสัยอยู่ไม่ได้.

หมวดที่ ๕ *นี้ก็เป็น**องค์ของอาบัติ**ทุกข้อ **มีอาบัติทุกกฏ** ๔ ข้อแรก ซ้ำกับหมวด ๔ ส่วนข้อที่ ๕ เป็นข้อสำคัญที่สุด แม้มีคุณสมบัติในข้ออื่น ๆ ครบถ้วน หรือเป็น**ผู้ฉลาด** เป็น **ผู้สามารถ**แล้วก็ตาม แต่พรรษายังไม่ถึง ๕ ก็ยังต้องถือนิสัย*

ส่วนองค์ ๕ แห่งภิกษุผู้ไม่ต้องถือนิสัย ก็มี ๕ หมวด โดยนัยตรงกันข้าม

สำหรับผู้ที่ยังไม่ควรจะให้นิสัย พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เขลา ไม่เฉียบแหลม ไม่พึงให้นิสัย รูปใดให้ ต้อง**อาบัติทุกกฏ**

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้**ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ** มีพรรษาได้ ๑๐ หรือมีพรรษาเกิน ๑๐ ให้นิสัยได้[๒๐]

องค์ ๕ แห่งภิกษุผู้ไม่ควรให้นิสัย ๘ หมวด[๒๑]

หมวด ๑ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ ไม่พึงให้อุปสมบท ไม่พึงให้นิสัย ไม่พึงให้สามเณรอุปัฏฐาก คือ

๑. ไม่ประกอบด้วยกองศีล อันเป็นของพระอเสขะ

๒. ไม่ประกอบด้วยกองสมาธิ อันเป็นของพระอเสขะ

๓. ไม่ประกอบด้วยกองปัญญา อันเป็นของพระอเสขะ

๔. ไม่ประกอบด้วยกองวิมุตติ อันเป็นของพระอเสขะ

๕. ไม่ประกอบด้วยกองวิมุตติญาณทัสสนะ อันเป็นของพระอเสขะ

หมวด ๒ ... ผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ แม้อื่นอีก ไม่พึงให้อุปสมบท ไม่พึงให้นิสัย ไม่พึงให้สามเณรอุปัฏฐาก คือ

๑. ตนเองไม่ประกอบด้วยกองศีล อันเป็นของพระอเสขะ และไม่ชักชวนผู้อื่นในกองศีล อันเป็นของพระอเสขะ

๒. ตนเองไม่ประกอบด้วยกองสมาธิ อันเป็นของพระอเสขะ และไม่ชักชวนผู้อื่นในกองสมาธิ อันเป็นของพระอเสขะ

๓. ตนเองไม่ประกอบด้วยกองปัญญา อันเป็นของพระอเสขะและไม่ชักชวนผู้อื่นในกองปัญญา อันเป็นของพระอเสขะ

๔. ตนเองไม่ประกอบด้วยกองวิมุตติ อันเป็นของพระอเสขะและไม่ชักชวนผู้อื่นในกองวิมุตติ อันเป็นของพระอเสขะ

๕. ตนเองไม่ประกอบด้วยกองวิมุตติญาณทัสสนะ อันเป็นของพระอเสขะ และไม่ชักชวนผู้อื่นในกองวิมุตติญาณทัสสนะ อันเป็นของพระอเสขะ

หมวด ๓ ... ผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ แม้อื่นอีก ไม่พึงให้อุปสมบท ไม่พึงให้นิสัย ไม่พึงให้สามเณรอุปัฏฐาก คือ

๑. เป็นผู้ไม่มีศรัทธา

๒. เป็นผู้ไม่มีหิริ

๓. เป็นผู้ไม่มีโอตตัปปะ

๔. เป็นผู้เกียจคร้าน

๕. เป็นผู้มีสติฟั่นเฟือน

หมวด ๔ ... ผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ แม้อื่นอีก ไม่พึงให้อุปสมบท ไม่พึงให้นิสัย ไม่พึงให้สามเณรอุปัฏฐาก คือ

๑. เป็นผู้มีศีลวิบัติ ในอธิศีล *(ปาราชิก สังฆาทิเสส)*

๒. เป็นผู้มีอาจารวิบัติ ในอัธยาจาร *(อาบัติ ๕ กอง)*

๓. เป็นผู้มีทิฏฐิวิบัติ ในทิฏฐิอันยิ่ง *(มิจฉาทิฏฐิ)*

๔. เป็นผู้ได้ยินได้ฟังน้อย ๕. เป็นผู้มีปัญญาทราม.

หมวด ๕ ... ผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ แม้อื่นอีก ไม่พึงให้อุปสมบท ไม่พึงให้นิสัย ไม่พึงให้สามเณรอุปัฏฐาก คือ

๑. ไม่สามารถจะพยาบาลเอง หรือให้ผู้อื่นพยาบาล-อันเตวาสิก หรือสัทธิวิหาริกผู้อาพาธ

๒. ไม่สามารถจะระงับเองหรือหาผู้อื่น ให้ช่วยระงับความกระสัน *(ของอันเตวาสิกหรือสัทธิวิหาริก)*

๓. ไม่สามารถจะบรรเทาเอง หรือหาผู้อื่นให้ช่วยบรรเทาความเบื่อหน่าย อันเกิดขึ้นแล้วโดยธรรม

๔. ไม่รู้จักอาบัติ ๕. ไม่รู้จักวิธีออกจากอาบัติ

หมวด ๖ ... ผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ แม้อื่นอีก ไม่พึงให้อุปสมบท ไม่พึงให้นิสัย ไม่พึงให้สามเณรอุปัฏฐาก คือ

๑. ไม่อาจจะฝึกปรืออันเตวาสิก หรือสัทธิวิหาริกในสิกขาอันเป็น**อภิสมาจาร**[๒๒] *(มรรยาท ข้อปฏิบัติในขันธวัตร)*

๒. ไม่อาจจะแนะนำในสิกขา อันเป็นส่วน**เบื้องต้นแห่ง**

พรหมจรรย์[๒๓] *(อาชีวัฏฐมกศีล, อุภโตวิภังค์, ปาราชิก ๔)*

๓. ไม่อาจจะแนะนำในธรรมอันยิ่งขึ้นไป *(อภิธรรม)*[๒๔]

๔. ไม่อาจจะแนะนำในวินัยอันยิ่งขึ้นไป *(อภิวินัย)*[๒๕]

๕. ไม่อาจจะเปลื้องความเห็นผิดอันเกิดขึ้นแล้วโดยธรรม

หมวด ๗ ... ผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ แม้อื่นอีก ไม่พึงให้อุปสมบท ไม่พึงให้นิสัย ไม่พึงให้สามเณรอุปัฏฐาก คือ

๑. ไม่รู้จักอาบัติ ๒. ไม่รู้จักอนาบัติ

๓. ไม่รู้จักอาบัติเบา ๔. ไม่รู้จักอาบัติหนัก

๕. เธอจำปาติโมกข์ทั้งสองไม่ได้ดี โดยพิสดาร จำแนกไม่ได้ด้วยดี ไม่คล่องแคล่วดี วินิจฉัยไม่เรียบร้อย โดยสุตตะ โดยอนุพยัญชนะ

หมวด ๘ ... ผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ แม้อื่นอีก ไม่พึงให้อุปสมบท ไม่พึงให้นิสัย ไม่พึงให้สามเณรอุปัฏฐาก คือ

๑. ไม่รู้จักอาบัติ ๒. ไม่รู้จักอนาบัติ

๓. ไม่รู้จักอาบัติเบา ๔. ไม่รู้จักอาบัติหนัก

๕. มีพรรษาหย่อน ๑๐

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ นี้แล ไม่พึงให้อุปสมบท ไม่พึงให้นิสัย ไม่พึงให้สามเณรอุปัฏฐาก

ส่วนองค์ ๕ แห่งภิกษุผู้ควรให้นิสัย ก็มี ๘ หมวด โดยนัยตรงกันข้าม

หลวงตาสงบฟังแล้วก็รู้สึกมึน จดจำไม่ได้ เพราะมีหลายหมวดเหลือเกิน สับสนไปหมด จึงถามต่อว่า ช่วยสรุปอีกทีเถิดครับว่า **ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ** ผู้ที่ไม่ต้องถือนิสัยและผู้ที่สามารถให้นิสัยได้นั้น จะมีคุณลักษณะอย่างไรบ้างครับ ?

พระมหาอมรจึงพยายามพูดช้า ๆ ชัด ๆ เพื่อให้หลวงตาฟังทันและเกิดความเข้าใจว่า ถ้าจำไม่ได้ก็ไม่เป็นไร เดี๋ยวจะเปิดพระไตรปิฎกให้ดู แต่ฟังลักษณะของผู้ฉลาด ผู้สามารถที่จะทำให้พ้นนิสัย หรือให้นิสัยได้ก่อนก็แล้วกัน

ใน**อรรถกถาภิกขุโนวาทสิกขาบทที่ ๑**[๒๖] **ปาจิตติยกัณฑ์** ได้แสดงภิกษุผู้เป็นพหูสูตไว้ ๓ จำพวก ซึ่งหมายถึง **ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ**นั่นเอง พอสรุปเป็นเนื้อความได้ว่า

ภิกษุพหูสูต ๓ จำพวก

ภิกษุผู้ชื่อว่า **พหุสสุตะ** นี้ มี ๓ จำพวก คือ

๑. **นิสัยมุจจนกะ** ผู้พอพ้นนิสัย

๒. **ปริสูปัฏฐาปกะ** ผู้ให้บริษัทอุปัฏฐาก

๓. **ภิกขุโนวาทกะ** ผู้สั่งสอนภิกษุณี

คุณสมบัติของภิกษุผู้นิสัยมุจจนกะ

๑. มีพรรษา ๕ โดยอุปสมบท

๒. ท่องมาติกาทั้ง ๒ ได้ช่ำชอง คล่องปาก

๓. โดยกำหนดอย่างต่ำ พึงเรียน***ภาณวาร ๔*** *(๑๐๐๐ คาถา, ๑ ภาณวาร = ๒๕๐ คาถา)* **จากสุตตันตปิฎก** เพื่อประโยชน์แก่การแสดงธรรมในวันปักษ์ทั้งหลาย

๔. พึงเรียนกถามรรคอันหนึ่ง เช่นกับ**อันธกวินทสูตร**[๒๗] **มหาราหุโลวาทสูตร**[๒๘] **อัมพัฏฐสูตร**[๒๙] เพื่อประโยชน์แก่การกล่าวธรรมเบ็ดเตล็ดแก่เหล่าชนผู้มาหา

๕. พึงเรียนคาถาอนุโมทนา ๓ อย่าง เพื่อประโยชน์แก่การอนุโนทนาใน**สังฆภัต งานมงคล**และ**งานอวมงคล**

๖. พึงเรียนวินิจฉัย**กรรมน้อย** และ**กรรมใหญ่** เพื่อความเข้าใจวิธีทำอุโบสถและปวารณาเป็นต้น

*(ใน**วินยาลังการฎีกา** เล่ม ๒ หน้า ๒๓๐ ภาษาบาลี ยังไม่ได้แปล ขยายคำว่า กรรมน้อยและกรรมใหญ่ไว้ ๒ นัย คือ **นัยที่ ๑** กรรมน้อย หมายถึง อปโลกนกรรมและญัตติกรรม กรรมใหญ่ หมายถึง ญัตติทุติยกรรมและญัตติจตุตถกรรม **นัยที่ ๒** กรรมน้อย หมายถึง กรรมเบาในสังฆกรรมทั้ง ๔ อย่างนั้น กรรมใหญ่ หมายถึง กรรมหนักในสังฆกรรมทั้ง ๔ อย่างนั้น)*

๗. พึงเรียน**กรรมฐาน**อย่างหนึ่ง **มีพระอรหัตเป็นที่สุด**ด้วยสามารถแห่ง**สมาธิ** ก็ดี ด้วยสามารถแห่ง**วิปัสสนา** ก็ดี เพื่อกระทำสมณธรรม

ด้วยการเรียนเพียงเท่านี้ ภิกษุนี้ย่อมชื่อว่าเป็น***พหุสสุตะ*** เป็นผู้ไม่ขัดข้องในทิศ ๔ ย่อมได้เพื่ออยู่โดยความเป็นอิสระของตนในที่แห่งใดแห่งหนึ่ง

พระมหาอมรพูดสรุปว่า ผู้ที่เป็นนิสัยมุจจนกะ พ้นนิสัยสามารถอยู่ได้โดยอิสระโดยไม่ต้องอาบัติ เพราะการไม่ถือนิสัยก็จะต้องมีคุณสมบัติ หรือต้องศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยตามที่กล่าวมานี้แหละ

หลวงตาสงบถอนใจเบา ๆ พิจารณาคุณสมบัติของผู้พ้นนิสัยโดยน้อมเข้ามาในตนว่า **พรรษาก็เกิน ๕** แล้ว เคยสวดได้แต่**ภิกขุปาติโมกข์** ไม่ได้สวดนานก็ลืมบ้าง ใช้เวลาทบทวนไม่นานคงฟื้น, **ภิกขุนีปาติโมกข์** ถ้าพากเพียรจริง ๆ คิดว่าไม่นานคงสวดได้, ต้องเรียน**คาถาอนุโมทนา**ในงานต่าง ๆ ก็ไม่เท่าไร, เรียน**กถามรรค**ในพระสูตรต่าง ๆ ก็ไม่น่าหนักใจ, ต้องเรียน**สังฆกรรม**ต่าง ๆ เราก็สนใจใคร่รู้, โดยเฉพาะต้องเรียน**กรรมฐาน**โดยหัวข้อของสมถะหรือวิปัสสนา จนถึงความเป็นพระอรหันต์ ข้อนี้เป็นที่มุ่งหวังของเราอยู่แล้ว แต่ที่น่าหนักใจ ก็คือ **ภาณวาร ๔** ได้แก่ คาถา ๑๐๐๐ จากพระสุตตันตปิฎก จะไปสวดที่ไหนกันเล่าหว่า ? คาถาละ ๔ บาท บาทละ ๘ คำอย่างน้อย รวมเป็น ๓๒,๐๐๐ คำ ในภาษาบาลี ถ้าเป็นภาษาไทยคงนับไม่ถ้วน *(ถ้าเป็นจุณณิยะคือพระสูตรที่*

ไม่ได้เป็นคาถาก็มีจำนวน ๓๒,๐๐๐ คำหรือพยางค์นั่นแหละ) เราจะมีชีวิตอยู่จนท่องจำและเข้าใจได้หรือไม่หนอ ? แล้วคงได้รู้กัน ... แต่จะอย่างไรก็ตาม เมื่อตั้งใจเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วก็ไม่หวนกลับละ !

*(**หมายเหตุ** ตามความเป็นจริง การเรียนภาณวาร ๔ ประมาณ ๑๐๐๐ คาถานั้น มิใช่ว่าจะต้องจดจำ จนคล่องปากขึ้นใจเหมือนกับมาติกาคือปาติโมกข์ทั้ง ๒ แต่หมายถึงการศึกษา การทำความรู้ ทำความเข้าใจ จนสามารถแสดงธรรมในวันปักษ์หรือในวันธรรมสวนะได้เท่านั้น)*

พระมหาอมรได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้ให้นิสัยต่อไปว่า

คุณสมบัติของภิกษุผู้ปริสูปัฏฐาปกะ

๑. มีพรรษา ๑๐ โดยอุปสมบท

๒. พึงกระทำวิภังค์ทั้ง ๒ ให้ช่ำชอง คล่องปาก เพื่อแนะนำบริษัทในอภิวินัย โดยกำหนดอย่างต่ำที่สุด เมื่อไม่อาจ พึงกระทำวิภังค์ทั้ง ๒ ให้ควรแก่การผลัดเปลี่ยนกันกับภิกษุ ๓ รูป

๓. พึงเรียนกรรมน้อยและกรรมใหญ่และขันธกวัตร

๔. แต่เพื่อจะแนะนำบริษัทในอภิธรรม ถ้าเป็นผู้กล่าว**มัชฌิมนิกาย** พึงเรียนมูลปัณณาสก์ ผู้กล่าว**ทีฆนิกาย** พึงเรียนแม้มหาวรรค ผู้กล่าว**สังยุตตนิกาย** พึงเรียน ๓ วรรคข้างต้นหรือมหาวรรค ผู้กล่าว**อังคุตตรนิกาย** พึงเรียนครึ่ง

นิกายข้างต้นหรือข้างปลาย ผู้ไม่สามารถ แม้จะเรียนข้างต้นตั้งแต่ติกนิบาตไปก็ได้ แต่ใน**มหาปัจจรี**กล่าวว่าผู้จะเรียนเอานิบาตเดียว แม้จะเรียนเอาจตุกกนิบาตหรือปัญจกนิบาตก็ได้ ผู้กล่าว**ชาดก** พึงเรียนเอาชาดกพร้อมทั้งอรรถกถา จะเรียนต่ำกว่าชาดกพร้อมทั้งอรรถกถา ไม่ควร ท่านกล่าวไว้ใน**มหาปัจจรี**ว่า จะเรียนเอาแม้**ธรรมบท**พร้อมทั้งวัตถุนิทานก็ควร ...

ก็**ภิกษุใดช่ำชองวินัยปิฎกและอภิธรรมปิฎก พร้อมทั้งอรรถกถา แต่ไม่มีคันถะมีประการดังที่กล่าวในสุตตันตปิฎก** ภิกษุนั้น **ย่อมไม่ได้เพื่อจะให้บริษัทอุปัฏฐาก**

แต่ภิกษุใด เรียนคันถะมีประมาณดังกล่าวแล้ว จากสุตตันตปิฎกบ้าง จากวินัยปิฎกบ้าง ภิกษุนี้เป็น***ปริสูปัฏฐาปกะ*** เป็น***พหุสสุตะ*** เป็นทิศาปาโมกข์ ไปได้ตามความปรารถนา ย่อมได้เพื่อจะให้บริษัทอุปัฏฐาก *(คือให้บวช ให้นิสัยได้)*

คุณสมบัติของภิกษุผู้สั่งสอนภิกษุณี

๑. พึงเรียนปิฎก ๓ พร้อมทั้งอรรถกถา เมื่อไม่อาจ พึงทำอรรถกถาแห่งนิกายหนึ่ง ในบรรดา ๔ นิกายให้ชำนาญ เพราะว่า ด้วยนิกายเดียว ก็จักสามารถเพื่อกล่าวแก้ปัญหาแม้ในนิกายที่เหลือได้

๒. บรรดาปกรณ์ ๗ พึงทำอรรถกถาแห่ง ๔ ปกรณ์ให้ชำนาญ เพราะว่า ด้วยนัยที่ได้ในอรรถกถาแห่ง ๔ ปกรณ์

นั้นก็จักสามารถเพื่อกล่าวแก้ปัญหาในปกรณ์ที่เหลือได้

๓. ส่วนวินัยปิฎกมีอรรถต่าง ๆ กัน มีเหตุต่าง ๆ กัน เพราะเหตุนั้น ภิกษุผู้สั่งสอนนางภิกษุณี พึงกระทำวินัยปิฎกนั้น พร้อมทั้งอรรถกถาให้ชำนาญทีเดียว

ก็ด้วยการเรียนสุตะ มีประมาณเท่านี้ ภิกษุผู้สั่งสอนภิกษุณี ชื่อว่า เป็น***พหุสสุตะ***แล

หลวงตาสงบฟังแล้วก็ให้นึกสงสัยว่า ในประเทศไทยจะมีใครทรงจำ**วิภังค์ทั้ง ๒** คือ ภิกขุวิภังค์และภิกขุนีวิภังค์ได้บ้างไหมหนอ (***อุภโตวิภังค์*** *หมายถึง การจำแนกสิกขาบทพร้อมทั้งอาบัติ อนาบัติ ... ของภิกษุและภิกษุณีอย่างละเอียด หมายถึง พระวินัยปิฎกเล่มที่ ๑,๒,๓ นั่นเอง*) อย่าว่าแต่วิภังค์ทั้ง ๒ เลย แม้มาติกาทั้ง ๒ คือ ภิกขุปาติโมกข์และภิกขุนีปาติโมกข์ (***มาติกาทั้ง ๒*** *หมายถึง สิกขาบทซึ่งเป็นหัวข้อพระบัญญัติ ของภิกษุ ๒๒๗ ของภิกษุณี ๓๑๑*) ผู้ทรงไว้ได้และปฏิบัติตามได้ก็คงจะหายาก ไหนจะต้องทรงคำสอนในพระไตรปิฎกบางส่วน เพื่อประโยชน์แก่การสั่งสอนแนะนำสานุศิษย์ แต่ทุกวันนี้ ไม่ได้มีการขวนขวายหรือสร้างค่านิยมในการทรงพระไตรปิฎกเสียแล้ว กลับไปนิยมชมชอบกับการร่ำเรียนเพื่อสอบ เพื่อจะได้ยศถาบรรดาศักดิ์ต่าง ๆ

อย่างนี้นี่เล่า ! จึงทำให้มาตรฐานคุณภาพของพระภิกษุ

ในยุคปัจจุบันตกต่ำ เพราะนอกจากอุปัชฌาย์อาจารย์จะไม่สามารถทรงจำคำสอนได้แล้ว ก็ยังเข้าใจผิดเพี้ยนไปจากคำสอนอย่างมาก เพราะครูบาอาจารย์ที่สอนตามๆ กันมา ไม่ได้มีคุณสมบัติตามที่พระพุทธเจ้า และท่านพระอรรถกถาจารย์กำหนดไว้ เมื่อเป็นเช่นนี้ ในปัจจุบันจึงหาพระเถระผู้ที่มีคุณสมบัติที่จะให้อุปสมบท ให้นิสัย หรือให้สามเณรอุปัฏฐากได้ไม่ง่าย แต่พอมีให้เห็นได้บ้างในประเทศเพื่อนบ้าน อยากให้พระภิกษุสามเณรเมืองไทยเราเป็นพหูสูต ทรงพระไตรปิฎกได้อย่างประเทศเพื่อนบ้านบ้าง พระพุทธศาสนาในเมืองไทยคงจะเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้นกว่านี้

พระมหาอมรได้แนะนำพระวินัย เกี่ยวกับภิกษุพหุสูต ๓ ประเภท แก่หลวงตาสงบอย่างยืดยาว ซึ่งหลวงตาเองแม้จะเป็นผู้ใคร่ในการศึกษา แต่สังขารนั้นไม่อำนวยเหมือนวัยรุ่น จึงเริ่มรู้สึกมึน ๆ เมื่อท่านพระอาจารย์มหาอมรสังเกตเห็นจึงบอกให้หลวงตาสงบไปพักผ่อน โดยแนะนำให้ไปอ่านเพิ่มเติมจากพระวินัยปิฎก เบอร์ ๔ หลวงตาจึงขอตัวหลีกไปพักผ่อนและทำกิจวัตรประจำวัน ด้วยความภาคภูมิใจที่ได้ทำกิจช่วยรักษาพระศาสนา โดยการศึกษาธำรงคำสอนไว้ตามกำลัง

วันต่อมา **หลวงตาสงบ**ผู้ใฝ่ศึกษาในยามเฒ่า ก็เข้าไปนั่งใกล้ แล้วเริ่มไต่ถามปัญหาพระวินัยต่อพระอาจารย์อมร เพราะเห็นอานิสงส์ด้วยตนเองแล้ว และใคร่จะเทียบเคียงคำ

ตอบด้วยว่า **การแสดงอาบัติมีประโยชน์อย่างไร** เหมือนกับการสารภาพบาปต่อพระเจ้าในศาสนาอื่นหรือไม่ และ**ถ้าไม่แสดงอาบัติ จะมีโทษอย่างไร ?**

พระมหาอมรกล่าวตอบว่า หลวงตาถามเรื่องประโยชน์ของการแสดงอาบัติก็ดีแล้ว แต่ผมจะแสดงประโยชน์ของการรักษาพระวินัยก่อน ซึ่งจะไปสัมพันธ์กับการแสดงอาบัติที่หลวงตาอยากรู้ ใน**คัมภีร์ปริวาร จูฬสงคราม** ได้แสดงประโยชน์ของพระวินัยเป็นต้น ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อ ๆ กันไป ดังนี้

ประโยชน์แห่งพระวินัยเป็นต้น[๓๐]

๑. **วินัย**เพื่อประโยชน์แก่สังวร *(การสำรวมกายวาจาเป็นปัจจัยให้จตุปาริสุทธิศีลถึงความบริบูรณ์)*

๒. **สังวร** ➡ อวิปปฏิสาร *(ความไม่เดือดร้อนใจ เพราะบุญได้ทำแล้ว และบาปไม่ได้ทำ หรือต้องอาบัติแล้วแสดงคืน)*

๓. **อวิปปฏิสาร** ➡ ปราโมทย์ *(ความปลื้มใจ, ปีติอย่างอ่อน)*

๔. **ปราโมทย์** ➡ ปีติ *(ความอิ่มใจ, ปีติอย่างแรง ที่มีกำลัง)*

๕. **ปีติ** ➡ ปัสสัทธิ *(ความสงบกายและจิต สงบจากอกุศล)*

๖. **ปัสสัทธิ** ➡ สุข *(สุขกายและสุขใจ)*

๗. **สุข** ➡ สมาธิ *(ขณิกะ อุปจาระและอัปปนาสมาธิ)*

๘. **สมาธิ** ➡ ยถาภูตญาณทัสสนะ *(วิปัสสนาอย่างอ่อน)*

๙. **ยถาภูตญาณทัสสนะ** ➡ นิพพิทา *(วิปัสสนาอย่างกล้า)*

๑๐.**นิพพิทา** ➡ วิราคะ *(อริยมรรค)*

๑๑.**วิราคะ** ➡ วิมุตติ *(อรหัตผล)*

๑๒.**วิมุตติ** ➡ วิมุตติญาณทัสสนะ *(ปัจจเวกขณญาณ)*

๑๓.**วิมุตติญาณทัสสนะ**เพื่อประโยชน์แก่**อนุปาทาปรินิพพาน**
(ความดับสนิทอันหาปัจจัยมิได้)

การกล่าววินัย มีอนุปาทาปรินิพพานนั้นเป็นประโยชน์
การปรึกษาวินัย มีอนุปาทาปรินิพพานนั้นเป็นประโยชน์
กิริยานั่งใกล้ มีอนุปาทาปรินิพพานนั้นเป็นประโยชน์
ความเงี่ยโสตสดับ มีอนุปาทาปรินิพพานนั้นเป็นประโยชน์
คือความพ้นวิเศษแห่งจิต เพราะไม่ยึดมั่น

พระมหาอมรกล่าวต่อ หลวงตาเห็นไหมว่า การรักษาพระวินัยทำให้เกิดความสำรวม และทำให้ไม่ฟุ้งซ่านรำคาญใจ แม้ต้องอาบัติไปแล้ว ตั้งใจสำรวมระวังต่อไป ด้วยการแสดงอาบัติ ก็จะทำให้ไม่เดือดร้อนใจ จึงทำให้เกิดปราโมทย์และปีติ ทำให้กายและจิตสงบจากอกุศล ซึ่งจะทำให้เกิดความสุขทั้งกายและใจ เมื่อมีความสุขก็จะทำให้จิตตั้งมั่น คือ เป็นสมาธิได้ง่าย ถ้าหลวงตาได้ศึกษามีความรู้เรื่องของวิปัสสนาน้อมใจพร้อมทั้งสติปัญญาไปในสภาวลักษณะ และสามัญญ-ลักษณะของนามรูป ทำให้สามารถรู้เห็นตามความเป็นจริงได้

เมื่อมียถาภูตญาณทัสสนะแล้ว เจริญวิปัสสนาต่อไปก็จะทำให้เกิดนิพพิทา คือ เบื่อหน่ายด้วยปัญญาญาณ ไม่ใช่เบื่อด้วยโทมนัส เมื่อเบื่อหน่ายก็ทำให้คลายกำหนัด คือ อริยมรรคก็จะเกิด เมื่อวิราคะคืออริยมรรคดับแล้ว ก็ทำให้วิมุตติ คือ อริยผลเกิดขึ้น หลังจากนั้น จึงเกิดวิมุตติญาณทัสสนะ คือ ปัจจเวกขณญาณ ซึ่งถ้าปัจจเวกขณญาณเป็นของพระอรหันต์ก็จะรู้ว่า ชาติคือการเกิดสิ้นแล้ว ศาสนพรหมจรรย์และมรรคพรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำในอริยสัจ ๔ ก็ทำสำเร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้ มิได้มีอีก

ฉะนั้น ประโยชน์ของการรักษาพระวินัย หรือการแสดงอาบัติหรือการกล่าว การปรึกษา กิริยาที่นั่งใกล้หรือการเงี่ยโสตลงฟังพระวินัย แต่ละอย่าง ๆ ทั้งหมดนี้ ก็มีการที่จิตหลุดพ้นจากความยึดมั่นอันเป็นอุปาทาน ๔ นี้แหละ เป็นประโยชน์สูงสุด คือ เพื่อพระนิพพาน ความเป็นปัจจัยตั้งแต่ศีลเป็นปัจจัยแก่วิปปฏิสารนี้แล ใน**คัมภีร์เนตติปกรณ์** ท่านพระมหากัจจายนเถระได้แสดงว่า เป็น**โลกุตตรปฏิจจสมุปบาท**[๓๑] แล้วหลวงตามีเป้าหมายสูงสุด เพื่อความหลุดพ้นจากอุปาทานคือความยึดมั่นถือมั่น เพื่อความดับสนิทโดยไม่มีส่วนเหลือหรือเปล่าเล่าครับ ?

หลวงตาสงบตอบรับด้วยความเข้าใจว่า ใช่ครับ ผมบวชเข้ามาในศาสนา ก็มีเป้าหมายเพื่อพระนิพพานนี้แหละครับ

พระมหาอมรกล่าวสนับสนุนว่า ถ้าอย่างนั้น หลวงตาก็จะต้องศึกษาและปฏิบัติไม่เพียงแต่พระวินัยเท่านั้น เพราะศีลเป็นเพียงเบื้องบาท เป็นฐานที่จะทำให้ไต่เต้าไปถึงสมาธิและปัญญา เมื่อไรที่ไตรสิกขาบริบูรณ์พร้อม เมื่อนั้นก็จะบรรลุพระนิพพาน อันเป็นที่ปรารถนาของหลวงตาเองนั่นแหละ

จุดประสงค์ของการแสดงอาบัติ

พระมหาอมรกล่าวอธิบายต่ออีกว่า จุดประสงค์ที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้มีการแสดงอาบัตินั้น ไม่เหมือนกับการสารภาพบาป หรือการล้างบาปในศาสนาอื่นหรอก เพราะว่าบาปนั้นล้างกันไม่ได้ แต่สามารถป้องกันและทำให้เบาบางลงด้วยการอบรมไตรสิกขา หมายความว่า การรักษาศีลและเพียรเจริญกุศลทุกประการ จะเป็นการช่วยป้องกัน ไม่ให้โอกาสแก่บาปอกุศลในปัจจุบันที่ยังไม่เกิด ได้เกิดขึ้น และแม้บาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว ก็จะลดละบรรเทาลง พร้อมกันนี้ก็ยังไปเบียดเบียนบาปอกุศลกรรมในอดีตที่กำลังจะให้ผลเป็นทุกข์ ทำให้ไม่ให้ผลหรือให้ผลเป็นทุกข์น้อยลงด้วย จนกว่าจะถึงโลกุตตรกุศลอันเป็นอริยมรรค จึงจะกำจัดหรือตัดกิเลส ตัดบาปและตัดกรรมได้โดยเด็ดขาด ตามลำดับขั้นของมรรค

เพราะฉะนั้น จุดประสงค์หรือประโยชน์โดยตรงในขณะแสดงอาบัตินั้น ก็เพื่อให้เกิดหิริโอตตัปปะ ซึ่งเป็นความละอาย

และความเกรงกลัวต่อบาปอกุศล เมื่อหิริโอตตัปปะเกิดขึ้นในขณะนั้น กุศลจิตพร้อมกับสติสัมปชัญญะก็จะเกิดขึ้นพร้อมกัน รู้โทษของการปกปิดอาบัติ รู้ประโยชน์ของการแสดงอาบัติ เป็นการเจริญสติสัมปชัญญะ เจริญศรัทธาที่เชื่อกรรมและเชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า พร้อมที่จะประพฤติปฏิบัติตามเหมือนดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับท่านพระอุบาลี ผู้เลิศทางด้านทรงพระวินัย ใน**คัมภีร์ปริวาร**ว่า

เรือนคืออาบัติ อันภิกษุปิดไว้ ย่อมรั่ว เรือนคืออาบัติอันภิกษุเปิดแล้ว ย่อมไม่รั่ว

เพราะฉะนั้น ภิกษุพึงเปิดเผยอาบัติที่ปิดไว้ เมื่อเป็นอย่างนั้น เรือนคืออาบัตินั้น ย่อมไม่รั่ว

ป่าใหญ่เป็นที่พึ่งของหมู่มฤค อากาศเป็นทางไปของหมู่ปักษี ความเสื่อมเป็นคติของธรรมทั้งหลาย นิพพานเป็นภูมิที่ไปของพระอรหันต์.[๓๒]

โทษของการแกล้งต้องและไม่แสดงคืนอาบัติ

หลวงตาสงบเกรงว่า พระอาจารย์มหาอมรจะลืมคำถาม จึงถามย้ำอีกว่า แล้วถ้าภิกษุแกล้งต้องอาบัติ หรือต้องอาบัติแล้วไม่แสดงอาบัติคืนเล่าครับ จะมีโทษอย่างไรครับ ?

พระมหาอมรตอบว่า การแกล้งล่วงอาบัติหรือต้องอาบัติ

แล้วไม่แสดงคืน นอกจากจะได้ชื่อว่า **เป็นอลัชชี** ไม่มียางอายแล้ว ยังมีผลทำให้เป็นเครื่องกั้นต่อคุณวิเศษ มีการบรรลุฌาน มรรค ผล นิพพาน และยังเป็นเครื่องกั้นต่อสวรรค์อีกด้วย เขาเรียกว่า **อาณาวีติกกมันตราย** *(เครื่องกั้นอันทำอันตรายคือการก้าวล่วงสิกขาบท)*

นั่นก็หมายความว่า ผู้ที่ต้องอาบัติแล้วไม่แสดงคืน แม้มีการปฏิบัติธรรม ก็จะไม่ได้บรรลุฌาน มรรค ผล นิพพาน ในชาตินี้ เพราะไม่มีปัญญาอันเป็นสัมมาทิฏฐิที่เข้าใจในเรื่องของกรรมและผลของกรรม คือ ไม่เข้าใจว่า การล่วงศีลหรือต้องอาบัติแล้วไม่แสดงคืนนั้น มีโทษอย่างไร ? และหลังจากแตกกายทำลายขันธ์ไปแล้ว ก็ต้องไปสู่อบายภูมิด้วย เพราะไม่มีตถาคตโพธิศรัทธา ไม่เชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าที่ทรงแสดงว่า การล่วงศีล เป็นอลัชชีนั้นมีโทษ สมดังที่ท่านแสดงไว้ว่า **ภิกษุผู้ที่มีอาบัติติดตัว เมื่อตายไปมีคติ ๒ เท่านั้น คือ นรกและกำเนิดดิรัจฉาน**[๓๓]

ก็เป็นสิ่งที่น่ากลัวและเป็นอันตรายจริง ๆ ต่อพระภิกษุผู้ที่ไม่ได้ศึกษาพระวินัย หรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เพราะการบวชในศาสนาของพระพุทธเจ้า อันเป็นคำสอนที่นำออกจากทุกข์ได้จริง ผู้ที่มีโอกาสได้เข้ามาบวช ควรที่จะรีบเร่งกระทำตนให้พ้นทุกข์ ให้ถึงความสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป จนถึงบรมสุข แต่กลับจะ

มาทำตนให้เป็นทุกข์ด้วยการล่วงละเมิดพระวินัย ย่ำยีสิกขาบท และกล่าวตู่พระธรรมคำสอนโดยประการต่าง ๆ จนทำให้ในที่สุดต้องไปสู่อบายภูมิโดยไม่ใช่เหตุ ช่างน่ากรุณาเสียจริง ๆ ...

หลวงตาสงบนึกเห็นภาพและพลอยกรุณาภิกษุเหล่านั้นไปด้วย พร้อมทั้งกรุณาตนเองที่ได้ทำผิดพลาดไปแล้ว แต่ก็นึกยินดี มุทิตากับตนเองที่ได้แก้ไขในสิ่งผิด กระทำให้ถูกต้อง และตั้งใจในการศึกษา ปฏิบัติตามคำสอนอย่างจริงจัง จึงได้ซักถามถึงข้อปฏิบัติที่เป็นหลัก อันจะทำให้เข้าถึงแก่นของพระศาสนาว่า ขอโอกาสครับ ผมอยากทราบว่า ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักหรือเป็นแก่นสารของพระศาสนาจริง ๆ คืออะไรครับ ?

พระมหาอมรได้ยินคำว่า “แก่นสาร” เท่านั้น สติก็แล่นไปในคำสอนที่ได้ศึกษาทรงจำไว้ ระลึกได้ถึงพระสูตร ๒ สูตร ว่าด้วยเรื่องของแก่นในพระศาสนา คือ **จูฬสาโรปมสูตร**และ**มหาสาโรปมสูตร** จึงได้กล่าวกะหลวงตาว่า ถ้าอย่างนั้นหลวงตาตั้งใจฟังพระสูตร ว่าด้วยเรื่องแก่นของศาสนาให้ดีนะ

มหาสาโรปมสูตร[๓๔]

... เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ กรุงราชคฤห์ ทรงปรารภพระเทวทัต แสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลายว่า กุลบุตรบางคนสู้อุตส่าห์ออกจากเรือน บวชด้วยความเป็นผู้ไม่มีเรือนด้วยศรัทธา โดยคิดว่า เราเป็นผู้ถูกชาติ

ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสครอบงำแล้ว เป็นผู้ถูกความทุกข์ท่วมทับแล้ว มีความทุกข์เป็นเบื้องหน้าแล้ว ทำไฉน การทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ จึงจะปรากฏชัดแก่เราได้ คือ ตั้งใจบวชเพื่อหาทางพ้นทุกข์ *(ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลส่วนตัวอย่างใดอื่นอีกก็ตาม)* เมื่อบวชเข้ามาแล้วก็ทำให้เกิด**ลาภ สักการะ และความสรรเสริญ** *(ด้วยความสามารถเป็นนักเทศน์ก็ตาม เป็นพระมหาเปรียญ เป็นพระอภิธรรมบัณฑิต เป็นพระจบปริญญาด๊อกเตอร์ เป็นพระครูหรือเป็นเจ้าคุณระดับใดก็ตาม)* และเขาก็เกิดยินดี พอใจ สยบกับลาภ สักการะ และความสรรเสริญนั้น จึงทำให้ถือตัวยกตนข่มผู้อื่น ถึงความมัวเมาและประมาท ทำให้อยู่เป็นทุกข์ *(แม้ในปัจจุบันอาจจะอยู่เป็นสุขแต่ในอนาคตจะต้องอยู่เป็นทุกข์แน่ !)*

ลาภสักการะและความสรรเสริญ เปรียบด้วยกิ่งและใบของพรหมจรรย์

เปรียบเหมือนบุรุษผู้ต้องการแก่นไม้ เพื่อเอาไปทำประโยชน์มีการสร้างบ้านเรือน เป็นต้น เมื่อต้นไม้ใหญ่มีแก่นยืนต้นอยู่ แต่กลับละเลยแก่น กระพี้ เปลือกและสะเก็ดไปเสีย **ตัดเอากิ่งและใบถือไป** โดยสำคัญว่าเป็นแก่น คนฉลาดเห็นเขาแล้ว ก็ได้พูดว่า บุรุษผู้นี้ไม่รู้จักแก่นไม้ ไม่รู้จักแม้กระพี้ เปลือก สะเก็ดและกิ่งใบ มีความต้องการแก่นไม้ เที่ยวเสาะ

แสวงหาแก่นไม้อยู่แท้ ๆ เมื่อพบต้นไม้มีแก่นพร้อมองคาพยพตั้งอยู่แล้ว ตัดเอาเพียงกิ่งและใบถือไป โดยเข้าใจว่าเป็นแก่น อย่างนี้ จะไปซ่อมแซมหรือสร้างบ้านได้อย่างไร

ภิกษุที่บวชเข้ามาในพระศาสนาแล้วหวังกระทำตนให้พ้นจากทุกข์ แต่มาติดอยู่เพียง**ลาภสักการะและความสรรเสริญ**เท่านั้น อัน**เปรียบด้วยกิ่งและใบของพรหมจรรย์** พระพุทธเจ้าตรัสเรียกภิกษุนี้ว่า ได้**ถือเอากิ่งและใบของพรหมจรรย์**และถึงที่สุดเพียงกิ่งและใบนั้น

หลวงตาสงบพูดแทรกขึ้นว่า อันนี้ตรงกับผมเลยทีเดียว ผมเป็นพระครู จบนักธรรมเอก อยู่ที่วัดเดิมมีทั้งลาภสักการะและสรรเสริญ แล้วก็ทำให้ถือตัว มัวเมา ประมาทจริง ๆ ลืมตัว ลืมตาย ต้องขอบใจโยมลูกสาวของผม ที่มาช่วยเตือนให้ผมทิ้งกิ่งและใบอันไม่ค่อยมีคุณค่า แล้วตั้งหน้าแสวงหาแก่นซึ่งดีกว่า ตอนนี้ผมทราบแล้วว่า ลาภ สักการะและสรรเสริญเป็นเพียงกิ่งและใบของต้นไม้ใหญ่ อันเป็นศาสนพรหมจรรย์เท่านั้น แล้วอะไรเป็นสะเก็ดของพรหมจรรย์เล่าครับ ?

ศีลเปรียบด้วยสะเก็ดของพรหมจรรย์

พระมหาอมรพูดต่อว่า ... แต่กุลบุตรบางคน บวชด้วยศรัทธาอย่างนั้นแล้ว แม้มีลาภ สักการะ สรรเสริญมากมายอย่างไร ก็ไม่ได้มีความยินดี ไม่สยบหมกมุ่น จึงไม่ได้มัวเมา

ประมาท ไม่ได้ยกตนข่มผู้อื่นเพราะลาภสักการะสรรเสริญนั้น เมื่อเขาไม่ประมาทอยู่อย่างนั้น ก็เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล เป็นผู้ปฏิบัติเคร่งครัดในพระวินัยบัญญัติ ทำให้มีความภาคภูมิใจ ยินดีและยึดมั่นในศีลนั้นด้วยความไม่แยบคาย จึงทำให้ยกตนข่มผู้อื่นว่า เรามีศีลมีกัลยาณธรรม ส่วนภิกษุอื่นเป็นผู้ทุศีลมีบาปธรรม กลายเป็นผู้มัวเมา ประมาทเพราะความถึงพร้อมแห่งศีลนั้น จึงทำให้อยู่เป็นทุกข์ *(การรักษาพระวินัยดี มีศีลเคร่งครัด ไม่ได้ทำให้เป็นทุกข์เลย แต่ความถือตัวสำคัญตนว่าเป็นผู้มีศีล แล้วข่มผู้อื่นว่าทุศีลนั่นแหละทำให้อยู่เป็นทุกข์)*

เปรียบเหมือนบุรุษต้องการแก่นไม้ เสาะแสวงหาแก่นไม้ เมื่อต้นไม้ใหญ่มีแก่นยืนต้นอยู่ แต่กลับละเลยแก่น กระพี้และเปลือกไปเสีย **ถากเอาสะเก็ดถือไป** เพราะสำคัญว่าเป็นแก่น คนฉลาดเห็นเขาแล้ว ก็พูดว่า บุรุษผู้นี้ไม่รู้จักแก่นไม้ ไม่รู้จักแม้กระพี้ เปลือก สะเก็ดและกิ่งใบ มีความต้องการแก่นไม้เที่ยวเสาะแสวงหาแก่นไม้อยู่แท้ ๆ เมื่อพบต้นไม้มีแก่นตั้งอยู่ ถากเอาเพียงสะเก็ดไป โดยเข้าใจว่าแก่น อย่างนี้ กิจที่จะทำด้วยแก่นไม้ของเขา จักไม่สำเร็จประโยชน์แก่เขาแน่นอน

ภิกษุที่บวชเข้ามาหวังกระทำตนให้พ้นจากทุกข์ ไม่ได้ติดใน**ลาภสักการะและความสรรเสริญ** ซึ่งก็เป็นการทำได้ยากอย่างยิ่ง เป็นผู้ปฏิบัติขัดเกลา รักษาศีลอย่างดี แต่ยังยึดมั่นถือมั่นและถือตัวว่า เป็นผู้มีศีล ข่มผู้อื่นว่า เป็นผู้ทุศีล ทำให้

เป็นผู้มัวเมาประมาทไป เป็นเหตุให้อยู่เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าตรัสเรียกภิกษุนี้ว่า ได้**ถือเอาสะเก็ดของพรหมจรรย์** และถึงที่สุดเพียงสะเก็ดเท่านั้น

หลวงตาสงบอดพูดไม่ได้จึงแสดงความคิดเห็นว่า ขนาดรักษาศีลอย่างดี พระพุทธเจ้ายังตรัสว่า เป็นเพียงแค่สะเก็ดของพรหมจรรย์เท่านั้นเองหรือ แสดงว่า ยังอยู่ห่างไกลจากแก่นของพรหมจรรย์มากเลยหรือครับนี่ ?

พระมหาอมรตอบว่า ใช่ครับ ศีลเปรียบเหมือนสะเก็ดของต้นไม้ที่อยู่รอบนอกของเปลือก คอยรักษาเปลือกต้นไม้ไว้อีกทีหนึ่ง กระพี้และแก่นของต้นไม้จึงสามารถอยู่ได้

หลวงตาสงบถามเชื่อมต่อข้อความอีกว่า แล้วเปลือกของพรหมจรรย์เล่า หมายถึงอะไร ? นิมนต์แสดงต่อครับ

สมาธิฌานเป็นเปลือกของพรหมจรรย์

พระมหาอมรแสดงต่อว่า ... กุลบุตรบางคน บวชด้วยศรัทธาอย่างนั้นแล้ว แม้มีลาภสักการะสรรเสริญเกิดขึ้นก็ไม่ได้มีความยินดี ไม่สยบหมกมุ่น ไม่ได้มัวเมาประมาท ไม่ได้ยกตนข่มผู้อื่นเพราะลาภ สักการะ สรรเสริญนั้น เมื่อเขาไม่ประมาทอยู่อย่างนั้น ก็เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล เขามีความยินดีในความถึงพร้อมด้วยศีลนั้น แต่ยังไม่อิ่มด้วยคุณธรรมเพียงศีลนี้ ไม่

มัวเมา ไม่ประมาท ไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่นเพราะความถึงพร้อมด้วยศีลนั้น จึงทำให้เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสมาธิ แต่เพราะความไม่แยบคาย ไม่ได้ทำปริญญาในสมาธิจึงทำให้เขายินดียึดมั่นพอใจเพียงคุณ คือ สมาธิฌานเท่านั้น ทำให้ยกตนข่มผู้อื่นว่าเราเป็นผู้มีจิตตั้งมั่นแน่วแน่ ส่วนภิกษุอื่นมีจิตไม่ตั้งมั่นฟุ้งซ่าน

เปรียบเหมือนบุรุษต้องการแก่นไม้ เสาะแสวงหาแก่นไม้เมื่อต้นไม้ใหญ่มีแก่นยืนต้นอยู่ แต่กลับละเลยแก่น ละเลยกระพี้ **ถากเอาเปลือกถือไป** เพราะสำคัญว่าแก่น คนฉลาดเห็นเขาแล้ว ก็พูดว่า บุรุษผู้นี้ไม่รู้จักแก่นไม้ ไม่รู้จักแม้กระพี้เปลือก สะเก็ดและกิ่งใบ มีความต้องการแก่นไม้ เที่ยวเสาะแสวงหาแก่นไม้อยู่แท้ ๆ เมื่อพบต้นไม้มีแก่นตั้งอยู่ ถากเอาเพียงเปลือกถือไป โดยเข้าใจว่าเป็นแก่น อย่างนี้ กิจที่จะพึงทำด้วยแก่นไม้ของเขา จักไม่สำเร็จประโยชน์แก่เขาแน่นอน

ภิกษุที่บวชเข้ามาในพระศาสนาเพื่อความพ้นทุกข์ ไม่ได้ติดใน**ลาภสักการะและความสรรเสริญ** ไม่ยึดมั่นถือมั่นและไม่ถือตัวว่า **เป็นผู้มีศีล** ไม่ข่มผู้อื่นว่า เป็นผู้ทุศีล ทำให้เป็นผู้ไม่มัวเมาประมาท จึงทำให้เกิดสมาธิฌาน แต่เขามีความยึดมั่นถือมั่นในสมาธิฌานนั้น ทำให้ยกตนข่มผู้อื่น ถึงความมัวเมาประมาทในภายหลัง พระพุทธเจ้าตรัสเรียกภิกษุนี้ว่าได้**ถือเอาเปลือกของพรหมจรรย์** และถึงที่สุดเพียงเปลือกนั้น

หลวงตาสงบได้พูดขึ้นอีกว่า ผมรู้สึกว่า อยู่ห่างไกลจากแก่นของพระศาสนาอย่างลิบลับเลยทีเดียว เพียงแค่ศีลเท่านั้นผมก็ยังไม่ค่อยจะบริสุทธิ์ เพิ่งจะเริ่มรักษาเท่านั้น ยังอยู่ห่างจากสมาธิและปัญญาอย่างมาก แต่พระพุทธเจ้าก็ยังตรัสว่า สมาธิฌานเปรียบเหมือนเปลือกของต้นไม้ เป็นแค่เปลือกของพรหมจรรย์เท่านั้นเองหรือนี่ ?

พระมหาอมรกล่าวว่า หลวงตาอย่าเห็นว่า เปลือกนั้นไม่สำคัญนะ เปลือกของต้นไม้ช่วยรักษากระพี้และแก่นไว้ได้ ถ้าไม่มีเปลือก ต้นไม้ก็เจริญงอกงามไม่ได้ แก่นไม้ก็จะไม่มีเอาไว้ใช้ประโยชน์แน่นอน ข้อสำคัญอยู่ที่ว่า อย่ายึดถือเอาเปลือกไปทำเป็นเหมือนแก่นก็แล้วกัน

หลวงตาสงบเปรยขึ้นว่า สมาธิฌานก็เป็นกุศลและทำให้เกิดความสุขมิใช่หรือครับ เป็นสิ่งที่ควรเจริญหรือเปล่าครับ

พระมหาอมรตอบว่า เป็นสิกขาหนึ่งในไตรสิกขา เป็นสิ่งที่ควรเจริญ แต่ยังไม่ใช่เป้าหมาย อันเป็นที่สุดของพระศาสนา เป็นบันไดขั้นหนึ่งในหลาย ๆ ขั้นเท่านั้น

ญาณทัสสนะเปรียบเหมือนกระพี้แห่งพรหมจรรย์

พระมหาอมรกล่าวต่อว่า ... กุลบุตรบางคน ออกบวชจากเรือนด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้ว ทำลาภสักการะสรรเสริญให้เกิดขึ้น ก็ไม่ติดข้องในลาภเหล่านั้น เป็นผู้ถึงพร้อมด้วย

ศีลอันงดงาม ก็ไม่ยึดมั่นในศีล เป็นผู้ไม่ประมาท จึงทำให้ถึงพร้อมด้วยสมาธิฌาน ก็ยังไม่อิ่มด้วยคุณธรรมที่ยิ่งขึ้น จึงบำเพ็ญอภิญญาได้ตาทิพย์ เรียกว่า **ญาณทัสสนะ** ได้รู้ได้เห็นสิ่งต่าง ๆ เป็นอัศจรรย์ ด้วยความไม่แยบคาย จึงทำให้เกิดความยินดี ยึดถือในญาณทัสสนะนั้น เกิดความสำคัญตน ทำให้ยกตนข่มผู้อื่นว่า เรารู้อยู่ เราเห็นอยู่ ส่วนภิกษุอื่นไม่รู้ไม่เห็น เป็นผู้มัวเมา ถึงความประมาท ในที่สุดก็ทำให้ต้องอยู่เป็นทุกข์ *(เพียงลาภ สักการะ สรรเสริญ ก็เป็นที่ตั้งของความยินดี ยึดมั่น ถือมั่นและมานะถือตัวแล้ว คุณวิเศษที่สูงยิ่ง ๆ ขึ้นไป ถ้าไม่มีสติสัมปชัญญะ ไม่รู้จักในการทำปริญญาเหตุไฉนจะไม่เป็นที่ตั้งของกิเลสอย่างละเอียดเล่า ?)*

เปรียบเหมือนบุรุษผู้ต้องการแก่นไม้ เที่ยวเสาะแสวงหาแก่นไม้ เมื่อได้พบต้นไม้มีแก่นงดงามอยู่ ก็ละเลยแก่นไปเสีย ถากเอาเพียงกระพี้ไป เข้าใจว่าเป็นแก่น คนฉลาดที่มีดวงตาเห็นเขาแล้ว จึงได้พูดว่า บุรุษผู้นี้ช่างไม่ฉลาดเอาเสียเลย มีความต้องการแก่นไม้ เที่ยวค้นหาแก่นไม้ แต่เมื่อพบต้นไม้มีแก่นแล้ว กลับล่วงเลยแก่นไปเสีย **ถากแต่กระพี้ถือเอาไป** คงไม่สำเร็จประโยชน์ในกิจการงานของเขาแน่นอน

ภิกษุผู้เป็นนักบวชบางคน เมื่อบวชเข้ามาแล้ว หวังทำกิจในพระศาสนา แม้ยังลาภสักการะสรรเสริญให้เกิด ก็ไม่ได้ติดใน**ลาภสักการะและสรรเสริญ**นั้น แม้เป็นผู้ถึงพร้อมด้วย

ศีลอันงาม ก็ไม่ยึดมั่นถือมั่น ไม่ถือตัวว่า **เป็นผู้มีศีล** ไม่ข่มผู้อื่นว่า เป็นผู้ทุศีล เป็นผู้ไม่มัวเมาประมาท แม้ทำให้เกิดสมาธิฌาน แต่ก็ไม่ยึดมั่นถือมั่นในสมาธิฌานนั้น ยังสามารถทำญาณทัสสนะอภิญญา มีตาทิพย์รู้เห็นสิ่งต่าง ๆ ได้ แต่ก็น่าเศร้าใจ เพราะโลกียอภิญญายังเป็นที่ตั้งแห่งอาสวกิเลสได้ เมื่อไม่ได้ทำปริญญาในญาณทัสสนะนั้น จึงทำให้ยินดียึดมั่นพอใจในคุณวิเศษเพียงเท่านี้ ไม่ขวนขวายให้ยิ่งขึ้น จึงทำให้มัวเมา ถึงความประมาท ทำให้ยกตนข่มผู้อื่น พระพุทธเจ้าตรัสเรียกภิกษุนี้ว่า ได้**ถือเอากระพี้ของพรหมจรรย์** และถึงที่สุดเพียงกระพี้เท่านั้น

หลวงตาสงบขอโอกาสกล่าวขึ้นว่า ได้ตาทิพย์ น่าจะมีกิเลสเบาบางแล้วนะครับ พระพุทธเจ้าก่อนแต่ตรัสรู้ก็เจริญจุตูปปาตญาณในมัชฌิมยาม เป็นญาณประเภทเดียวกันหรือเปล่าครับ ทำไมพระพุทธเจ้าบรรลุได้ แล้วทำไมภิกษุรูปนี้จึงไม่ได้บรรลุ สาเหตุจากอะไรหรือครับ ?

พระมหาอมรกล่าวตอบว่า จุตูปปาตญาณ รู้การตายการเกิดของสัตว์ทั้งหลาย กับทิพยจักขุญาณ มีปัญญาเหมือนตาทิพย์ เป็นญาณประเภทเดียวกัน แม้พระเทวทัตก็ฝึกฝนจนได้อภิญญา ๕ สมาบัติ ๘ แต่ถึงความประมาท ไม่ได้เจริญวิปัสสนาต่อหรือทำปริญญาต่อ ติดข้องในลาภสักการะ มีอกุศลอันลามก คิดฆ่าพระพุทธเจ้า ต้องการเป็นพระพุทธ-

เจ้าเสียเอง จึงทำให้เสื่อมจากอภิญญาสมาบัติทั้งหมด

ได้กล่าวแล้วว่า โลกียธรรมเป็นอารมณ์ของอาสวกิเลสได้ทั้งนั้น อาสวะเป็นปัจจัยแก่อวิชชา ถ้าอวิชชาเกิดก็ต้องไปสิ้นสุดที่ชาติชรามรณะร่ำไป จึงสามารถกล่าวได้ว่า อวิชชานี่แหละเป็นนิมิตหมายของปฏิจจสมุปบาท (การเวียนว่ายตายเกิด)

แต่สำหรับพระพุทธเจ้าทรงเจริญวิชชา ๒ เบื้องต้นใน ๒ ยามแรก เพื่อเป็นปัจจัยแก่การเจริญพุทธวิปัสสนา คือปฏิจจ-สมุปบาท จึงทำให้ตรัสรู้ด้วยวิชชาที่ ๓ คือ อาสวักขยญาณ ปัญญาที่ทำกิเลสอาสวะให้สิ้นไปในยามสุดท้าย

หลวงตาสงบถามด้วยความใคร่รู้แก่นของพรหมจรรย์ว่า แล้วแก่นของพระศาสนาที่แท้จริงเล่าครับ คืออะไร ?

อสมยวิโมกข์ อสมยวิมุติเป็นแก่นของพรหมจรรย์

พระมหาอมรนึกในใจว่า ถ้าหลวงตาสงบไม่ถามแทรกป่านนี้คงแสดงจบไปแล้ว แต่ก็เห็นใจและเข้าใจ เพราะหลวงตาเป็นคนช่างพูดและช่างซักถาม ตามประสาของคนค่อนข้างจะมีปัญญา มีความคิด ถ้าสงสัยก็อดใจไว้ไม่ได้... จึงแสดงต่อว่า

... ส่วนกุลบุตรบางคนออกบวชด้วยศรัทธา เพราะปรารถนาความพ้นทุกข์แล้ว ทำลาภเป็นต้นให้เกิดก็ไม่ติดข้องในลาภ ฯ ทำให้ถึงพร้อมด้วยศีล ก็ไม่ยึดมั่น ไม่ยกตนข่มท่านโดยอาศัยศีล ยังทำสมาธิฌานให้เกิดขึ้นอีก และไม่ยินดีพอใจเพียง

เท่านั้น สามารถทำญาณทัสสนะอภิญญามีตาทิพย์ให้บังเกิดขึ้นได้ แต่ก็ไม่ได้ติดข้องพอใจยึดมั่น ยังรู้ว่ามีกิจที่จะต้องทำให้ยิ่งขึ้นกว่านี้ เขาย่อมไม่มัวเมา ไม่ถึงความประมาท เพราะญาณทัสสนะนั้น จึงยัง**อสมยวิโมกข์**ให้เกิดขึ้น

เปรียบเหมือนบุรุษผู้ต้องการแก่นไม้ เที่ยวเสาะแสวงหาแก่นไม้ เมื่อได้พบต้นไม้มีแก่นตั้งอยู่ ก็**ถากเอาแก่นถือเอาไป**โดยรู้ถูกต้องว่าเป็นแก่น คนฉลาดที่มีจักษุเห็นเขาแล้ว จึงได้พูดว่า บุรุษผู้นี้ฉลาดรู้จริง รู้จักแก่น รู้จักกระพี้ รู้จักเปลือก รู้จักสะเก็ด รู้จักกิ่งและใบ ต้องการแก่นไม้ เที่ยวแสวงหาแก่นไม้ เมื่อพบต้นไม้มีแก่นแล้ว ก็ถากเอาแก่นถือไป รู้ถูกแท้ว่าเป็นแก่น เพราะฉะนั้น กิจที่จะพึงทำด้วยแก่นนั้น ต้องสำเร็จประโยชน์แก่เขาแน่นอน

ภิกษุผู้บวชด้วยศรัทธาบางรูป หวังทำกิจในพระศาสนาเพื่อทำตนให้พ้นจากทุกข์ดังกล่าว แม้สามารถทำลาภสักการะสรรเสริญให้เกิด ก็ไม่ได้ติดใน**ลาภสักการะและสรรเสริญ**นั้น แม้เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลอันงาม ก็ไม่ยึดมั่นถือมั่นไม่ถือตัวว่า**เป็นผู้มีศีล** ไม่ข่มผู้อื่นว่าเป็นผู้ทุศีล เป็นผู้ไม่มัวเมาประมาท แม้ทำให้เกิดสมาธิฌาน แต่ก็ไม่ยึดมั่นถือมั่นในสมาธิฌานนั้น สามารถทำญาณทัสสนะคือตาทิพย์ให้เกิดขึ้นได้ ทั้งไม่มัวเมา ไม่ประมาท ไม่ยกตนข่มผู้อื่น เมื่อเป็นผู้ไม่ประมาทแล้วย่อมยัง**อสมยวิโมกข์**ให้เกิดขึ้น พระพุทธเจ้าตรัสภิกษุนี้ว่า ที่จะพึง

เสื่อมจาก**อสมยวิมุติ**นั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้

หลวงตาสงบถามด้วยความสงสัยว่า ที่ท่านอาจารย์มหาอมรกล่าวว่า อสมยวิโมกข์กับอสมยวิมุติ เป็นศัพท์ภาษาบาลี ผมยังไม่เข้าใจ แต่ก็ไพเราะดี หมายถึงอะไรหรือครับ ?

พระมหาอมรตอบด้วยอาการยิ้มแย้มว่า ในอรรถกถาได้อธิบาย**อสมยวิโมกข์** หรือ**อสมยวิมุติ** แปลว่า ความพ้นหรือความหลุดพ้นโดยไม่มีสมัย หมายถึง โลกุตตรธรรม ๙ คือ อริยมรรค ๔ สามัญญผล ๔ และนิพพาน ๑ เพราะว่าผู้ที่ได้บรรลุโลกุตตรธรรม ๙ แล้ว ก็เป็นอันหลุดพ้นอย่างถาวร แม้มรรคผลที่เกิดขึ้นมีพระนิพพานเป็นอารมณ์และดับไปแล้ว กิเลสก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้อีก ต่างกับ**สมยวิโมกข์** ซึ่งหมายถึง ความพ้นในสมัย คือ พ้นจากกิเลสในขณะที่เข้าสมาบัติ ๘ ได้แก่ รูปฌาน ๔ อรูปฌาน ๔ ซึ่งเป็นโลกีย-สมาบัติ ยังสามารถเสื่อมได้

อกุปปาเจโตวิมุติเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์

พระมหาอมรแสดงต่อไปอีกว่า พระพุทธเจ้าตรัสในตอนสุดท้ายว่า ... **พรหมจรรย์นี้**จึงมิใช่มี**ลาภสักการะและความสรรเสริญ** เป็นอานิสงส์ มิใช่มี**ความถึงพร้อมแห่งศีล** เป็นอานิสงส์ มิใช่มี**ความถึงพร้อมแห่งสมาธิ**เป็นอานิสงส์ มิใช่มี

ญาณทัสสนะเป็นอานิสงส์ แต่พรหมจรรย์นี้มี**เจโตวิมุติอันไม่กำเริบ** เป็นประโยชน์ เป็นแก่น เป็นที่สุด

(เมื่อภิกษุทั้งหลายได้ฟังพระพุทธพจน์นี้ เฉพาะหน้าแล้ว ก็มีใจชื่นชมยินดีพระภาษิตของพระพุทธเจ้า คงจะเหมือนกับหลวงตาสงบและผู้อ่านทั้งหลายที่กำลังอ่านอยู่ในขณะนี้ ...)

สรุปได้ว่า ผู้มีปัญญาทั้งหลาย เมื่อได้ฟังพระพุทธพจน์นี้แล้ว ก็จะทราบได้ว่า การบวชเป็นพระภิกษุในพระศาสนานี้ **มิใช่มีลาภสักการะสรรเสริญเป็นเป้าหมาย** เพราะเป็นดังกิ่งและใบของต้นไม้เท่านั้น **มิใช่มีการรักษาศีลเคร่งครัดเป็นเป้าหมาย** เพราะเป็นดังสะเก็ดของต้นไม้เท่านั้น **มิใช่มีสมาธิหรือฌานสมาบัติเป็นเป้าหมาย** เพราะเป็นดุจเปลือกของต้นไม้เท่านั้น **มิใช่มีญาณทัสสนะคือตาทิพย์เป็นเป้าหมาย** เพราะเป็นดุจกระพี้ของต้นไม้เท่านั้น

แต่ในพระพุทธศาสนาอันประเสริฐนี้ ที่พระสัมพุทธเจ้าทรงก่อให้กำเนิดมานั้น มี**พระอรหัตมรรค พระอรหัตผลเป็นเป้าหมาย** เป็นดุจแก่นของต้นไม้ และมี**อกุปปาเจโตวิมุติ คือ พระอรหัตผล อันเป็นความหลุดพ้นแห่งจิตจากสรรพกิเลสทั้งหลาย โดยที่ไม่มีการกำเริบอีกต่อไปเป็นประโยชน์สูงสุด เป็นที่สุดของพรหมจรรย์**

เพราะฉะนั้น ผมจึงขอให้หลวงตา รวมทั้งพระภิกษุ สามเณร หรือแม้อุบาสกอุบาสิกาทั้งหลาย ผู้มีส่วนในการรักษาพระศาสนา จงตั้งเป้าหมายให้ตรง แล้วเริ่มเดินทางไปสู่เป้าหมาย ด้วยแนวทางที่พระพุทธเจ้าได้ทรงวางไว้ให้แล้วในพระไตรปิฎก พร้อมทั้งอรรถกถา ก็ย่อมจะได้รับความปลอดภัย และเข้าถึงเป้าหมายอันสูงสุดนั้นได้แล ...

หลวงตาสงบมีความปลื้มใจยินดี ได้ทั้งความเลื่อมใสคือศรัทธาและความรู้คือปัญญา ได้ศึกษาด้วยการฟังทั้งพระวินัยและพระสูตร นึกอนุโมทนาพร้อมทั้งมุทิตากับตนเองที่มีปุพเพกตปุญญตา มีบุญเก่ามากพอ ทำให้ได้พบกัลยาณมิตรและไม่ผิดหวัง ได้ฟังพระธรรมวินัยอันเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าจากผู้ที่สามารถชี้แจงแก้ความสงสัยของตนได้ อีกทั้งยังเป็นผู้ปฏิบัติตามคำสอนอย่างเคร่งครัดด้วย มิใช่ได้แต่สอนอย่างเดียว โดยที่ไม่ได้ประพฤติปฏิบัติตาม

แต่หลวงตาก็ยังคงมีความสงสัยอีกว่า พระอาจารย์มหาอมรท่านนี้ จะมีความรู้เพียงพระวินัยและพระสูตรเท่านั้นหรืออย่างไร เพราะยังไม่เคยได้ฟังท่านกล่าวถึงพระอภิธรรมเลย แต่ก็สู้อดใจไว้ไม่ถามต่อ เพราะฟังพระวินัยและพระสูตรมาตั้งแต่เช้าจนเลยเที่ยงวัน เข้าบ่ายแก่ ๆ ไปแล้ว ให้ท่านอาจารย์พักผ่อนบ้างดีกว่า ตนเองก็จะได้เปลี่ยนอิริยาบถบ้าง เก็บสังขารเอาไว้ใช้งานให้นานที่สุด เพื่อจะได้ทำกิจ ๑๖ อย่าง

(โสฬสกิจ-กิจในอริยสัจ ๔ ในมรรคทั้ง ๔) ในพระศาสนาให้ได้มากที่สุด จนกว่าจะสำเร็จกิจนั้น

เมื่อคิดดังนี้แล้ว ก็ยกมือพนมไว้ที่อกเป็นการอนุโมทนาและนอบน้อมต่อพระธรรมเทศนา ที่พระอาจารย์มหาอมรได้อุตส่าห์แสดงมาทั้งหมด แม้ว่า หลวงตาสงบอยากจะคุกเข่ากราบงาม ๆ สัก ๓ ครั้ง เป็นการแสดงความกตัญญูต่อผู้ให้พระธรรม แต่เกรงว่าจะผิดพระวินัยที่ไหว้พระพรรษาน้อยกว่าจึงได้แต่ยกมือพนมเท่านั้น และได้ขอโอกาสไปพักเปลี่ยนอิริยาบถ ซึ่งท่านพระอาจารย์มหาอมรก็ยกมือพนมเป็นการเคารพนอบน้อมตอบเช่นกัน ...

พระมหาอมร ปกติฉันอาหารมื้อเดียว ส่วนใหญ่ภิกษุสามเณรที่วัดนี้ก็ฉันอาหารเพียงครั้งเดียว หลวงตาสงบแม้จะมีอายุรุ่นคนปลดเกษียณไปแล้ว แต่ก็ใคร่ที่จะปฏิบัติขัดเกลากิเลสบ้าง จึงถือตามพระเณรส่วนใหญ่ คือ เริ่มฉันอาหารมื้อเดียวต่อวัน ใหม่ ๆ ถึงตอนเย็น ตอนค่ำก็มีอาการอ่อนเพลียบ้าง แต่ทางวัดก็จะมีน้ำผลไม้ไว้ให้ดื่มแก้อ่อนเพลีย เรียกว่า **น้ำอัฏฐปานะ**[๓๕] หลวงตาสงบเริ่มสมาทานถือธุดงค์หลายข้อมีการถือบิณฑบาตเป็นวัตร ฉันอาหาร ณ อาสนะเดียวเป็นวัตร ฉันในภาชนะเดียวเป็นวัตร เป็นต้น โดยการแนะนำของพระอาจารย์มหาอมร อย่างนี้แหละที่พระพุทธเจ้าผู้ทรงรู้ ทรงเห็นจึงตรัสว่า ***คบคนเช่นไร ก็จะโน้มน้อมไปเป็นเช่นนั้น ...***

*(**น้ำอัฏฐปานะ**หรือน้ำ**อัฏฐบาน** หมายถึง น้ำผลไม้ ๘ อย่าง มีน้ำมะม่วง น้ำผลหว้า น้ำผลกล้วยมีเมล็ด น้ำผลกล้วยไม่มีเมล็ด น้ำผลมะซาง น้ำผลจันทน์หรือองุ่น น้ำเหง้าบัว น้ำผลมะปรางหรือลิ้นจี่, ยังทรงอนุญาตน้ำผลไม้ทุกชนิด เว้นน้ำต้มเมล็ดข้าว เว้นน้ำที่เกิดจากผลไม้ที่เป็น **มหาผล ๙ อย่าง**[๓๖] คือ ผลตาล มะพร้าว ขนุน สาเก น้ำเต้า ฟักเขียว แตงไทย แตงโม ฟักทอง, อนุญาตน้ำใบไม้ทุกชนิด เว้นน้ำใบผักที่ต้มสุกด้วยไฟ, อนุญาตน้ำดอกไม้ทุกชนิด เว้นน้ำดอกมะซางและอนุญาตน้ำอ้อยสดด้วย ในอรรถกถาได้แนะนำวิธีทำน้ำอัฏฐปานะโดยใช้น้ำเย็น ไม่ให้ต้มด้วยไฟ ให้สุกด้วยแสงแดด)*

การศึกษาพระธรรมวินัยของหลวงตา ยังไม่เป็นรูปแบบ เพราะยังไม่ถึงเวลาเปิดภาคเรียน พระเณรยังมาไม่พร้อมกัน เมื่อใดหลวงตาเกิดความสงสัยหรือมีปัญหา เกี่ยวกับพระธรรมวินัย ก็จะขอโอกาสพระอาจารย์มหาอมร ถามปัญหาเมื่อนั้น ซึ่ง**พระอาจารย์มหาอมร**ก็ได้แนะนำแก่หลวงตาว่า พระเณรได้เรียนพระธรรมวินัยและบาลีไปมากพอสมควรแล้ว หลวงตาเพิ่งจะมา อาจจะเรียนตามไม่ทัน เมื่อเปิดเรียนแล้วก็ให้หลวงตามานั่งเรียนด้วยกัน ถ้าไม่เข้าใจตรงไหนก็ให้หลวงตามาถาม หรือมาศึกษาร่วมกันนอกเวลาได้ หลวงตาก็เลยมีสิทธิพิเศษสามารถถามปัญหาเมื่อไรก็ได้

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับพระอภิธรรม

วันหนึ่ง หลังฉันเช้าแล้ว **หลวงตาสงบ**เข้าไปหาพระมหาอมร แล้วขอโอกาสถามปัญหาเกี่ยวกับพระอภิธรรมว่า พระอภิธรรมมีความสำคัญอย่างไรหรือครับ เราจำเป็นต้องเรียนพระอภิธรรมด้วยหรือ ผมพอทราบมาบ้างว่า คนที่ไปเรียนอภิธรรมมักจะหัวฟู เครียด บางคนถึงกับเป็นไมเกรน เพราะมีตัวเลขมากมาย จะต้องนับบวกลบคูณหารกันยุ่งเหยิง รายละเอียดก็มาก จริงหรือไม่ครับ จำเป็นต้องท่องจำด้วยหรือไม่ครับ แล้วถ้าไม่รู้พระอภิธรรม จะปฏิบัติธรรมบรรลุมรรคผลได้หรือไม่ครับ ?

พระมหาอมรพูดเป็นเชิงแนะนำถวายเป็นความรู้ก่อนจะตอบปัญหาว่า ขอให้หลวงตาถามทีละข้อ ดีไหมครับ ถามทีละ ๕ ข้อ อย่างนี้ ผมสับสน ไม่รู้ว่าจะตอบข้อไหนก่อนดี !

หลวงตาสงบกล่าวขอโทษว่า ผมขออภัยด้วยครับ ผมใจร้อนอยากรู้เร็ว ๆ หลาย ๆ เรื่อง ก็เลยถามหลายข้อ ขอถามข้อแรกนะครับ **พระอภิธรรมมีความสำคัญอย่างไรครับ ?**

พระมหาอมรยิ้มแย้มแล้วตอบด้วยเมตตาว่า สำคัญมากเลยทีเดียว เพราะชีวิตของเราทั้งหมดเป็นอภิธรรม ถ้าเราไม่รู้พระอภิธรรมก็เท่ากับว่า เราไม่รู้จักชีวิตตนเอง ใช่ไหมครับ คนที่ไม่รู้จักชีวิตของตนเอง จะสามารถนำชีวิตให้ดำเนินไปสู่

ทางที่ชอบได้อย่างไร โดยเฉพาะหนทางที่ชอบหมายถึงสัมมามรรคมีองค์ ๘ อันจะนำไปสู่แดนอมตะคือพระนิพพาน

หลวงตาสงบกล่าวอีกว่า ผมยังไม่ค่อยเข้าใจหรอกครับ แต่อยากถามต่อว่า เราจำเป็นต้องเรียนพระอภิธรรมด้วยหรือ

พระมหาอมรตอบว่า ถ้าหลวงตาเข้าใจเหตุผลของชีวิตอย่างดี ไม่มีความสงสัย ไม่มีปัญหาในชีวิต มีปัญญารู้จักจิต เจตสิก รูป ซึ่งก็คือชีวิตของเรา และรู้จักนิพพานอย่างดี ไม่จำเป็นต้องเรียนก็ได้ แล้วหลวงตารู้จักชีวิตตนเองดีหรือยังละ

หลวงตาสงบกล่าวว่า ผมยังไม่รู้จักหรอกครับ ก็อยากจะรู้จักเหมือนกัน แต่ได้ยินว่า พระอภิธรรมมีตัวเลขมากมาย จะต้องมานับ มาบวกลบคูณหาร จะต้องมาท่องจำวุ่นวาย มันจะยุ่งยากเกินไป สำหรับคนแก่อย่างผมหรือไม่เล่าครับ ?

พระมหาอมรตอบว่า การศึกษาพระอภิธรรมไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อจดจำตัวเลข หรือรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อจะนำไปสอบหรือเพื่อแข่งขันว่า ใครรู้ ใครจำได้มากกว่ากัน ถ้าศึกษาอย่างนี้ ก็จะเครียดหรืออาจเป็นไมเกรนได้ เพราะตั้งหน้าตั้งตาศึกษาเพื่อจะได้ เพื่อต้องการสิ่งตอบแทน ไม่ว่าจะเป็นประกาศนียบัตรหรือคำชมเชย คำสรรเสริญอย่างใดก็ตาม

แต่การศึกษาพระอภิธรรมนั้น เป็นการศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อนำมาสังเกต นำมาพิจารณา เทียบเคียงกับชีวิตจริงที่เรา

เคยยึดถือว่าเป็นตัวตนของเรา แต่ความเป็นจริง พระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็น**ปรมัตถธรรม** เป็น**อภิธรรม** เป็นธรรมที่มี**สภาวะ**แน่นอน ไม่เปลี่ยนแปลงสภาวะ แต่โดย**สามัญญลักษณะ**หรืออีกชื่อหนึ่งเรียกว่า **ไตรลักษณ์** เจ้าปรมัตถธรรมที่ถูกยึดถือว่าเป็นตัวเรานั้น มันไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาอยู่ตลอดเวลา

หลวงตาสงบเริ่มสับสน เพราะไม่ชินกับศัพท์ธรรมชั้นสูง จึงกล่าวว่า เดี๋ยวก่อน ท่านอาจารย์ อย่าไปเร็วนัก ผมฟังภาษาพระอภิธรรมยังไม่เข้าใจ ถ้าอาจารย์พูดไปเรื่อย ๆ ผมก็ไม่เข้าใจอยู่ดี ขอหยุดทบทวนก่อนนะครับ เอาศัพท์ที่ท่านอาจารย์พูดมา ๔-๕ คำนี้ ช่วยอธิบายก่อนเถิดครับว่ามีความหมายว่าอย่างไร คำว่า **อภิธรรม ปรมัตถธรรม สภาวะ สามัญญลักษณะ** ส่วนคำว่า **ไตรลักษณ์** ผมพอเข้าใจว่ามันคือความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา แต่ก็เข้าใจเผิน ๆ ถ้าจะกรุณา ช่วยอธิบายด้วยก็จะเป็นพระคุณมากทีเดียวครับ

พระมหาอมรรู้สึกว่าหลวงตามีปัญหามาก เพราะไม่ได้มีพื้นพระอภิธรรมมาก่อน ไม่ทราบว่าจะเรียนเป็นระบบกับพระเณรได้หรือไม่ ทางที่ดีก็ให้เรียนแบบส่วนตัวอย่างนี้ไปก่อนคงดีกว่า จึงได้แผ่ความกรุณาแล้วกล่าวตอบหลวงตาไปว่า

คำว่า **อภิธรรม** แปลว่า ธรรมอันยิ่ง หมายถึง พระธรรมคำสอนที่ยิ่งกว่า**พระสูตร** ซึ่งแสดงบัญญัติบุคคลเป็นส่วนใหญ่

เรียกว่า **ปุคคลาธิษฐานเทสนา** หมายถึง คำสอนที่แสดงถึงบุคคลเป็นที่ตั้ง เช่น บุคคล ๓ ประเภทมีอยู่ในโลก, ๓ ประเภทเป็นไฉน ? คือ บุคคลปัญญาดังหม้อคว่ำ ๑ บุคคลปัญญาดังหน้าตัก ๑ บุคคลปัญญามาก ๑[๓๗]... นี้เรียกว่า ปุคคลาธิษฐานเทสนา แต่พระอภิธรรมเป็น**ธัมมาธิษฐานเทสนา** หมายถึงคำสอนที่แสดงถึงสภาวธรรมเป็นที่ตั้ง คือ ไม่กล่าวถึงสัตว์บุคคล แสดงแต่ธรรมล้วน ๆ เช่น **กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรม กุศลธรรมเป็นไฉน ? ... อกุศลธรรมเป็นไฉน ? ... อัพยากตธรรมเป็นไฉน ? ...** แต่ก็มีพระสูตรที่แสดงแบบธัมมาธิษฐานเทสนาด้วยเหมือนกัน เช่น **... อกุศลมูลมี ๓ ประการ, ๓ ประการเป็นไฉน ? คือ โลภมูล โทสมูล โมหมูล อกุศลมูล ๓ ประการนี้แล ...**[๓๘]

กล่าวโดยสรุป พระอภิธรรมเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าที่แสดงถึงตัวธรรมะจริง ๆ ซึ่งอยู่ภายใต้บัญญัติ สัตว์ บุคคล วัตถุสิ่งของต่าง ๆ โดยแท้จริงมีเพียงธรรมะ ๔ อย่างเท่านั้น คือ **จิต**ปรมัตถ์ **เจตสิก**ปรมัตถ์ **รูป**ปรมัตถ์ **นิพพาน**ปรมัตถ์

ส่วนคำว่า **ปรมัตถธรรม** แปลว่า ธรรมที่มีเนื้อความที่เป็นประธานแห่งบัญญัติ หรือมีเนื้อความที่ประเสริฐ ที่สูงสุด คือไม่เปลี่ยนแปลงสภาวะ ทำให้ผู้ที่เข้าไปเห็นแจ้งโดยประจักษ์ถึงความประเสริฐได้ แต่โดยใจความ ปรมัตถธรรม ก็คือ

อภิธรรมนั่นแหละ เพราะเป็นสภาวธรรม ที่ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนใด ๆ ทั้งสิ้น ก็ได้แก่ จิต เจตสิก รูป นิพพานนั่นเอง

คำว่า **สภาวธรรม** แปลว่า ธรรมที่มีความเป็นของตน คือ มีลักษณะเฉพาะตัว เรียกว่า **ปัจจัตตลักษณะ** หรือ **วิเสสลักษณะ** เช่น ธาตุดินมีลักษณะแข้นแข็ง ธาตุน้ำมีลักษณะเอิบอาบ ธาตุไฟมีลักษณะร้อน ธาตุลมมีลักษณะเคร่งตึง จิตมีลักษณะรู้แจ้งอารมณ์ เจตสิกมีลักษณะอาศัยจิต รูปมีลักษณะแตกสลาย นิพพานมีลักษณะสงบ เป็นต้น

ส่วนสมมุติบัญญัติ เป็นสิ่งที่จิตแต่งตั้งขึ้น คิดขึ้นแล้วตกลงกัน รับรู้กันเพื่อสื่อความหมาย เพื่อใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตอยู่ เช่น คำว่า พ่อ แม่ พี่ น้อง ทรัพย์สิน เงิน ทอง บ้านช่อง รถไฟ เรือเมล์ ลิเก ตำรวจ หรือรูปร่างสัณฐาน ความหมายต่าง ๆ ที่จิตคิดแล้วรู้เนื้อความนั้น ๆ โดยที่ไม่มีสภาวลักษณะ

บัญญัติ แปลว่า ให้รู้โดยประการต่าง ๆ มี ๒ อย่าง คือ สัททบัญญัติและอัตถบัญญัติ **สัทท**บัญญัติ หมายถึงการรู้ความหมายโดยอาศัยเสียงทางหู ซึ่งต้องผ่านภาษาต่าง ๆ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **นาม**บัญญัติ หมายถึง การให้รู้ความหมายโดยอาศัยชื่อ เพราะฉะนั้น เมื่อฟังเสียงพูดภาษาใดภาษาหนึ่งแล้ว ไม่เข้าใจความหมาย แสดงว่า ไม่มีสัทท-

บัญญัติหรือนามบัญญัติ มีเพียงอัตถบัญญัติเท่านั้น เพราะว่า **อัตถ**บัญญัติ หมายถึง การรู้ความหมายโดยอาศัยทวารทั้ง ๕ คือ เห็นสี**ทางตา** แล้วจึงรู้ความหมายทางใจ ว่าเป็นอะไร ได้ยินเสียง**ทางหู** แล้วจึงรู้ความหมายทางใจว่าเป็นเสียงอะไร เสียงของใคร เช่น รู้ว่าเป็นเสียงฝนตก ฟ้าร้อง เสียงนก เสียงกา เสียงภาษาสเปน ภาษาญี่ปุ่นที่ฟังไม่รู้เรื่อง เป็นต้น (แต่ถ้ารู้ความหมายโดยผ่านภาษาเมื่อไร ก็เป็นสัททบัญญัติ) ได้กลิ่น**ทางจมูก** แล้วจึงรู้ความหมายทางใจว่าเป็นกลิ่นของอะไร ลิ้มรส**ทางลิ้น**แล้วจึงรู้ความหมายทางใจว่าเป็นรสของอะไร ถูกต้องสัมผัส**ทางกาย**แล้วจึงรู้ความหมายทางใจว่าเป็นอะไรสิ่งใด

ถ้าเป็น**ปรมัตถธรรม** ก็หมายถึง **สี**มีลักษณะกระทบตา เป็นอารมณ์ของจักขุวิญญาณคือจิตเห็น **เสียง**มีลักษณะกระทบหู เป็นอารมณ์ของโสตวิญญาณ คือ จิตได้ยิน **กลิ่น**มีลักษณะกระทบจมูกเป็นอารมณ์ของฆานวิญญาณคือจิตได้กลิ่น **รส**มีลักษณะกระทบลิ้น เป็นอารมณ์ของชิวหาวิญญาณคือจิตลิ้มรส **โผฏฐัพพะ** หมายถึง ธาตุดินมีลักษณะแข็งหรืออ่อน ธาตุไฟมีลักษณะร้อนหรือเย็น ธาตุลมมีลักษณะตึงหรือไหว สามารถกระทบกาย เป็นอารมณ์ของกายวิญญาณคือจิตรู้สัมผัส

เพราะฉะนั้น การปฏิบัติธรรมขั้นต้น ก็คือ เรามีหน้าที่พิจารณา แยกแยะสภาวธรรมซึ่งเป็นปรมัตถธรรม ออกจาก

บัญญัติซึ่งไม่มีสภาวะ แล้วเจริญปัญญาด้วยการรู้รอบลักษณะของนามธรรมและลักษณะของรูปธรรมแต่ละอย่าง เพื่อที่จะได้ไม่หลงเข้าใจผิดว่าเป็นคนเป็นสัตว์หรือวัตถุสิ่งของจริง ๆ จัง ๆ เพราะความเป็นจริงมีแต่นามรูปที่เป็นสภาวธรรม เป็นปรมัตถธรรมหรือเป็นอภิธรรมเท่านั้น แต่ตอนนี้มันปนกันอยู่ระหว่างปรมัตถธรรมกับบัญญัติ

เมื่อรู้ลักษณะของนามของรูปได้แล้ว จึงเจริญปัญญาเข้าไปรู้ปัจจัยของนามรูป เข้าไปพิจารณาไตรลักษณ์ จนกว่าจะเห็นความเกิดดับ แล้วจะมีปัญญาเห็นโดยความเบื่อหน่ายคลายกำหนัด สละคืน ซึ่งเป็นผลของการเจริญปัญญาที่ถูกต้องต่อไป เพราะฉะนั้น การศึกษาพระอภิธรรมก็เพื่อที่จะมาทำ**การรู้รอบ** รู้ให้ลึก รู้ให้ละเอียดในชีวิตของเรา เพื่อละอวิชชา ความไม่รู้ เพื่อละวิปัลลาส ความคลาดเคลื่อน เพื่อความตรัสรู้ ซึ่งท่านเรียกว่า **ปริญญา** ส่วนรายละเอียดและวิธีการ ผมจะกล่าวให้ฟังในภายหลัง

คำว่า **สามัญญลักษณะ** แปลว่า เครื่องกำหนดที่ทั่วไปแก่สังขารธรรมทั้งปวง ก็คือ ไตรลักษณ์นั่นเอง

คำว่า **ไตรลักษณ์** แปลว่า เครื่องกำหนด ๓ ประการ ก็ได้แก่ ลักษณะที่ไม่เที่ยง ลักษณะที่เป็นทุกข์ ลักษณะที่เป็นอนัตตา เป็นลักษณะประจำและทั่วไปแก่จิตทุกดวง เจตสิกทุกประเภท รูปทุกรูป จึงได้ชื่อว่า สามัญญลักษณะ

คำว่า **ลักษณะ** แปลว่า เครื่องกำหนด จึงมี ๒ ประเภท คือ **ปัจจัตตลักษณะ** (สภาวลักษณะหรือวิเสสลักษณะ) และ **สามัญญลักษณะ** (ไตรลักษณ์)

ปัจจัตตลักษณะหรือวิเสสลักษณะนั้น เป็นปรมัตถธรรม เพราะมีลักษณะเฉพาะตน เป็นอารมณ์ของ**ญาตปริญญา** คือ การรู้รอบในสภาวธรรมที่ได้เรียนรู้มาแล้วจากภาคปริยัติ แต่ต้องนำความรู้เหล่านั้นมาเพิ่มพูน ด้วยการรอบรู้ภาคปฏิบัติอีกทีหนึ่ง **ญาตปริญญา** เป็นการอบรมปัญญาขั้นที่ ๑ คือ การแยกแยะนามรูป *(นามรูปปริจเฉทญาณ)* และปัญญาขั้นที่ ๒ คือ การเข้าไปกำหนดปัจจัย *(ปัจจยปริคคหญาณ)*

สามัญญลักษณะหรือไตรลักษณ์นั้น ไม่ใช่ปรมัตถธรรม เป็นบัญญัติ แต่เป็น**บัญญัติพิเศษ**[๓๙] ซึ่งเกื้อกูลแก่การอบรมปัญญาที่จะทำให้เบื่อหน่าย คลายกำหนัดจากอุปาทานขันธ์อันเป็นสังขารธรรมทั้งหลาย ไตรลักษณ์เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **อริยกรธรรม**[๔๐] เพราะเป็นเหตุที่ทำให้ถึงความเป็นพระอริยะ เป็นอารมณ์ของ**ตีรณปริญญา** *(และปหานปริญญา)* ซึ่งก็คือ การรู้รอบโดยการพิจารณาให้เห็นแจ้งไตรลักษณ์ ขอบเขตของตีรณปริญญา ก็คือ วิปัสสนาญาณที่ ๓ *(กลาปสัมมสนญาณ ปัญญาพิจารณาขันธ์ ๕ โดยย่อ โดยความเป็นกลาป)* และ วิปัสสนาญาณที่ ๔ *(อุทยัพพยญาณ ปัญญาพิจารณาเห็น*

ความเกิดและความดับของสภาวธรรม คือ อุปาทานขันธ์ ๕)

การกระทบอารมณ์เป็นปัจจัตตลักษณะของ**ผัสสะ** การเสวยอารมณ์เป็นปัจจัตตลักษณะของ**เวทนา** การจำอารมณ์เป็นปัจจัตตลักษณะของ**สัญญา** การจงใจ ตั้งใจเป็นปัจจัตต-ลักษณะของ**เจตนา** การไม่ฟุ้งซ่านเป็นปัจจัตตลักษณะของ**เอกัคคตา**คือสมาธิ การรู้แจ้งอารมณ์เป็นปัจจัตตลักษณะของ**วิญญาณ**คือจิต แต่ละอย่างที่กล่าวมานี้มีลักษณะเฉพาะตัวที่ต่าง ๆ กันไป จึงเรียกลักษณะอย่างนี้ว่า **วิเสสลักษณะ** เป็นลักษณะที่พิเศษจากกันคือต่างกัน แต่ทั้งหมดจะมีลักษณะอีกอย่างหนึ่งที่เหมือนกันก็คือ **อนิจจลักษณะ**-ไม่เที่ยง **ทุกข-ลักษณะ**-เป็นทุกข์ ทนอยู่ไม่ได้ และ**อนัตตลักษณะ**-เป็นอนัตตา ไม่ใช่อัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ เป็นลักษณะที่เสมอกันจึงเรียกลักษณะเหล่านี้ว่า **สามัญญลักษณะ**หรือ**ไตรลักษณ์**

คำว่า **สังขารธรรม** แปลว่า ธรรมที่มีปัจจัยปรุงแต่ง หรือคำว่า **สังขตธรรม** แปลว่า ธรรมอันปัจจัยปรุงแต่งแล้ว คือสิ่งเดียวกัน ได้แก่ จิต เจตสิก รูป ซึ่งก็คือ **ขันธ์ ๕** นั่นเอง **ขันธ์** แปลว่า กองหรือกลุ่ม มีอรรถว่า **เป็นสภาพที่ถูกชรามรณะเคี้ยวกิน** หมายถึง สภาวธรรมที่เป็นไปในอาการ ๑๑ อย่าง คือ เป็นไปในอดีต อนาคต ปัจจุบัน ภายใน ภายนอก หยาบ ละเอียด ทราม ประณีต ไกล ใกล้

สังขารธรรม หรือขันธ์ ๕ นี้ เมื่อต้องมีปัจจัย คือ กรรม จิต อุตุ อาหาร ฯลฯ มาปรุงแต่ง จึงเป็นสภาพที่เกิดดับ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เป็นสภาพที่มีทั้งปัจจัตตลักษณะและสามัญญลักษณะ

คำว่า **วิสังขารธรรม** แปลว่า ธรรมที่ปราศจากปัจจัยปรุงแต่ง หรือคำว่า **อสังขตธรรม** แปลว่า ธรรมอันไม่มีปัจจัยปรุงแต่งแล้ว ก็คือสิ่งเดียวกัน หมายถึง พระนิพพาน *(บางแห่งแสดงว่าบัญญัติก็ไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง)*

พระนิพพานเป็นขันธวิมุติ พ้นจากขันธ์ เป็นอสังขตธรรม ไม่ต้องมีปัจจัย คือ กรรม จิต อุตุ อาหาร ฯลฯ มาปรุงแต่ง จึงไม่เกิดดับ เป็นสิ่งที่เที่ยง เป็นสุข แต่ก็เป็นอนัตตา ฉะนั้น พระนิพพานจึงมีเพียงปัจจัตตลักษณะ หรือสภาวลักษณะเท่านั้น

แม้**หลวงตาสงบ**ฟังอย่างตั้งใจเต็มพิกัด แต่ถ้าคิดเฉลี่ยเป็นเปอร์เซ็นต์ คงจะได้ความเข้าใจไม่ถึง ๒๐ เปอร์เซ็นต์ ถึงกระนั้น ก็ไม่ได้ทำให้หลวงตาผู้มีความเพียร เกิดความย่อท้อแต่ประการใด กลับทำให้รู้จักตนเองดีขึ้น เดิมทีเข้าใจว่าตนเองรู้ธรรมะมาก ที่แท้รู้นิดเดียว ไม่รู้ตั้งมากมาย แต่ที่แน่นอน คือ หลวงตาสงบหมดความสงสัยเรื่องที่พระอาจารย์มหาอมรคงไม่รู้หรือไม่ชำนาญพระอภิธรรม เพราะเท่าที่ฟังท่านแสดงพระอภิธรรมโดยย่อให้ฟังอย่างคล่องแคล่ว ก็รู้ได้เลยว่า ท่านมีความรู้ดีและชำนาญมาก หลวงตารับไม่ทัน

แทบล้นสมองแล้ว จึงได้กล่าวขึ้นว่า ขอโอกาสครับ ผมขอหยุดพักก่อนได้ไหมครับ พระอภิธรรมที่ท่านอาจารย์แสดงมานั้น ลึกซึ้งและละเอียดมาก ผมขอนำไปย่อยก่อน ไม่เช่นนั้นสมองของผมอาจจะบวมและอักเสบได้นะครับ ...

พระมหาอมรทราบว่า พื้นที่ความจุความรู้ของหลวงตาคงใกล้จะเต็มแล้ว ปล่อยให้กลับไปย่อยก่อนก็ดี แต่ก่อนที่จะจบการศึกษาในรูปแบบของการสนทนา จึงได้ทวงที่จะตอบคำถามสุดท้ายของหลวงตาก่อนว่า ยังเหลือคำถามอีกข้อหนึ่งไม่ใช่หรือครับ หลวงตา ?

หลวงตาสงบทำท่าเลิกลั่กแล้วยกมือขึ้นเกาศีรษะกล่าวว่า คำถามอะไรหรือครับ ? ผมลืมไปแล้ว

พระมหาอมรเห็นใจ เพราะได้สนทนาธรรมวินัยกันมาตั้งหลายชั่วโมงติดต่อกัน จึงเตือนสติหลวงตาว่า เห็นไหมครับว่า การถามปัญหาทีเดียวหลาย ๆ ข้อ มีข้อเสียหลายอย่าง คือผู้ตอบอาจสับสน จำปัญหาตามลำดับก่อนหลังไม่ได้ แม้ผู้ถามก็อาจสับสน จนลืมคำถามเหมือนอย่างหลวงตานี่ไง ! ปัญหาสุดท้ายที่หลวงตาถาม ก็คือ **ถ้าไม่รู้พระอภิธรรมจะปฏิบัติธรรม บรรลุมรรคผลได้หรือไม่** ใช่ไหมครับ ?

หลวงตาสงบยิ้มแบบเก้อเขิน พยักหน้ารับ แล้วกล่าวว่า ใช่แล้วครับ ขอบคุณครับที่เตือน คนแก่ก็ขี้หลงขี้ลืมแบบนี้

แหละครับ ความแก่นี่ ไม่มีอะไรดีเลย อย่างนี้แหละ พระพุทธเจ้าจึงทรงสอนให้ปรารถนาพระนิพพาน จะได้ไม่ต้องเกิด เมื่อไม่เกิดก็จะได้ไม่ต้องแก่ และไม่ต้องตายอีก นิมนต์ท่านอาจารย์ช่วยเฉลยปัญหาสุดท้ายด้วยครับ

พระมหาอมรนึกชื่นชมหลวงตา ถึงจะแก่และเริ่มหลงลืมบ้าง แต่ก็ไม่ลืมหลักคำสอนที่สำคัญอันสูงสุด ที่ควรตั้งเอาไว้ในใจ สำหรับผู้ต้องการพ้นจากทุกข์ทั้งปวง นั่นก็คือ พระ-นิพพาน และไม่หลงลืมพระพุทธเจ้า จึงได้เฉลยปัญหาด้วยการย้อนถามหลวงตาว่า ถ้าผู้ต้องการบรรลุมรรคผลนิพพาน แต่ไม่รู้หนทาง ไม่รู้ข้อปฏิบัติ จะทำให้บรรลุได้หรือไม่ ?

หลวงตาสงบตอบด้วยความมั่นใจ แบบเอกังสพยากรณ์ *(ตอบโดยตรง โดยส่วนเดียว)* เลยว่า ไม่ได้ แน่นอนครับ

พระมหาอมรถามอีกว่า แล้วถ้าผู้ต้องการบรรลุนั้น ไม่รู้จักขันธ์ ๕ อย่างดี ไม่รู้จักปัจจัยของขันธ์ ๕ อย่างดี ไม่รู้จักไตรลักษณ์ คือ อนิจจลักษณะ ทุกขลักษณะ อนัตตลักษณะ อย่างดีด้วยการศึกษามาก่อน จะปฏิบัติธรรมได้หรือไม่เล่า ?

หลวงตาสงบไม่ค่อยแน่ใจ เพราะยังไม่เข้าใจข้อปฏิบัติดี จึงตอบด้วยน้ำเสียงที่อ่อยลงว่า ก็คงปฏิบัติไม่ได้ หรือปฏิบัติได้ก็คงปฏิบัติแบบผิด ๆ ละครับ

พระมหาอมรจึงอธิบายว่า หลวงตาอย่าเข้าใจว่า ความรู้อภิธรรมจะต้องได้จากการเรียนพระอภิธรรม หรือจะต้องไปท่องจำ ต้องไปเรียนที่สำนักต่าง ๆ เท่านั้น ความจริงแล้ว **อภิธรรม** หมายถึง สภาวธรรมที่เป็นอารมณ์ของการทำ**ปริญญา**หรือการเจริญวิปัสสนา ซึ่งก็มีแสดงอยู่ในพระสูตรทั่วไปด้วย แต่ใน**พระอภิธรรมปิฎก**หรือ**อภิธัมมัตถสังคหะ**นั้น *(คัมภีร์รวบรวมเนื้อความของพระอภิธรรมปิฎก โดยย่อ)* ได้แสดงสภาวธรรมโดยละเอียด โดยตรง

ถ้าใครศึกษาพระสูตร หรือได้ฟังธรรมจากครูบาอาจารย์ที่ศึกษาปฏิบัติตามพระไตรปิฎกมาก่อน แล้วเข้าใจในสภาวธรรม เช่น ขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘ หรือ สัจจะ ๔ อินทรีย์ ๒๒ ปฏิจจสมุปบาท ๑๒ อย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม สามารถกำหนดรู้สภาวธรรมเหล่านั้นได้ถูกต้อง จนเห็นแจ้งชัดประจักษ์จริง นั่นก็เป็นการปฏิบัติ อันจะทำให้บรรลุมรรค ผล นิพพานได้เหมือนกัน

ข้อสำคัญอยู่ที่ว่า เมื่อได้อ่านพระสูตรหรือฟังธรรมจากครูบาอาจารย์แล้ว เข้าใจสภาวธรรมจริง ๆ หรือไม่ และที่นำไปปฏิบัตินั้น เป็นสัมมาปฏิบัติหรือมัชฌิมาปฏิปทาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้จริง ๆ หรือไม่ ใครเล่าจะตอบปัญหานี้ได้ นอกจากผู้ที่มีศรัทธา เข้าไปเฝ้าทูลถามปัญหากับพระพุทธเจ้าโดยตรงในพระไตรปิฎก *(พร้อมทั้งอรรถกถาฎีกา)* ...

แล้ว**หลวงตาสงบ**ก็ขอโอกาสลาไปพักผ่อน ในใจก็นึกชื่นชมพระอาจารย์หนุ่มมหาอมรว่า แม้อ่อนกว่าโดยพรรษากาลและอายุ แต่ก็มีคุณธรรมและความรู้มากกว่ามาก จนทำให้หลวงตาเกิดความกระดากและอึดอัดใจ เวลาที่มีการทำวัตรสวดมนต์เสร็จ พระเณรรวมทั้งพระอาจารย์มหาอมรก็จะต้องทำการกราบไหว้พระพรรษามากที่สุดในที่นั้น ซึ่งก็คือหลวงตาสงบนั่นเอง สักวันหนึ่ง หลวงตาคงหาทางออกได้ในเรื่องนี้ ...

หัวใจของบัณฑิต

หลวงตาสงบกลับมาถึงกุฏิที่พัก ก็เดินจงกรมกลับไปมาบริเวณหน้ากุฏิ ใคร่ครวญพิจารณาธรรมที่ได้รับฟังมา เห็นว่าลึกซึ้งละเอียดจริง ต้องหาวิธีการที่จะเข้าใจและจดจำพระธรรมคำสอนเหล่านี้ให้ได้มากที่สุด จะทำอย่างไรดีเล่าหนอ ? คิดไปคิดมา ก็นึกถึงคาถาที่มีอยู่ในหนังสือบาลีไวยากรณ์เล่มหนึ่งซึ่งหลวงตาเคยอ่าน แล้วเคยจดไว้ท่องจำพอคุ้น ๆ ได้ว่า

สุจิปุภาวิลิมุตฺโต　　　　น หิ โส ปณฺฑิโต ภเว
สุจิปุภาวิลิคาโห　　　　ปณฺฑิโตติ ปวุจฺจติ[๔๑]

แปลว่า *ผู้ที่ไม่มีการฟัง (อ่าน) การคิด การถาม การกล่าว (ท่องสาธยาย) การวิสัชนา (อธิบายความ) และการเขียน เขาจะเป็นบัณฑิตหามิได้แล*

แต่ผู้ที่ถือเอาได้ซึ่งการฟัง (อ่าน) การคิด การถาม การกล่าว (ท่องสาธยาย) การวิสัชนา (อธิบายความ) และการเขียน จึงจะเรียกว่า เป็นบัณฑิต.

ครั้น**หลวงตาสงบ**นึกถึงคาถานี้ ก็ตัดสินได้ว่า นี้แหละเป็นวิธีการที่จะทำให้เข้าถึง และเข้าใจคำสอนอันลึกซึ้งในอภิ-ธรรมและในพระไตรปิฎกได้ จึงได้พิจารณาน้อมมาที่ตนเองว่าเราชอบคิดค้นเหตุผลพอสมควร ชอบซักถามเป็นปกติอยู่แล้วแต่การฟังการอ่านของเรายังน้อย การสวดสาธยายก็พอมีบ้างการวิสัชนาหรือแสดงธรรมยังไม่เข้าท่า เพราะยังรู้ธรรมะไม่ลึกซึ้ง การเขียนหรือการจดบันทึกมีน้อยมาก เราต้องมีการจดบันทึกเวลาสนทนา หรือเรียนพระธรรมวินัยกับท่านอาจารย์มหาอมร ถ้าเป็นไปได้ ก็น่าจะหาเทปมาอัดเก็บไว้ฟังทบทวนและเราต้องอ่านพระไตรปิฎกให้มากขึ้นกว่านี้ด้วย ...

หลวงตาสำรวจพระไตรปิฎก

เมื่อคิดได้ดังนั้นแล้วก็เดินเข้าไปในกุฏิ ตรงแน่วไปสู่ตู้ลายโบราณ ภายในบรรจุพระไตรปิฎกชุดมหามกุฏ ฯ ชุดหนึ่งไว้ *(ที่วัดนี้มีพระไตรปิฎกฉบับต่าง ๆ หลายชุด ส่วนใหญ่มีเกือบทุกกุฏิ พระเณรในวัดนี้เรียนพระไตรปิฎกและบาลีกันทุกรูป)*

หลวงตาก้มลงกราบ ๓ ครั้ง พร้อมกับระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดาเอกของโลก ระลึกถึงพระธรรมและ

พระอริยสงฆ์ แล้วหยิบพระไตรปิฎกเล่มแรกออกมาดู เป็น **พระวินัยปิฎก** มหาวิภังค์ ลองเปิดเข้าไปดูหน้าแรกเป็นเรื่องเวรัญชกัณฑ์ กล่าวถึงเวรัญชพราหมณ์กล่าวตู่พระพุทธเจ้า ๆ ก็ทรงมีพระกรุณา แสดงธรรมจนเวรัญชพราหมณ์เลื่อมใสแล้วทูลให้จำพรรษา ณ เมืองเวรัญชา ... เรื่องเหตุที่ทรงปรารภบัญญัติสิกขาบท ... อรรถกถาชื่อว่า**สมันตปาสาทิกา** แปลว่ายังความเลื่อมใสให้ถึงพร้อม แสดงความเป็นมาของพระศาสนาการสังคายนาทั้ง ๓ ครั้ง ในชมพูทวีป คือ ประเทศอินเดีย แสดงพระพุทธคุณด้วย เท่านี้ก็ ๓๐๐ กว่าหน้าแล้ว

ต่อไปก็ปฐมปาราชิกกัณฑ์ แสดงนิทาน พระบัญญัติ อนุบัญญัติ สิกขาบทวิภังค์ บทภาชนีย์ ... เพียงสิกขาบทข้อเดียว ทั้งพระพุทธพจน์และอรรถกถา ก็เข้าไปเกือบ ๕๐๐ หน้า เล่มแรกเล่มเดียวหนาถึง ๘๐๐ กว่าหน้า **พระวินัยปิฎก** มีถึง ๑๐ เล่ม มี ๕ คัมภีร์ คือ **๑.ภิกขุวิภังค์ ๒.ภิกขุนีวิภังค์ ๓.มหาวรรค ๔.จุลวรรค ๕.ปริวาร** ลองนำออกมาตั้งเรียงกัน วัดความสูงได้ ๑ ศอกพอดี หลวงตานึกรำพึงว่า ถ้าอ่านพระวินัยหมดนี่ แม้จะจดจำไม่ได้หมด ก็คงจะได้บุญมากเลยทีเดียว แต่ว่าเมื่อไหร่ถึงจะอ่านหมดกันเล่าหว่า ? ...

หลวงตาหยิบพระสูตร *(พระสุตตันตปิฎก)* ขึ้นมาดูทีละเล่ม ตั้งแต่**ทีฆนิกาย** เป็นพระสูตรขนาดยาว จัดเป็น ๓ วรรค รวม ๓๔ สูตร **มัชฌิมนิกาย** เป็นพระสูตรขนาดกลาง มี ๓

ปัณณาสก์ ๆ ละ ๕๐ สูตร แต่ปัณณาสก์สุดท้ายมี ๕๒ สูตร รวมเป็น ๑๕๒ สูตร **สังยุตตนิกาย** เป็นพระสูตรหมวดผสม มี ๕ วรรค รวม ๗๗๖๒ สูตร **อังคุตตรนิกาย** เป็นพระสูตรที่แสดงเป็นองค์ ๆ ยิ่งขึ้นไป ตั้งแต่หมวด ๑ - หมวด ๑๑ รวม ๙๕๕๗ สูตร **ขุททกนิกาย** รวมคัมภีร์ไว้ถึง ๑๕ ประเภท ตั้งแต่ **๑.ขุททกปาฐะ ๒.คาถาธรรมบท ๓.อุทาน ๔.อิติวุตตกะ ๕.สุตตนิบาต ๖.วิมานวัตถุ ๗.เปตวัตถุ ๘.เถรคาถา ๙.เถรีคาถา ๑๐.ชาดก ๑๑.นิทเทส ๑๒.ปฏิสัมภิทามรรค ๑๓.อปทาน ๑๔.พุทธวงศ์ ๑๕.จริยาปิฎก** นับจำนวนพระสูตรไม่ถ้วน ล้วนแล้วด้วยอริยทรัพย์ทั้งนั้น

พระอภิธรรมปิฎก มี ๗ ปกรณ์ ได้แก่ **๑.สังคณี ๒.วิภังค์ ๓.ธาตุกถา ๔.ปุคคลบัญญัติ ๕.กถาวัตถุ ๖.ยมก ๗.ปัฏฐาน** นี่ก็ละเอียดลึกซึ้งจนยังไม่อาจจะเข้าใจได้

หลวงตาหยิบเล่มนั้น วางเล่มนี้ หยิบเล่มนี้ วางเล่มนั้น พลิกไปพลิกมา ชวนให้น่าศึกษาทั้งนั้น แต่เนื้อหาอันเป็นหลักคำสอน ทำไมจึงมากมายถึงขนาดนี้ ? ... ทำให้นึกถึงคัมภีร์อันเป็นหลักคำสอนในศาสนาอื่นหลายศาสนา ซึ่งมีเพียงเล่มเดียว ย่อ ๆ สั้น ๆ แต่ศาสนิกของศาสนาเหล่านั้น ล้วนแต่เคารพ ตั้งใจศึกษาคัมภีร์ในศาสนาของตนและรักษาประพฤติปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด แต่เมื่อหันกลับมาดูพุทธศาสนิกชน

ชาวพุทธของเรา ส่วนใหญ่มักไม่สนใจใยดีกับพระไตรปิฎกอันเป็นหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงบำเพ็ญบารมี ๓๐ ตลอด ๔ อสงไขย ยิ่งด้วยแสนกัป เพื่อความเป็นพระสัพพัญญู ตรัสรู้สิ่งทั้งปวง เพื่อมาสั่งสอนให้ผู้มีบุญทั้งหลายได้ศึกษาเรียนรู้และปฏิบัติตาม เพื่อความพ้นจากทุกข์ตามเสด็จพระพุทธเจ้า แต่ก็หาผู้มีบุญได้น้อยนัก ที่จะเห็นคุณค่าของพระไตรปิฎก และตั้งใจศึกษาจนกระทั่งเข้าใจ สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง โอ อนิจจา !...

หลวงตาหยิบเล่มนั้นมาดู หยิบเล่มนี้มาดู แล้วก็วางไว้ที่โต๊ะอ่านหนังสือ พลิกไปพลิกมาสักพักใหญ่ ๆ จนดวงตาล้า ขยับแว่นตาที่หนาขึ้น ๆ ลง ๆ จนเมื่อยพอสมควร หันมาอีกที อ้าว ! เห็นหนังสือกองพะเนินเทินทึก สูงเป็นศอก ๆ หลายกอง ล้วนแต่น่าสนใจ น่าใคร่ที่จะศึกษา น่าเรียนรู้ทั้งสิ้น ล้วนแต่เป็นอริยทรัพย์ที่หลวงตาจะต้องสะสมเป็นเสบียง เพื่อเดินทางไปสู่แดนอมตนิพพาน *เสียดายเวลาที่มาศึกษาเอาเมื่อเวลาแก่เฒ่าแล้ว* ***แต่ถึงแม้มาสายก็ยังดีกว่าไม่มา !*** *แม้ไม่บรรลุอะไรในชาตินี้ ก็จะสะสมเป็นกำลังติดตัวไว้ในชาติต่อ ๆ ไปจนกว่าจะถึงเป้าหมายก็แล้วกัน* หลวงตานึกรำพึงดังนี้แล้ว ก็เก็บหนังสือพระไตรปิฎกเข้าตู้ดังเดิม แล้วก็ไปช่วยกันทำกิจวัตร ปัดกวาดลานวัด เช็ดถูศาลา ดื่มน้ำปานะ ประชุมกันสวดมนต์ไหว้พระ คืนนั้นก็พลันหลับไปด้วยความสวัสดี ...

ผ้าไตรจีวรควรอธิษฐานเป็นบริขารโจลหรือไม่ ?

หลายวันต่อมา หลวงตาเกิดความสงสัย เพราะสังเกตเห็นพระภิกษุหลายรูป รวมทั้งพระอาจารย์มหาอมร ไม่ได้นำสังฆาฏิมาด้วย ในเวลาประชุมกันทำสมาธิตอนเช้าเวลาตี ๔ และทำวัตรสวดมนต์เวลาตี ๕ เมื่ออดรนทนไม่ไหวอีกต่อไป หลังจากฉันอาหารเช้าแล้ว จึงได้ถามพระอาจารย์มหาอมรว่า ผมขอโอกาสถามปัญหาหน่อยนะครับ **พระอาจารย์มหาอมร** กล่าวให้โอกาสว่า นิมนต์ได้เลยครับ หลวงตา

หลวงตาสงบจึงถามว่า ผมสังเกตเห็นท่านอาจารย์และพระภิกษุหลายรูป บางวันก็เอาสังฆาฏิมาด้วย บางวันก็ไม่ได้เอามา ในเวลาทำสมาธิหรือทำวัตรเช้า และช่วงนี้ก็ไม่ใช่ช่วงกาลจีวรหรือได้รับอานิสงส์กฐินแต่อย่างใด ทำไมพระส่วนใหญ่ไม่ได้รักษาผ้าครอง *(หมายถึงไตรจีวร)* หรือครับ และพระภิกษุที่นำเอาสังฆาฏิมาก็ไม่ได้เอามาพาดบ่า แต่กลับเอามาคลุมไหล่หรือไม่ก็วางไว้ข้างตัว เพราะเหตุไรหรือครับ ?

พระมหาอมรยิ้มตามเคย แล้วกล่าวด้วยวาจาสงบเสงี่ยมว่า ผ้าสังฆาฏินั้น ตามพระวินัยแล้ว เป็นจีวรผืนหนึ่งในผ้าไตรจีวร เป็นผ้าใช้สำหรับห่มซ้อน เวลาเข้าไปในละแวกบ้าน หรือเอาไว้ห่มกันหนาวหรือเอาไว้ห่มแทน เวลานำผ้าอุตตราสงค์ไปซัก ไม่ใช่เอาไว้พาดบ่า ตามประเพณีที่พระทั่วไปทำกัน

(ประเพณีที่นำสังฆาฏิมาพาดบ่า สันนิษฐานว่า คงถือปฏิบัติตามพระภิกษุที่เป็นเอหิภิกขุในครั้งพุทธกาล คือ เมื่อพระพุทธเจ้ามีพระดำรัส พร้อมทั้งเหยียดพระหัตถ์เบื้องขวาออกไปว่า เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด จงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด เพศคฤหัสถ์ก็จะหายไป เพศภิกษุก็ปรากฏแทน เป็นผู้นุ่งห่มผ้ากาสาวะ มีผ้าสังฆาฏิพาดไว้บนจะงอยบ่า มีบาตรคล้องไว้ที่บ่าอีกข้างหนึ่ง ... ***อรรถกถาปาราชิกสิกขาบทที่ ๑ พระวินัยปิฎก เบอร์ ๑ หน้า ๗๖๙****)*

โดยปกติทั่วไป เมื่อพระภิกษุอธิษฐานผ้า ๓ ผืน เป็นผ้าสังฆาฏิ ผ้าอุตตราสงค์และผ้าอันตรวาสกแล้ว จะต้องรักษาไตรจีวรให้อยู่ในหัตถบาส *(๒ ศอก ๑ คืบ)* หรือในเขตที่คุ้มครองให้ไม่อยู่ปราศจากไตรจีวร โดยเฉพาะในเวลาใกล้อรุณจะขึ้น ตาม**อุทโทสิตสิกขาบท**ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติว่า

เมื่อจีวรของภิกษุสำเร็จแล้ว กฐินเดาะเสียแล้ว ถ้าภิกษุอยู่ปราศจากไตรจีวร แม้สิ้นราตรีหนึ่ง เว้นไว้แต่ภิกษุได้รับสมมติ เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์[๔๒]

หมายถึงว่า เมื่อหมดเขตอานิสงส์กฐินแล้ว หรือภิกษุแม้ป่วยไข้แต่ยังไม่ได้รับสมมติ จะอยู่ปราศจากไตรจีวรแม้ผืนเดียวก็ไม่ได้ ถ้าอยู่ปราศ ก็ต้องอาบัติ**นิสสัคคิยปาจิตตีย์**

พระมหาอมรย้อนถามเพื่อให้หลวงตาเกิดความเข้าใจว่า แต่ถ้าผ้า ๓ ผืนนั้น พระภิกษุไม่ได้อธิษฐานเป็นไตรจีวร คือ ไม่ได้อธิษฐานออกชื่อเป็นสังฆาฏิ *(ผ้าห่มซ้อน)* อุตตราสงค์ *(ผ้าห่ม)* หรืออันตรวาสก *(ผ้านุ่ง)* เมื่อพระภิกษุอยู่ปราศจาก คือ ไม่ได้เอาผ้ามาไว้ใกล้ตัวเวลาอรุณขึ้น และไม่ได้อยู่ในเขต ที่กำหนดไว้ จะต้องอาบัติหรือไม่ครับ ?

หลวงตาสงบตั้งแต่บวชมา วินัยข้ออื่น ๆ ก็ไม่ได้รักษา เคร่งครัดอะไรนัก แต่วินัยข้อนี้ถูกสอนให้รักษาตาม ๆ กันมา จนเป็นระเบียบที่เข้มงวด จึงทำให้หลวงตารักษาผ้าครองมา โดยตลอด จนกลายเป็นอุปนิสัย และเข้าใจว่า การไม่รักษา ผ้าครองแบบนี้ เป็นการอ้างเลศ หลบเลี่ยงพระวินัยบัญญัติ จึงตอบแบบไม่เห็นด้วยว่า ก็คงไม่ต้องอาบัติหรอกครับ แต่ถ้า ไม่อธิษฐานเป็นผ้าไตรจีวร เมื่อปล่อยให้ล่วง ๑๐ วันไป จะ ไม่ต้องอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์ ข้อทรงอติเรกจีวรเกิน ๑๐ วัน หรือครับ ? *หลวงตาแสดงภูมิรู้เกี่ยวกับพระวินัยที่พอมีอยู่บ้าง*

พระมหาอมรกล่าวว่า ไม่ต้องอาบัติหรอก หลวงตา ก็ อธิษฐานผ้าสังฆาฏิหรือทั้ง ๓ ผืน เป็นผ้าบริขารโจลเสียสิ

หลวงตาสงบชักไม่แน่ใจว่า พระอาจารย์มหาอมรแนะนำ ตามคำสอนของพระพุทธเจ้าหรือไม่ หรือเป็นความคิดเห็น ของพระอาจารย์เอง จึงได้ซักไซ้ต่อไปว่า เอ ! บริขารโจล

หมายถึง ท่อนผ้าเล็กน้อยไม่ใช่หรือครับ อธิษฐานผ้าไตรจีวรเป็นบริขารโจล จะสมควรหรือครับ ?

พระมหาอมรดูจากสีหน้าท่าทางของหลวงตาสงบ ก็รู้ได้ว่าหลวงตายังไม่เชื่อถือในคำตอบ จึงกล่าวถึงที่อ้างในพระไตรปิฎกอรรถกถาว่า บริขารโจล ไม่ใช่หมายถึงท่อนผ้าเล็กน้อยเท่านั้น แต่หมายถึงผ้าที่นอกเหนือจากผ้าอธิษฐานที่มีชื่ออย่างอื่นด้วย ใน**อรรถกถาจีวรวรรค สิกขาบทที่ ๑ ติงสกัณฑ-วรรณนา** *(เบอร์ ๓ หน้า ๗๒๒)* ท่านแสดงว่า การกำหนดขนาดใหญ่แห่งผ้าเช็ดหน้า ผ้าปูนอนและ**ผ้าบริขารโจล**ไม่มีแต่ท่านกำหนดไว้ ด้วยประมาณอย่างเล็กขนาดจีวรที่ควรวิกัป **... ประมาณอย่างเล็ก ๘ นิ้ว คูณ ๔ นิ้ว โดยนิ้วสุคต ...**

หมายถึง ไม่ว่าจะเป็นผ้าเช็ดหน้า ผ้าปูนอน หรือผ้าบริขารโจล ท่านไม่ได้กำหนดประมาณขนาดใหญ่ไว้ จะใหญ่แค่ไหนก็ได้ แต่ขนาดเล็กสุดที่ทำให้ต้องอธิษฐาน คือ ยาว ๘ นิ้ว กว้าง ๔ นิ้วสุคต หรือ ยาว ๑ ศอก กว้าง ๑ คืบของช่างไม้ ซึ่งก็เท่ากับ ยาว ๕๐ ซ.ม. กว้าง ๒๕ ซ.ม. นั่นเอง

ส่วนเรื่องที่ว่า ผ้าไตรจีวร ควรอธิษฐานเป็นบริขารโจลหรือไม่ ก็มีหลักฐานในอรรถกถาที่อ้างนั้น เดี๋ยวผมจะหยิบหลักฐานมาให้ดู ว่าแล้วก็ลุกขึ้นไปหยิบพระวินัยปิฎก เบอร์ ๓ เปิดด้วยความชำนาญไปถึงอรรถกถานิสสัคคิยกัณฑ์ สิกขาบทที่ ๑ หน้า ๗๑๗ แล้วก็อ่านให้หลวงตาฟัง มีเนื้อความว่า

ถามว่า ก็ไตรจีวรจะอธิษฐานเป็นบริขารโจล ควรหรือไม่ควร ? **แก้ว่า** ได้ทราบว่า **พระมหาปทุมเถระ**กล่าวว่า **ไตรจีวรพึงอธิษฐานเป็นไตรจีวรอย่างเดียว ถ้าว่า อธิษฐานเป็นบริขารโจลได้ การบริหารที่ตรัสไว้ในอุทโทสิตสิกขาบท ก็จะพึงไร้ประโยชน์ไป** ได้ยินว่า เมื่อพระมหาปทุมเถระกล่าวอย่างนี้ พวกภิกษุที่เหลือได้กล่าวว่า แม้บริขารโจล พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ตรัสว่า พึงอธิษฐาน เพราะเหตุนั้น การอธิษฐานไตรจีวรให้เป็นบริขารโจล ย่อมสมควร

แม้ใน**มหาปัจจรี** ท่านก็กล่าวว่า ชื่อว่า บริขารโจลนี้เป็นเหตุแห่งการเก็บ *(จีวร โดยความไม่เป็นนิสสัคคีย์)* ไว้แผนกหนึ่ง จะอธิษฐานไตรจีวรว่า **บริขารโจล** แล้วใช้สอยควรอยู่ ส่วนใน**อุทโทสิตสิกขาบท** ตรัสการบริหารไว้สำหรับภิกษุผู้อธิษฐานไตรจีวร แล้วบริหารอยู่

ได้ยินว่า แม้**พระมหาติสสเถระ ผู้กล่าวอุภโตวิภังค์**ซึ่งอยู่ที่ปุณณวาลิการามได้กล่าวว่า ในกาลก่อน พวกเราได้ฟังจากพระมหาเถระว่า **พวกภิกษุผู้ชอบอยู่ในป่า** เก็บจีวรไว้ในโพรงไม้ เป็นต้น **ไปเพื่อต้องการจะเริ่มบำเพ็ญเพียร** และเมื่อภิกษุเหล่านั้นไป เพื่อ**ประสงค์จะฟังธรรม** ในวัดใกล้เคียง เมื่อดวงอาทิตย์ขึ้นแล้ว พวกสามเณรหรือพวกภิกษุหนุ่มจึงถือบาตรจีวรมา *(ให้)* เพราะฉะนั้น การจะอธิษฐานไตรจีวรเป็นบริขารโจล เพื่อใช้สอยสะดวก ควรอยู่

แม้ใน**มหาปัจจรี**ท่านก็กล่าวว่า ในกาลก่อน **พวกภิกษุผู้อยู่ป่า**ได้อธิษฐานไตรจีวรเป็นบริขารโจลนั่นแล แล้วใช้สอยด้วยใส่ใจว่า **ในแดนที่ไม่ผูกสีมา รักษาได้ยาก**

เมื่อพระอาจารย์มหาอมรอ่านจบ ก็ส่งหนังสือให้หลวงตา หลวงตานำมาอ่านดู เพ่งพิจารณาสักครู่หนึ่ง ก็เกิดปัญหาอีกตามวิสัยของพระภิกษุเจ้าปัญหา จึงได้ถามขึ้นว่า ท่านพระมหาปทุมเถระรูปนี้ เป็นใครหรือครับ ?

พระมหาอมรกล่าวตอบว่า ท่านเป็นพระภิกษุชาวลังกา เป็นผู้ทรงพระไตรปิฎกรูปหนึ่ง ท่านเรียนพระวินัยจากพระอุปติสสเถระผู้เป็นอาจารย์ถึง ๑๘ รอบ เป็นผู้รอบรู้และชำนาญพระวินัยอย่างมาก หลวงตาสนใจท่านพระมหาปทุมเถระมากเพราะเหตุไรหรือ ? *(**เรื่องพระวินัยธร ๒ รูป** อรรถกถาพระวินัยปิฎก ปฐมปาราชิกวรรณนา เบอร์ ๑ หน้า ๘๒๖)*

หลวงตาสงบทำท่าครุ่นคิดพลางตอบว่า ก็พระมหาปทุมเถระท่านมีความเห็นเหมือนกันกับผม เอ้ย ! ไม่ใช่ ... ผมเองต่างหาก มีความเห็นเหมือนกับท่านพระมหาปทุม เพราะท่านก็เห็นว่า **ไตรจีวร พึงอธิษฐานเป็นไตรจีวรอย่างเดียว ถ้าว่า อธิษฐานเป็นบริขารโจลได้ การบริหารที่ตรัสไว้ในอุทโทสิตสิกขาบท ก็จะพึงไร้ประโยชน์ไป ...**

แล้ว**มหาปัจจรี** คืออะไรครับ ? หลวงตาถามอีก

พระมหาอมรรู้ว่า หลวงตามีความเห็นไม่คล้อยตามตนแน่ แต่ก็อนุเคราะห์ด้วยเมตตา และอยากรู้ด้วยว่า หลวงตาจะมีสติปัญญามากแค่ไหน จึงได้ตอบไปว่า มหาปัจจรีเป็นชื่อของอรรถกถา ซึ่งพระอรหันต์ชาวลังกาได้รวบรวม เรียบเรียงขึ้น ณ แพชื่อว่า ปัจจรี จึงได้ตั้งชื่ออรรถกถาว่า มหาปัจจรีตามชื่อแพ หลวงตาสงสัยอะไรอีกหรือครับ ?

หลวงตาสงบทำท่าแบบสุขุมแล้วกล่าวว่า คือ ในอรรถ-กถามหาปัจจรี ท่านอธิบายเป็น ๒ นัย นัยแรกท่านบอกว่าบริขารโจลนี้ เป็นเหตุแห่งการเก็บไว้แผนกหนึ่ง สามารถที่จะอธิษฐานไตรจีวรเป็น**บริขารโจล** แล้วใช้สอยได้ แต่อีกนัยหนึ่ง ท่านก็แสดงว่า ใน**อุทโทสิตสิกขาบท** ว่าด้วยภิกษุอยู่ปราศจากไตรจีวร แม้สิ้นราตรีหนึ่ง เป็นอาบัตินิสสัคคิย-ปาจิตตีย์นั้น ตรัสการบริหารไว้สำหรับภิกษุผู้อธิษฐานไตรจีวรแล้วบริหารอยู่ หมายความว่า ภิกษุจะอธิษฐานไตรจีวรเป็นบริขารโจลก็ได้ สะดวกสบายดี **ไม่ต้องรักษาอุทโทสิต-สิกขาบท** หรือภิกษุจะอธิษฐานเป็นไตรจีวร แล้ว**รักษาอุท-โทสิตสิกขาบท**ก็ได้ใช่ไหมครับ ?

พระมหาอมรมองดูสีหน้าของหลวงตา เพื่อค้นหาเข้าไปดูใจว่า คิดอย่างไร เพราะดวงตาเป็นหน้าต่างของหัวใจ แต่หลวงตาก็มีดวงตาที่ใสซื่อ จึงไม่พบอะไร ได้แต่กล่าวตอบหลวงตาไปว่า ใช่แล้ว ใครมีศรัทธาจะรักษาอุทโทสิตสิกขาบท

ก็อธิษฐานผ้า ๓ ผืน เป็นไตรจีวร แต่ถ้าใครศรัทธาน้อยก็อธิษฐานเป็นบริขารโจล ถึงไม่ได้รักษาสิกขาบทข้อนี้ แต่ไม่ได้ย่ำยีทำลายสิกขาบท ก็เป็นการรักษาพระวินัยอย่างหนึ่งไม่ใช่หรือ หลวงตาจะว่าอย่างไรเล่าครับ ?

หลวงตาสงบกล่าวตอบแบบไว้ลายว่า ผมก็ไม่ได้ว่าอะไรหรอกครับ เพียงแต่ว่า ผมรู้สึกว่า ไม่ว่าจะเป็นโยมหรือว่าเป็นพระภิกษุในยุคปัจจุบันนี้ ส่วนใหญ่ชอบของง่ายที่เรียกกันว่า **มักง่าย**กันทั้งนั้น คำนี้ตรงกับความหมายจริง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องธรรมปฏิบัติ หรือพระวินัยก็ตาม ถ้ามีทางให้เลือกก็จะต้องเลือกของง่ายไว้ก่อน เป็นสิ่งที่แน่นอน แต่ผมมีความคิดเห็นว่า ถ้าของง่ายนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้อง เป็นสิ่งดี มีคุณค่าเกิดประโยชน์สูงสุด ก็น่าจะเลือกของง่ายนะครับ แต่ถ้าเปรียบเทียบกับของยากแล้ว เป็นสิ่งที่ถูกต้องน้อยกว่า ดีน้อยกว่า มีคุณค่าน้อยกว่าหรือมีประโยชน์น้อยกว่า ก็น่าจะเลือกของยากนะครับ *(หลวงตาลืมตัว เผลอพูดคำว่า **มักง่าย** ออกไป ไม่ระวังปาก อาจเป็นเหตุให้เดือดร้อนใจในภายหลังได้ ...)*

อย่างกรณีการอธิษฐานผ้า ๓ ผืน เป็นไตรจีวร แล้วต้องรักษาพระวินัยข้ออุทโทสิตสิกขาบท กับการอธิษฐานผ้า ๓ ผืน เป็นบริขารโจล แล้วไม่ต้องรักษาพระวินัยข้ออุทโทสิตสิกขาบท ผมคิดว่า พระภิกษุที่รู้วิธีการอธิษฐานผ้า ๓ ผืน เป็นบริขารโจลแล้วไม่ต้องรักษาอุทโทสิตสิกขาบท ส่วนใหญ่ก็คงจะเลือก

อธิษฐานผ้าเป็นบริขารโจลกันทั้งนั้น เพราะสะดวกสบาย ตอนเช้า ๆ ก็ไม่ต้องคอยกังวลรักษาผ้าไตรจีวรที่อธิษฐาน และไม่มีโอกาสต้องอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์ เพราะอยู่ปราศจากไตรจีวรด้วย ซึ่งพระภิกษุส่วนใหญ่ก็คงจะเห็นว่า ตรงนี้เป็นประโยชน์ แต่สำหรับผม ผมคิดว่าเป็นโทษ เสียประโยชน์ เป็นการทำไม่ดี และไม่มีคุณค่าด้วย สำหรับภิกษุทั่ว ๆ ไป

(อุทโทสิตสิกขาบทนี้ เป็นอกิริยสมุฏฐาน คือ ต้องอาบัติเพราะไม่ถอนอธิษฐานก่อนอรุณขึ้น เพราะฉะนั้น ผู้ศึกษาหรือปฏิบัติตามสิกขาบทข้อนี้ จะช่วยทำให้มีสติอยู่เสมอในเวลาอรุณจะขึ้นว่า ผ้าไตรจีวรอยู่ในเขตที่คุ้มครอง ไม่อยู่ปราศจากหรือไม่ ถ้าไม่อยู่ในเขตคุ้มครองหรือไม่ได้อยู่ในหัตถบาส ก็จะได้ถอนเสีย เมื่ออรุณขึ้นแล้วจึงอธิษฐานใหม่

*ใน**วิมติวิโนทนีฎีกา** เล่ม ๑ หน้า ๔๑๔ แสดงไว้ว่า ด้วยคำว่า **ในสิกขาบทนี้เป็นอกิริยา คือ ไม่ปัจจุธรณ์นี้** (ไม่ถอน) ท่านอรรถกถาจารย์ย่อมแสดงว่า แม้การถอนก็พึงทำได้ด้วยกายหรือด้วยวาจา เหมือนการอธิษฐานและการวิกัป)*

พระมหาอมรเห็นหลวงตาพูดอย่างเอาจริงเอาจัง และเริ่มเสียงดัง แต่ก็เป็นไปด้วยเหตุผล จึงปรามหลวงตาว่า ขอโอกาสครับหลวงตา หลวงตาพูดน่าฟัง แต่หลวงตาใจเย็น ๆ ค่อย ๆ พูดก็ได้ครับ ผมสนใจอยากถามหลวงตาว่า ทำไมหลวงตาจึงคิดว่า การอธิษฐานผ้า ๓ ผืนเป็นบริขารโจลจึงเป็น

โทษ เสียประโยชน์ เป็นการทำไม่ดีและไม่มีคุณค่าล่ะ อย่างนี้จะเป็นการคัดค้านอรรถกถาพระวินัยปิฎกหรือเปล่าหลวงตา?

หลวงตาสงบได้สติหน่อยหนึ่ง เริ่มพูดเสียงเพลาลงว่า ผมต้องขอโทษด้วยครับ ที่พูดเสียงดังไป และผมก็ไม่ได้ตั้งใจคัดค้านอรรถกถาพระวินัยหรอกนะครับ แต่ระหว่างอรรถกถากับพระพุทธพจน์ ผมขอเลือกพระพุทธพจน์ก่อน เพราะผมคิดว่า การที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยแต่ละข้อให้พระภิกษุรักษานั้น ต้องมีประโยชน์แน่นอน เพราะพระองค์ทรงเป็นพระสัพพัญญู รู้สิ่งทั้งปวง คงไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่มีประโยชน์ หรือบัญญัติแล้ว มาเพิกถอนในภายหลัง พระอรรถกถาจารย์ทั้งหลาย***แม้ว่าท่านจะรู้พุทธาธิบาย แต่ก็ไม่ได้เป็นสัพพัญญู***

(พระภิกษุบางรูปอาจจะมีความเห็นอย่างนี้ ให้ทราบว่า สิกขาบททุกข้อ พระพุทธองค์ทรงอาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ แล้วทรงบัญญัติไว้ก็จริง แต่บางครั้งก็ทรงอาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการนั่นแหละ มีการทำให้หนักหรือผ่อนปรนลงบ้าง ดูได้จากพระอนุบัญญัติ หรือบางครั้ง เมื่อพ้นจากสมัยข้าวยากหมากแพง ก็ทรงถอนพระบัญญัติบางข้อ เช่น ในเภสัชชขันธกะหรือในจัมมขันธกะ เป็นต้น

*สำหรับพระอรรถกถาจารย์ ถือว่าเป็น**พุทธาธิปปายัญญู** คือผู้รู้พระประสงค์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าย่อมกล่าวอรรถกถาคล้อยตามปกิณณกเทศนาของพระพุทธเจ้า ใน**สารัตถทีปนี-***

ฎีกา *เล่ม ๑ หน้า ๒๖ ภาษาบาลี มีข้อความแสดงไว้* ***ตตฺถ ตตฺถ ภควตา ปวตฺติตา ปกิณฺณกเทสนาเยว หิ อฏฺฐกถา*** *แปลว่า จริงอยู่ ปกิณณกเทศนาที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแล้วในสถานที่นั้น ๆ ชื่อว่า อรรถกถา*

ส่วนการเลือกปฏิบัติตามนั้น อยู่ที่กำลังศรัทธาและความเพียรอันประกอบด้วยปัญญาของผู้ศึกษา และจุดมุ่งหมายในการศึกษาพระธรรมวินัยว่า ต้องการขัดเกลาตนเองมากน้อยเพียงไร แต่สิ่งที่เหมือนกันก็คือ ต้องศึกษาปฏิบัติให้สอดคล้องกับพระพุทธพจน์ คือ พระบาลี และอรรถกถา ด้วยจิตใจที่เคารพในพระรัตนตรัยเป็นเบื้องหน้า)

และที่ผมมีความคิดว่า การอธิษฐานผ้า ๓ ผืน เป็นบริขารโจล เป็นโทษ เสียประโยชน์ เป็นการทำไม่ดีและไม่มีคุณค่าเฉพาะพระภิกษุบางรูปนะครับ ไม่ใช่สำหรับภิกษุทุกรูป เพราะการอธิษฐานผ้า ๓ ผืนเป็นไตรจีวร แล้วรักษาอุทโทสิต-สิกขาบท **เป็นการรักษาพระวินัย** ต้องมีการระมัดระวังที่จะไม่ให้ล่วงศีล **เป็นการฝึกฝนสติขั้นศีล** ทำให้มีการสำรวมระวังและมีสติดีขึ้น แต่ผู้ที่อธิษฐานผ้า ๓ ผืน เป็นบริขารโจลแล้วไม่ต้องรักษาอุทโทสิตสิกขาบท ก็ไม่ต้องระมัดระวัง ทำให้ไม่มีการฝึกฝนสติ สติก็ย่อมไม่เจริญ นี้แหละเป็นโทษและเสียประโยชน์ และที่ผมว่า เป็นการทำไม่ดี และไม่มีคุณค่าก็เพราะทำให้เสียประเพณีอันดีงาม ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้

ในอนาคตจะไม่มีพระภิกษุที่รักษาผ้าครอง เพราะอธิษฐานเป็นบริขารโจลกันหมด เนื่องจากสะดวกสบาย และง่ายดี

อานิสงส์กฐิน ๕ ข้อ[๔๓]

และการที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต ให้มีการกรานกฐินเพื่อให้พระภิกษุได้รับ**อานิสงส์ ๕ ข้อ** ก็คือ

๑.เที่ยวไปไม่ต้องบอกลา *(เว้นจากอาบัติข้อจาริตสิกขาบท-เที่ยวไปไม่บอกลา)*

๒.ไม่ต้องถือเอาไตรจีวรไปครบสำรับ *(เว้นจากอาบัติข้อ-อุทโทสิตสิกขาบท-อยู่ปราศจากไตรจีวร)*

๓.ฉันคณโภชนะได้ *(เว้นจากอาบัติข้อคณโภชนสิกขาบท-ฉันอาหารที่นิมนต์ออกชื่อ เป็นหมู่ คือ ๔ รูปขึ้นไป และปรัมปรโภชนสิกขาบท-ฉันอาหาร ซึ่งรับนิมนต์ทีหลัง จากโภชนะที่นิมนต์ออกชื่อ)*

๔.เก็บอติเรกจีวรไว้ได้ตามปรารถนา *(เว้นจากอาบัติข้อ-ปฐมกฐินสิกขาบท-เก็บอติเรกจีวรเกิน ๑๐ วัน)*

๕.จีวรลาภที่เกิดขึ้นในที่นั้น จักได้แก่พวกเธอ *(เป็นของภิกษุผู้ได้กรานกฐินแล้ว)*

นี่ก็หมายความว่า โดยปกตินั้นพระพุทธเจ้าทรงประสงค์ให้ภิกษุทั้งหลายรักษาศีลข้ออุทโทสิตสิกขาบท แต่ถ้าได้กรานกฐินแล้ว ก็ทรงลดหย่อนผ่อนปรนให้ไม่ต้องเอาไตรจีวรติดตัว

ไปตลอดเวลาก็ได้ แม้อยู่ปราศจากไตรจีวรก็ไม่ต้องอาบัติ

อีกอย่างที่ผมว่า การอธิษฐานผ้า ๓ ผืน เป็นบริขารโจล เป็นโทษ เสียประโยชน์ เป็นการทำไม่ดี และคุณค่าน้อย เฉพาะพระภิกษุบางรูปเท่านั้น ก็เพราะผมได้อ่านอรรถกถาพระวินัยที่พระอาจารย์ให้ดูอย่างละเอียดแล้ว เห็นข้อความว่า

แม้**พระมหาติสสเถระผู้กล่าวอุภโตวิภังค์**... ได้กล่าวว่า ในกาลก่อน พวกเราได้ฟังจากพระมหาเถระว่า **พวกภิกษุผู้ชอบอยู่ในป่า**เก็บจีวรไว้ในโพรงไม้เป็นต้น **ไปเพื่อต้องการจะเริ่มบำเพ็ญเพียร** และเมื่อภิกษุเหล่านั้นไปเพื่อ**ประสงค์จะฟังธรรม**ในวัดใกล้เคียง เมื่อดวงอาทิตย์ขึ้นแล้ว พวกสามเณรหรือพวกภิกษุหนุ่มจึงถือบาตรจีวรมาให้ เพราะฉะนั้น การจะอธิษฐานไตรจีวรเป็นบริขารโจลเพื่อใช้สอยสะดวก ควรอยู่

แม้ในมหาปัจจรีท่านก็กล่าวว่า ในกาลก่อน **พวกภิกษุผู้อยู่ป่า**ได้อธิษฐานไตรจีวรเป็นบริขารโจลนั่นแล แล้วใช้สอยด้วยใส่ใจว่า **ในแดนที่ไม่ผูกสีมารักษาได้ยาก**

ข้อความนี้แสดงว่า **พวกภิกษุผู้อยู่ป่า** ไปเพื่อต้องการบำเพ็ญเพียรหรือประสงค์จะฟังธรรม จึงอธิษฐานผ้าไตรจีวรเป็นบริขารโจล เพราะท่านเหล่านั้น ไม่ต้องการความกังวลเนื่องจากต้องการอบรมคุณธรรมขั้นสูงกว่าศีล คือ สมาธิฌานและวิปัสสนามรรคผล หรือต้องการมีจิตใจจดจ่อตั้งมั่นในการ

ฟังธรรม เพราะสมัยก่อน ไม่มีเครื่องบันทึกเทปหรือหนังสือพระไตรปิฎกแบบในสมัยนี้ ที่จะฟังหรืออ่านได้ตลอดเวลาตามที่ต้องการ แต่ในสมัยก่อน จะมีการฟังธรรมกันเป็นครั้งคราวเท่านั้น บางคราวก็มีการฟังธรรมกันคืนยันรุ่ง การฟังธรรมจึงเป็นโอกาสทองของความรู้และการบรรลุธรรม ความกังวลกับการรักษาผ้าครองอาจเป็นอุปสรรค ท่านเหล่านั้นจึงนิยมถอนผ้าไตรจีวร แล้วอธิษฐานเป็นบริขารโจลชั่วคราว เมื่อฟังธรรมเสร็จหรือออกจากป่าแล้ว ก็ควรจะอธิษฐานเป็นผ้าไตรจีวรตามเดิม ด้วยความศรัทธาในพระพุทธเจ้า โดยช่วยกันรักษาสิกขาบทบัญญัติไว้ให้เป็นประเพณีที่ดีงามต่อไป

(อันที่จริง ถ้าอยู่ในที่ที่พอจะกำหนดการขึ้นแห่งอรุณได้สะดวก ถึงแม้จะอยู่ป่าก็รักษาอุทโทสิตสิกขาบทนี้ได้ คือเมื่อเวลาอรุณจะขึ้น หรือเวลาจะเข้าฌานสมาบัติ ก็ถอนเสีย เมื่ออรุณขึ้นแล้วก็อธิษฐานใหม่ เพราะการถอนหรืออธิษฐานผ้าไตรจีวร แม้จะอยู่นอกหัตถบาสก็ทำได้ แต่พระภิกษุที่อยู่ป่าในอดีตนั้น คงอยู่ในป่าทึบที่กำหนดการขึ้นของอรุณได้ยากจึงนิยมอธิษฐานผ้าไตรจีวรเป็นบริขารโจล)

แต่พระภิกษุในสมัยนี้ที่อธิษฐานผ้า ๓ ผืนเป็นบริขารโจลเป็นพระผู้อยู่ป่าบำเพ็ญฌานกันหรือเปล่า หรือไปฟังธรรมกันคืนยันรุ่งหรือเปล่า ... ก็ไม่ใช่เลย แล้วทำไมจึงไปอธิษฐานผ้า ๓ ผืนเป็นบริขารโจลกันตลอดเวลาแบบถาวร ไม่ใช่เป็นครั้ง

คราวด้วย ***อย่างนี้จะไม่เป็นการเพิกถอน หรือไม่ประพฤติตามประเพณี ที่พระพุทธเจ้าทรงให้ประพฤติหรือครับ ?***

*(**มีคำตอบของท่านผู้รู้**แทรกขึ้นมาว่า ไม่เป็นการเพิกถอนหรอก ถ้าผู้ที่อธิษฐานผ้าไตรจีวรเป็นบริขารโจลยังสนับสนุน ยกย่อง ไม่ตำหนิผู้ที่ศึกษาปฏิบัติตามอุทโทสิตสิกขาบท เพราะผู้ที่อธิษฐานผ้าไตรจีวรเป็นบริขารโจลก็ชื่อว่า ประพฤติคล้อยตามพระวินัยเหมือนกัน เพียงแต่มีความต่างกันบ้างในบางกรณี ซึ่งจะต้องไม่ขัดกับพระบาลีและอรรถกถา*

หลักเกณฑ์ในการศึกษาพระวินัย *ต้องวางใจให้หนักแน่นพอสมควร เพื่อไม่ให้มีการกระทบตนและผู้อื่น ใจของผู้ศึกษาจึงจะมีความผาสุกในการปฏิบัติธรรม และไม่รังเกียจเพื่อนสพรมจารีที่อาจมีการประพฤติต่างกันบ้าง แต่ยังไม่ผิดพระธรรมวินัย ต้องมีการเจริญเมตตาไว้ให้มาก ๆ เพราะในสมัยนี้ จะหาภิกษุที่ยินดีในการศึกษาและปฏิบัติตามพระวินัยได้น้อยมาก เพราะเป็นยุคที่กำลังเสื่อม ความรัก ความจริงใจ ความสามัคคีในหมู่ภิกษุลัชชี เป็นกำลังของพระศาสนา และทำให้พระศาสนาเสื่อมช้าลง ...)*

พระมหาอมรฟังเหตุผลที่หลวงตากล่าวมาทั้งหมดก็สรุปได้ว่า หลวงตามีปัญญาและเริ่มเข้าใจพระวินัย สามารถน้อมมาปฏิบัติให้สอดคล้องกับพระธรรมได้ จึงเกิดความยินดีด้วย

และนึกตำหนิตนเองเล็กน้อย ที่เพ่งพยัญชนะในพระวินัยมากไปจนลืมนึกถึงพระธรรม และประเพณีอันดีงามที่ควรรักษาไว้ เพราะพระธรรมและพระวินัยจะต้องสอดคล้องกัน มิใช่สนใจแต่พระวินัยอย่างเดียวโดยที่ไม่คิดจะปฏิบัติธรรม ทั้งพระธรรมและพระวินัยต้องอาศัยพึ่งพิงกัน จึงสามารถนำไปสู่อริยมรรคมีองค์ ๘ ได้ พระวินัยเป็นศีล เป็นปัจจัยแก่วิรตี ๓ ส่วนพระธรรมเป็นสมาธิและปัญญา เป็นปัจจัยแก่องค์มรรคอีก ๕ องค์ เมื่อประชุมกันพร้อมจึงเป็นมรรคสมังคี ตรัสรู้อริยสัจ ๔ ได้

พระมหาอมรได้กล่าวแก่หลวงตาว่า ผมขออนุโมทนากับหลวงตาด้วยนะครับ หลวงตาเพิ่งมาอยู่ศึกษาพระธรรมวินัยที่วัดนี้ไม่ถึงเดือน แต่ก็มีความรู้ สามารถเข้าใจเป้าหมายหรือจุดประสงค์ของการรักษาพระวินัยได้ แสดงว่า หลวงตาเป็นผู้มีสติปัญญาพอสมควร ผมคิดว่า หลวงตาต้องถึงความเจริญในพระธรรมวินัยนี้อย่างแน่นอนครับ ...

หลวงตาสงบ เมื่อได้รับคำชมต่อหน้าไม่ทันตั้งตัว ก็เกิดความกระหยิ่มยิ้มย่องในตนเอง เกิดอาการหลงลืมสติแบบฉับพลัน นี้เป็นโทษของคำสรรเสริญ สำหรับผู้ที่ยังไม่ได้อบรมสติ โทษของการไม่เป็นพหูสูตและขาดโยนิโสมนสิการ...

พระมหาอมรได้กล่าวต่อไปว่า สำหรับผม บางครั้งก็เพ่งพยัญชนะในพระวินัยมากไป จนลืมคำนึงถึงเป้าหมาย คือ

การปฏิบัติธรรมขั้นที่สูงขึ้น การรักษาศีลนั้นก็เพื่อเจริญสมาธิ การเจริญสมาธิก็เพื่ออบรมปัญญา เป็นสะพานต่อ ๆ กันไป เหมือนกับ**รถ ๗ ผลัด** ที่ท่านพระปุณณมันตาณีบุตรเถระได้แสดงกับท่านพระสารีบุตรเถระใน**รถวินีตสูตร**[๔๔]

หลวงตาสงบ ไม่เพียงกระหยิ่มยิ้มย่องในความรู้ของตนเองเท่านั้น แต่กลับหลงลืมสติยิ่งขึ้น เกิดอโยนิโสมนสิการ มีมานะนึกดูหมิ่นพระอาจารย์มหาอมรว่า แค่นี้ก็ไม่รู้ แล้วจะเป็นอาจารย์มาสอนเราต่อไปได้หรือนี่ พรรษาก็น้อยกว่าเรา ประสบการณ์ก็ต้องน้อยกว่าเราสิ ถ้าเราพากเพียรอ่านพระไตรปิฎกมากขึ้น ก็ไม่แน่ว่า อีกหน่อย เราอาจมีความรู้มากกว่าพระอาจารย์มหาอมรก็ได้ ...

พระมหาอมรได้สอบถามหลวงตาสงบเพิ่มเติมว่า แล้วหลวงตารักษาผ้าครองตลอดเวลา ตั้งแต่บวชมาหรือครับ ?

หลวงตาสงบตอบด้วยความภูมิใจแบบไว้ตัวหน่อย ๆ ว่า ใช่ครับ ตั้งแต่วันบวช อุปัชฌาย์อาจารย์สอนให้รักษาผ้าครองมาตลอด จะมีหลงลืมสติ อยู่ปราศจากผ้าครองตอนเช้ามืด ทำให้ต้องอาบัติ ก็มีบ้าง แต่น้อยมาก

พระมหาอมรถามต่อไปว่า แล้วเวลาไปบิณฑบาตหรือเวลาเข้าไปธุระในละแวกบ้าน หลวงตาห่มสังฆาฏิซ้อนจีวรคืออุตตราสงค์เข้าไปด้วยหรือเปล่าล่ะครับ ?

หลวงตาสงบทำท่าสงสัย มานะหดหายไปทันที จึงตอบด้วยความอ่อนน้อมขึ้นว่า เปล่าครับ ผมไม่ได้ห่มซ้อนหรอก แล้วถามด้วยความไม่รู้อีกว่า จะต้องห่มสังฆาฏิซ้อนจีวรเข้าไปบิณฑบาต หรือเข้าไปในละแวกบ้านด้วยหรือครับ ทำไมอุปัชฌาย์อาจารย์ของผมไม่เคยสอนเลยเล่าครับ ?

พระมหาอมรตอบว่า ถ้าไม่ได้ศึกษาและตั้งใจรักษาพระวินัยอย่างละเอียดก็จะไม่ทราบว่าพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ว่า **ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุมีแต่ผ้าอุตตราสงค์กับผ้าอันตร–วาสก ไม่พึงเข้าบ้าน รูปใดเข้าไป ต้องอาบัติทุกกฏ**[๔๕]

หลวงตาสงบรู้สึกตกใจ กล่าวอุทานออกมาเสียงดังว่า อ้าว ! อย่างนี้ ผมมิต้องอาบัติมาตั้งแต่วันบวชเลยหรือครับนี่ แล้วถ้าซักผ้าสังฆาฏิไม่แห้ง หรือหน้าร้อนห่มสังฆาฏิซ้อนจีวรเข้าไปบิณฑบาตไม่ไหว เพราะเหงื่อออกมาก จะทำอย่างไรเล่าครับ มิต้องอาบัติกันทุกวันหรอกหรือ ?

เหตุที่เก็บผ้าไตรจีวรไว้ได้[๔๖]

พระมหาอมรตอบว่า ไม่ต้องหรอกครับ หลวงตา เพราะพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตเหตุที่เก็บผ้าไตรจีวรไว้ได้ ๕ ข้อ คือ ๑.เจ็บไข้ ๒.สังเกตเห็นว่าฝนจะตก ๓.ไปสู่ฝั่งแม่น้ำ ๔.ที่อยู่คุ้มได้ด้วยดาล ๕.ได้กรานกฐิน ใน ๕ ข้อนี้ ถือเอาที่อยู่คุ้ม

ได้ด้วยดาลเป็นประมาณ คือถ้าที่อยู่ล็อคกุญแจไว้ดีแล้ว ถึงแม้ไม่มีเหตุอีก ๔ อย่าง ก็ไม่ต้องเอาไตรจีวรเข้าไปในละแวกบ้านได้ แต่ถ้าที่อยู่ไม่ได้ล็อคกุญแจไว้ แม้จะมีเหตุ ๔ อย่างนั้นก็ต้องเอาไตรจีวรเข้าไปในละแวกบ้านด้วย เว้นไว้แต่ ...

พระมหาอมรพูดค้างเอาไว้ เพื่อจะทดสอบว่า หลวงตาสนใจฟังและติดตามอยู่หรือไม่ **หลวงตาสงบ**ฟังไปก็นึกตำหนิตนเองไป เพราะมีความรู้เท่าหางอึ่ง แต่สำคัญตนว่ามีความรู้มาก มีมานะ นึกตำหนิพระอาจารย์มหาอมรว่า ไม่รู้เหมือนที่ตนเองรู้ อย่างนี้เข้ากับโคลงสี่สุภาพในโลกนิติคำโคลงที่ว่า

รู้น้อยอวดมากรู้ เริงใจ
กลกบเกิดอยู่ใน สระจ้อย
ไป่เห็นชเลไกล กลางสมุทร
ชมว่าน้ำบ่อน้อย มากล้ำลึกเหลือ ฯ

อีกบทหนึ่ง เปรียบผู้ที่มีความรู้มากและรู้จริง เป็นผู้ที่อ่อนน้อมถ่อมตนเหมือนพญานาคมีพิษมาก เลื้อยช้าแช่มช้อย แต่ผู้มีความรู้น้อย ชอบโอ้อวดเหมือนแมงป่อง มีความว่า

นาคีมีพิษเพี้ยง สุริโย
เลื้อย บ่ ทำเดโช แช่มช้า
พิษน้อยหยิ่งโยโส แมงป่อง
ชูแต่หางเองอ้า อวดอ้างฤทธี ฯ

พระมหาอมรทราบว่า หลวงตาขาดสติ ไม่ได้ติดตามเนื้อหาที่กำลังพูดอยู่ จึงถามย้ำกะหลวงตาว่า เว้นไว้แต่ ... อะไรทราบไหมครับ หลวงตา ?

หลวงตาสงบ พอถูกทัก ก็พูดแบบละล่ำละลักว่า เออะ เออะ ! ... เว้นไว้แต่ อะไรหรือครับ ผมไม่ทราบหรอกครับ

พระมหาอมรช่วยตอบด้วยความกรุณาว่า ก็เว้นไว้แต่หลวงตาถอนอธิษฐานสังฆาฏิ หรือผ้าไตรจีวรผืนใดผืนหนึ่ง แม้ไม่ได้เอาผ้าผืนนั้นเข้าบ้านก็ไม่ต้องอาบัติ เพราะผ้านั้นไม่ใช่ผ้าไตรจีวรเสียแล้ว เมื่อถอนอธิษฐาน ผ้านั้นก็กลายเป็นผ้าอติเรกจีวรไป เก็บไว้ได้ ๑๐ วันเท่านั้น เพราะฉะนั้น เมื่อกลับมาจากบิณฑบาต หรือจากละแวกบ้าน ก็ต้องอธิษฐานคืนเป็นผ้าไตรจีวรดังเดิม แต่ถ้าใครอธิษฐานผ้าไตรจีวรเป็นบริขารโจลไปแล้ว ก็ไม่ต้องเอาเข้าบ้านได้ด้วย แล้วก็ไม่ต้องถอนและอธิษฐานบ่อย ๆ ด้วย ซึ่งวิธีนี้หลวงตาคงไม่ชอบ ใช่ไหมครับ ?

หลวงตาสงบรีบตอบ แต่เสียงอ่อยว่า ครับ ครับ ...

แล้วหลวงตาก็ขอโอกาสลากลับไปพักผ่อน ระหว่างที่เดินกลับกุฏิที่พัก ก็พิจารณาจิตใจของตนเองมาตลอด รู้สึกหดหู่และเดือดร้อนใจที่ปล่อยให้มานะเกิด เพราะอาศัยความรู้อันเล็กน้อย อย่างนี้นี่เองเล่า ที่เป็นสาเหตุให้ครูบาอาจารย์สายพระป่าทั้งหลาย ไม่ค่อยสนับสนุนให้ศึกษาเรียนรู้ปริยัติธรรม

มาก ๆ ก็คงทราบว่า ถ้าไม่ศึกษาด้วยความแยบคาย ก็จะเป็นเหตุที่ให้เกิดมานะถือตัว และเกิดการโต้แย้ง โต้เถียง จนอาจถึงขั้นทะเลาะเบาะแว้ง เป็นวิวาทาธิกรณ์ขึ้นได้

หลวงตารู้สึกสลดใจ และรังเกียจมานะของตนอย่างแรง จึงคิดหาวิธีการเอาชนะมานะของตน ไม่ให้มันโผล่หัวขึ้นมาได้ ก็ถึงขนาดยอมตนเป็นศิษย์ของพระอาจารย์มหาอมรแล้ว ก็ยังไม่วายนึกดูหมิ่นอาจารย์ได้ ถ้าขืนปล่อยไว้ เจ้ามานะนี้คงพาเราไปสู่อบายอย่างแน่นอน คิดอย่างไรก็คิดไม่ตก เดินเข้ากุฏิเห็นตู้พระไตรปิฎก นึกในใจว่า **เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าดีกว่า** แล้วก็หยิบพระไตรปิฎกออกมาดูหลายเล่ม อ่านผ่าน ๆ ไปเป็นการเปลี่ยนอารมณ์ ให้คลายจากจิตใจที่หดหู่ แล้วก็ให้บังเอิญไปหยิบชาดกเล่มที่ ๖๐ ขึ้นมา เปิดอ่านดู เป็นเรื่องการบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้าในอดีตชาติต่าง ๆ ก็น่าสนใจดี อ่านไปได้หลายเรื่อง ทำให้เกิดกำลังใจในการต่อสู้กับกิเลสโดยได้พระพุทธเจ้าเป็นอุปนิสัย เป็นกำลังใจ

อุบายละมานะอาศัยชาดก

อ่านไปถึง**ปัญจุโปสถิกชาดก**[๙๗] ว่าด้วยเหตุที่รักษาอุโบ-สถด้วยความคิดต่าง ๆ กัน ในปกิณณกนิบาตชาดก หลวงตาสงบตั้งใจอ่านด้วยความสนใจและตั้งใจ เพราะเห็นแนวทางที่จะเอาชนะกิเลสมานะของตนได้ มีเนื้อความโดยรวบรวมว่า

... พระพุทธเจ้าตรัสถึงบัณฑิตในกาลก่อน พากันอยู่จำอุโบสถเพื่อละกิเลสมีราคะเป็นต้น ทรงเล่าว่า ในอดีตกาลพระองค์เคยเกิดในตระกูลพราหมณ์มีทรัพย์มาก ในแคว้นมคธ เห็นโทษของกาม ออกบวชเป็นฤาษีด้วยอุปนิสัยแห่งเนกขัมมะ

ในที่ไม่ไกลจากอาศรมของพระโพธิสัตว์ ยังมีสัตว์อีก ๔ ชนิดอาศัยอยู่ คือ นกพิราบผัวเมียคู่หนึ่งอาศัยอยู่ที่เชิงเขา งูอาศัยอยู่ที่จอมปลวก สุนัขจิ้งจอกอาศัยอยู่ที่ป่าละเมาะและหมีอาศัยอยู่ที่ป่าละเมาะอีกด้านหนึ่ง ด้วยคุณธรรมของพระโพธิสัตว์ ทำให้สัตว์ทั้ง ๔ ชนิดนั้น เข้าไปหาพระโพธิสัตว์อยู่เนือง ๆ จนสามารถสื่อสารเข้าใจกันและกัน รู้ภาษากันได้

เหตุการณ์ก็เป็นปกติสุขมาโดยตลอด จนกระทั่งวันหนึ่งนกพิราบผัวเมียออกจากรังไปหากิน มีเหยี่ยวใหญ่ตัวหนึ่งได้เฉี่ยวเอานางนกพิราบซึ่งบินมาข้างหลังไป นกพิราบตัวผู้ได้ยินเสียงนางนกพิราบที่ถูกเหยี่ยวฆ่าตายแล้วจิกกิน ก็เกิดความเศร้าโศกอย่างแรง ด้วยความพลัดพรากจากนางนกที่รัก แต่มันได้เกิดโยนิโสมนสิการขึ้นว่า **ความรักนี้ ทำให้เราลำบากเหลือเกิน คราวนี้ ถ้าเรายังข่มความรักไม่ได้แล้ว จักไม่ขอออกไปหากิน** แล้วเจ้านกพิราบใจเด็ดก็งดหาอาหาร เข้าไปสู่สำนักพระดาบส สมาทานอุโบสถเพื่อข่มราคะ นอนอยู่ที่ส่วนข้างหนึ่ง *(อุโบสถนอกพุทธกาลหมายถึงการอดอาหาร)*

ฝ่ายเจ้างูผู้มีพิษร้าย ออกจากจอมปลวกเที่ยวไปหาเหยื่อ ไปพบฝูงโคฝูงหนึ่ง ก็กลัวถูกฝูงโคเหยียบ รีบเลื้อยจะเข้ารู เจ้าโคมงคลจ่าฝูงขาวปลอดของนายบ้าน กินหญ้าแล้วก็เอาเขาขวิดดินแถวจอมปลวกเล่นอยู่ ก็ให้เผอิญไปเหยียบโดนเจ้างู เจ้างูผู้ไปไม่ตรงก็โกรธ จึงกัดเจ้าโคผู้ตายตรงนั้นเอง พวกชาวบ้านรู้ข่าวว่าโคผู้อันเป็นมงคลตายแล้ว ก็พากันเศร้าโศก มารวมกันบูชาด้วยของหอมดอกไม้เป็นต้น แล้วก็ขุดหลุมฝัง พากันหลีกไป เจ้างูตัวมีลิ้นเป็นแฉกรู้ว่า ชาวบ้านกลับไปหมดแล้ว ก็เลื้อยออกมาจากรูจอมปลวก เมื่อหายโกรธแล้วก็เกิดความสลดใจที่ทำให้เจ้าโคตาย และทำให้ชาวบ้านเดือดร้อน เศร้าโศกเสียใจ จึงเกิดโยนิโสมนสิการขึ้นว่า **เราอาศัยความโกรธจึงฆ่าโคผู้ตัวนี้เสีย ทำให้มหาชนพากันเศร้าโศก ทีนี้เราข่มความโกรธนี้ไม่ได้แล้ว จักไม่ออกไปหากินละ** แล้วก็เข้าไปสู่อาศรมของพระโพธิสัตว์ นอนสมาทานอุโบสถอยู่

ส่วนเจ้าสุนัขจิ้งจอกตัวโลเลก็เที่ยวไปเพื่อหาอาหาร ไม่ได้สัตว์อะไรอื่น บังเอิญไปพบช้างตายตัวหนึ่ง ก็ดีใจว่า เราได้เหยื่อชิ้นใหญ่แล้ว จึงวิ่งไปกัดที่งวงก็เหมือนกัดเอาเสา ไปกัดที่งาก็เหมือนแทะเอาแท่นหิน ปรี่เข้ากัดที่ท้องเหมือนกัดเอากระด้ง ตรงเข้ากัดที่หางเหมือนกัดเอาสาก จึงรากเข้ากัดที่ก้นตรงทวารหนัก เป็นเหมือนกัดเอาขนมหวาน เลยตั้งหน้าขย้ำอยู่ตรงนั้นด้วยอำนาจความโลภ กินเข้าไป ๆ จนเลยเข้าไป

ในท้องช้าง เวลาหิวก็กินเนื้อในท้อง เวลากระหายก็ดื่มเลือด อิ่มแล้วก็นอนทับไส้และปอดนั่นแหละ เอาเป็นที่นอน มันคิดว่า *ทั้งข้าวทั้งน้ำก็มีเสร็จสรรพในที่นี้แล้ว จะต้องไปในที่อื่นทำไม ?* แสนจะสุโขสโมสร จึงอาศัยอยู่แต่ในท้องช้าง ไม่ไปในที่อื่นเลย หลายวันเข้าแดดก็แผดเผา ทำให้ช่องทวารหนักแห้งและปิด สุนัขจิ้งจอกจึงติดอยู่ในท้องช้าง หาทางออกไม่ได้ ด้วยความตกใจจึงกินไม่ได้ กลับซูบผอมลงใกล้จะตาย

แต่ยังโชคดี วันหนึ่ง มีฝนมิใช่ฤดูกาลตกลงมาช่วยชีวิต ช่องทวารหนักของซากช้างถูกฝนทำให้ขยายตัว เป็นช่องสว่างปรากฏ สุนัขจิ้งจอกเห็นดังนั้นก็ดีใจ จึงรีบใช้หัวดันออกมาโดยเร็ว เพราะอยู่ในท้องช้างหลายวัน ตัวก็เริ่มเปื่อย เมื่อครูดตัวออกมาอย่างเร็ว ขนก็เลยติดอยู่ที่ช่องทวารหนักหมด ทำให้ตัวโล้นเหมือนจาวตาล มันเห็นตัวขนหลุดหมดเหมือนสุนัขขี้เรื้อน ก็เกิดความสลดใจ จึงเกิดโยนิโสมนสิการขึ้นว่า **เพราะอาศัยความโลภ เราจึงต้องเสวยทุกข์นี้ ทีนี้ เราข่มความโลภไม่ได้ จักไม่ออกไปหากินละ** แล้วก็ได้เข้าไปสู่อาศรมของท่านฤาษี สมาทานอุโบสถนอนอยู่ข้างหนึ่ง

อีกชีวิตหนึ่ง คือ เจ้าหมีควายตัวยักษ์ ถูกความอยากอย่างยิ่งครอบงำ ลืมถิ่นอันเป็นแดนป่าของตน เข้าไปหากินยังบ้านชายแดนอันเป็นถิ่นมนุษย์ จึงถูกพวกมนุษย์พากันล้อมแล้วยิงด้วยธนู ตีด้วยไม้พลองจนหัวแตก เลือดไหลโทรมตัว

เมื่อเห็นสภาพของตนก็เกิดความสลดใจ โยนิโสมนสิการก็ตั้งขึ้นว่า **ทุกข์นี้เกิดขึ้นเพราะอำนาจความโลภ คือ ความอยากอย่างยิ่งของเราเอง ที่นี้ ถ้าเราข่มความโลภคือความอยากอย่างยิ่งนี้ไม่ได้แล้ว จักไม่ออกไปหากินละ** แล้วก็ได้เข้าไปสู่อาศรมของพระฤาษี นอนสมาทานอุโบสถอยู่ข้างหนึ่ง

ฝ่ายพระฤาษีผู้มีศีล แต่เพราะมีชาติพราหมณ์ อาศัยชาติของตนจึงมีมานะ ไม่สามารถทำฌานให้เกิดขึ้นได้ วันหนึ่งพระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่งทราบว่า พระโพธิสัตว์นั้นจะได้เป็นพระพุทธเจ้าในกัปนี้เอง จึงคิดจะอนุเคราะห์ด้วยการข่มมานะ เพื่อประโยชน์แก่การทำฌานสมาบัติให้เกิดขึ้น จึงเหาะมาจากป่าหิมพานต์ นั่งเหนือแผ่นกระดานของพระดาบสโพธิสัตว์ พระดาบสออกมาจากอาศรมเห็นดังนั้นก็โกรธเคืองปรี่เข้าไปหา แล้วตบมือ ตวาดด้วยเสียงอันดังว่า **ฉิบหายเถิดเจ้าถ่อย เจ้ากาลกิณี เจ้าสมณะหัวโล้น เจ้ามานั่งเหนือแผ่นกระดานของข้าทำไม ?**

พระปัจเจกพุทธเจ้าตรัสด้วยเมตตาว่า พ่อคนดี เหตุไรพ่อจึงมีแต่มานะ เราได้บรรลุปัจเจกพุทธญาณแล้วในกัปนี้เอง พ่อก็จักได้เป็นพระสัพพัญญูพุทธเจ้า พ่อเป็นหน่อเนื้อพุทธางกูรนะ พ่อบำเพ็ญบารมีมาแล้ว จักได้เป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน ได้ตรัสบอกนาม ตระกูล โคตรและพระอัครสาวก

เป็นต้น แล้วได้ประทานโอวาทว่า พ่อยังจะมัวเอาแต่มานะ เป็นคนหยาบคาย เพื่ออะไรเล่า นี้ไม่สมควรแก่พ่อเลย

พระดาบสโพธิสัตว์ แม้พระปัจเจกพุทธเจ้าตรัสอยู่อย่างนี้ ก็ยังไม่ไหว้อยู่นั่นเองด้วยอำนาจมานะ มิหนำซ้ำไม่ถามด้วยว่า ข้าพเจ้าจะเป็นพระพุทธเจ้าเมื่อไร ?

พระปัจเจกพุทธเจ้าจึงตรัสว่า เธอไม่รู้ถึงความใหญ่หลวงแห่งชาติและความยิ่งใหญ่แห่งคุณของเรา หากเธอสามารถก็จงเที่ยวไปในอากาศเหมือนเราให้ได้ แล้วเหาะไปในอากาศโปรยฝุ่นที่เท้าลงบนชฎาของพระดาบส แล้วไปสู่หิมพานต์

เมื่อพระปัจเจกพุทธเจ้าเสด็จไปแล้ว พระดาบสจึงได้สติเกิดความสลดใจคิดได้ว่า ท่านผู้นี้เป็นสมณะเหมือนเรา มีสรีระหนัก แต่เหาะไปในอากาศได้ดุจปุยนุ่น เพราะมานะถือชาติวรรณะ เราจึงมิได้กราบเท้าทั้งคู่ของพระปัจเจกพุทธเจ้าผู้มีฤทธิ์เห็นปานนี้ มิหนำซ้ำไม่ถามเสียด้วยว่า เราจะเป็นพระพุทธเจ้าเมื่อไร พระดาบสเกิดโยนิโสมนสิการขึ้นว่า **ขึ้นชื่อว่าชาติ จักกระทำอะไรได้ ศีลและจรณะเท่านั้นเป็นใหญ่ในโลกนี้ ก็แต่ว่า มานะของเรานี้แลจำเริญอยู่ จักพาไปสู่นรกได้ ทีนี้เรายังข่มมานะไม่ได้แล้ว จักไม่ไปหาผลาผลละ** จึงเข้าไปสู่ศาลาใบไม้ สมาทานอุโบสถเพื่อข่มมานะเสีย

พระดาบสโพธิสัตว์ เมื่อสลดใจเป็นเหตุให้ตั้งความเพียร ออกมานั่งเหนือกระดานเลียบ เป็นผู้มีญาณส่งไป ข่มมานะเสียได้ แล้วเจริญกสิณ ยังอภิญญา ๕ สมาบัติ ๘ ให้บังเกิดได้แล้ว จึงออกไปนั่งที่แผ่นกระดานหินท้ายที่จงกรม ครั้งนั้นสัตว์ทั้ง ๔ ก็พากันเข้าไปหาพระดาบส ทำความเคารพแล้ว

พระมหาสัตว์จึงถามนกพิราบว่า ในวันอื่น ๆ เจ้าไม่ได้มาเวลานี้ เจ้าคงไม่ได้ไปหาอาหาร ในวันนี้เจ้าเป็นผู้รักษาอุโบสถหรือไรเล่า ? **นกพิราบ**กราบเรียนว่า ขอรับกระผม

เมื่อจะถามเหตุแห่งการรักษาอุโบสถ จึงกล่าวคาถาแรกว่า

ดูก่อนนกพิราบ เพราะเหตุไร บัดนี้ เจ้าจึงมีความขวนขวายน้อย ไม่ต้องการอาหาร อดกลั้นความหิวกระหาย มารักษาอุโบสถ

นกพิราบได้ฟังดังนั้นแล้ว ได้กล่าว ๒ คาถาว่า

แต่ก่อนนี้ ข้าพเจ้าบินไปกับนางนกพิราบ เราทั้ง ๒ ชื่นชมยินดีกัน อยู่ในป่า ประเทศนั้น

ทันใดนั้น เหยี่ยวได้โฉบนางนกพิราบไปเสีย ข้าพเจ้าไม่ปรารถนาจะพลัดพรากจากนางไป แต่จำต้องพลัดพรากจากนาง เพราะพลัดพรากจากนาง ข้าพเจ้าได้เสวยเวทนาทางใจ เพราะเหตุนั้น

ข้าพเจ้าจึงรักษาอุโบสถ ด้วยคิดว่า ความรักอย่าได้กลับมาหาเราอีกเลย

เมื่อนกพิราบแสดงเหตุของตนแล้ว พระมหาสัตว์จึงถามงูต่อไปว่า

ดูก่อนผู้ไปไม่ตรง เลื้อยไปด้วยอก มีลิ้น ๒ ลิ้น เจ้ามีเขี้ยวเป็นอาวุธ มีพิษร้ายแรง เพราะเหตุไร เจ้าจึงอดกลั้นความหิวกระหาย มารักษาอุโบสถ

งูกล่าวตอบว่า

โคของนายอำเภอ กำลังเปลี่ยว มีหนอกกระเพื่อม มีลักษณะงาม มีกำลัง มันได้เหยียบข้าพเจ้า ข้าพเจ้าโกรธจึงได้กัดมัน มันก็ถูกทุกขเวทนาครอบงำ ถึงความตาย ณ ที่นั้น

ลำดับนั้น ชนทั้งหลายก็พากันออกมาจากบ้าน ร้องไห้คร่ำครวญ หาได้พากันหลบหลีกไปไม่ เพราะเหตุนั้น ข้าพเจ้าจึงได้รักษาอุโบสถ ด้วยคิดว่า ความโกรธอย่าได้มาถึงเราอีกเลย

พระมหาสัตว์เมื่อจะถามสุนัขจิ้งจอก จึงกล่าวคาถาว่า

ดูก่อนสุนัขจิ้งจอก เนื้อของคนที่ตายแล้ว อยู่ในป่าช้าเป็นอันมาก อาหารชนิดนี้ เป็นที่พอใจ

ของเจ้า เพราะเหตุไร เจ้าจึงอดกลั้นความหิวกระหาย มารักษาอุโบสถ

สุนัขจิ้งจอกกล่าวตอบว่า

ข้าพเจ้าได้เข้าไปสู่ท้องช้างตัวใหญ่ ยินดีในซากศพ ติดใจในเนื้อช้าง ลมร้อนและแสงแดดอันกล้าได้แผดเผาทวารหนักช้างนั้นให้แห้ง

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งผอมทั้งเหลือง ไม่มีทางจะออกได้ ต่อมา มีฝนห่าใหญ่ตกลงมาโดยพลัน ชะทวารหนักของช้างนั้นให้เปียกชุ่ม

ดูก่อนท่านผู้เจริญ ทีนั้น ข้าพเจ้าจึงออกมาได้ดั่งดวงจันทร์พ้นจากปากราหู ฉะนั้น เพราะเหตุนั้น ข้าพเจ้าจึงรักษาอุโบสถ ด้วยคิดว่า ความโลภอย่ามาถึงเราอีกเลย

เมื่อจะถามหมีจึงกล่าวว่า

ดูก่อนหมี แต่ก่อนนี้ เจ้าขยี้กินตัวปลวกในจอมปลวก เพราะเหตุไร เจ้าจึงอดกลั้นความหิวกระหาย มารักษาอุโบสถเล่า

หมีกล่าวตอบว่า

ข้าพเจ้าดูหมิ่นถิ่นที่เคยอยู่ของตน ได้ไปยังปัจจันตคาม แคว้นมลรัฐ เพราะความเป็นผู้อยากมากเกินไป ครั้งนั้น ชนทั้งหลายก็พากันออกจากบ้าน รุมตีข้าพเจ้าด้วยคันธนู

ข้าพเจ้าศีรษะแตก เลือดอาบ ได้กลับมาอยู่ถิ่นที่เคยอยู่อาศัยของตน เพราะเหตุนั้น ข้าพเจ้าจึงรักษาอุโบสถ ด้วยคิดว่า ความอยากมากเกินไปอย่าได้มาถึงเราอีกเลย

ครั้นสัตว์ทั้ง ๔ นั้น พรรณนาอุโบสถกรรมของตนอย่างนี้แล้ว ก็ชวนกันลุกขึ้นไหว้พระมหาสัตว์ เมื่อจะถามบ้างว่า ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ วันอื่น ๆ ในเวลานี้ พระคุณเจ้าเคยไปหาผลาผล วันนี้ เพราะเหตุไร พระคุณเจ้าจึงไม่ไป แต่กลับมากระทำอุโบสถกรรมอยู่ จึงกล่าวคาถาว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้อความอันใด ท่านก็ได้ถามพวกข้าพเจ้า ข้าพเจ้าทั้งหมดก็ได้พยากรณ์ข้อความอันนั้นตามที่ได้รู้เห็นมา ข้าแต่ท่านผู้เป็นวงศ์พรหมผู้เจริญ พวกข้าพเจ้าจะขอถามท่านบ้างละ เพราะเหตุไร ท่านจึงรักษาอุโบสถเล่า

ฝ่ายพระดาบสโพธิสัตว์นั้น ก็ได้กล่าวตอบว่า

พระปัจเจกพุทธเจ้ารูปหนึ่ง ผู้ไม่แปดเปื้อนด้วยกิเลส นั่งอยู่ในอาศรมของเราครู่หนึ่ง ท่านได้บอกให้เราทราบถึงที่ไป ที่มา นาม โคตรและจรณะทุกอย่าง ถึงอย่างนั้น เราก็มิได้กราบไหว้เท้าทั้ง ๒ ของท่าน

อนึ่ง เราก็มิได้ถามถึงนามและโคตรของท่านเลย เพราะเหตุนั้น เราจึงรักษาอุโบสถด้วยคิดว่ามานะอย่าได้มาถึงเราอีกเลย

พระมหาสัตว์ กล่าวถึงเหตุแห่งการกระทำอุโบสถของตนอย่างนี้แล้ว ให้โอวาทสัตว์เหล่านั้นแล้วส่งไป เข้าสู่บรรณศาลา สัตว์เหล่านั้นก็พากันไปที่อยู่ของตน พระมหาสัตว์มีฌานไม่เสื่อม ได้มีพรหมโลกเป็นที่ไปในเบื้องหน้า สัตว์พวกนั้นตั้งอยู่ในโอวาทของพระดาบส สิ้นชีวิตแล้วไปสู่สรวงสวรรค์

พระศาสดาทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแล้ว ตรัสย้ำว่าอุบาสกทั้งหลาย อุโบสถนี้เป็นเชื้อแถวแห่งหมู่บัณฑิตแต่เก่าก่อนด้วยประการฉะนี้ อุโบสถจึงควรจะบำเพ็ญ แล้วทรงประชุมชาดกว่า **นกพิราบ**ในครั้งนั้น ได้มาเป็น**อนุรุทธะ** **หมี**ได้มาเป็น**กัสสปะ** **หมาจิ้งจอก**ได้มาเป็น**โมคคัลลานะ** **งู**ได้มาเป็น**สารีบุตร** ส่วน**ดาบส**ได้มาเป็น**เราตถาคต**แล

จบอรรถกถาปัญจอุโบสถชาดก

เมื่ออ่านชาดกจบ **หลวงตาสงบ**รำพึงว่า สัตว์ดิรัจฉานเหล่านี้ล้วนมีปัญญาคิดละกิเลสของตนเองได้ เป็นอดีตชาติของพระอสีติมหาสาวก แม้พระพุทธเจ้าของเราในอดีต ก็ยังมีมานะมาก จนกระทั่งด่าว่าพระปัจเจกพุทธเจ้า แต่พระองค์ก็คิดหาอุบายข่มมานะได้ ด้วยการสมาทานอุโบสถอดอาหาร แล้วเราล่ะ จะละมานะด้วยวิธีไหนดี ?

ละมานะด้วยการลดพรรษา ทิ้งตำแหน่ง

หลวงตาสงบใคร่ครวญถึงที่ตั้งแห่งมานะของตนว่าอาศัยอะไรเกิดขึ้น คิดอยู่สักครู่ใหญ่เห็นได้ว่ามีอยู่ ๓ ประการ ก็คือ ๑.เรามีพรรษา ๑๙ เกือบเป็นมหาเถระแล้ว *(๑๐-๑๙ พรรษา เรียกว่า เถระ ๒๐ พรรษาขึ้นไป เรียกว่า มหาเถระ)* ๒.เรามีตำแหน่งพระครู ฯ ๓.เราอายุ ๖๕ ถือว่ามีประสบการณ์มาก

เมื่อค้นหาสมุฏฐานของมานะขั้นหยาบได้แล้ว หลวงตาจึงตัดสินใจ ตัดเหตุของมานะด้วยการลาสิกขา แล้วบวชใหม่เริ่มต้นนับหนึ่งใหม่ มานะคงลดได้มากเลยทีเดียว เพราะว่ามีพรรษา ๑๙ แต่คุณธรรม ความรู้นั้นไม่เพียงพอ ไม่สมกับพรรษาเสียเลย แถมยังเป็นที่ตั้งของมานะมากขึ้นอีก หลวงตาตั้งใจจะเป็นสามเณรก่อน เพื่อจะลดมานะให้ถึงที่สุด แม้ว่าจะเสียดายพรรษา แต่พระอาจารย์มหาอมรก็ได้แสดงแล้วว่ามันเป็นเพียงสมมติบัญญัติเท่านั้น โดยปรมัตถธรรมก็มีเพียง

จิต เจตสิก รูป แต่เหตุไฉนจึงเป็นที่ตั้งของมานะได้หนอ

เมื่อ**หลวงตาสงบ**ตัดสินใจได้แน่นอนแล้ว ก็ก้มลงกราบพระไตรปิฎก ๓ ครั้ง ระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ เมื่อเก็บพระไตรปิฎกเข้าตู้แล้ว ก็ไปกระทำกิจวัตรประจำวัน แล้วคืนนั้นก็ผ่านไปด้วยภวังคโสต เป็นกระแสภวังค์ตามปกติ *(ตัดกังวลได้ก็หลับสบาย)*

รุ่งขึ้น หลวงตาตื่นทำสมาธิ ทำวัตรสวดมนต์เรียบร้อย เมื่อออกบิณฑบาตกลับมาฉันเสร็จแล้ว ก็ได้ขอโอกาสแจ้งเรื่องที่ตนเองใคร่ที่จะลาสิกขาแล้วบวชเป็นสามเณรแก่พระอาจารย์มหาอมร ซึ่งทำให้พระอาจารย์ตกใจมาก ซักถามว่าอึดอัดขัดข้องเรื่องอะไร ตนเองทำให้หลวงตาลำบากใจหรือไม่ ทั้งพยายามคัดค้าน และเตือนให้หลวงตาสงบคิดไตร่ตรองให้ดี แต่หลวงตาสงบชาตินักรบ เมื่อสมัครมาเป็นทหารของพระธรรมราชาแล้ว ก็จะตั้งใจรบกับกิเลสอย่างเด็ดเดี่ยว เมื่อได้ตัดสินใจแน่วแน่แล้วก็ไม่เปลี่ยนใจละ

ในที่สุด หลวงตาสงบก็ได้ลาสิกขาแล้วบวชเป็นสามเณรสมดังตั้งใจ ได้อยู่เรียนพระไตรปิฎกกับพระอาจารย์มหาอมรที่วัดนั้นแหละ เป็นผู้ประพฤติสงบเสงี่ยมสมกับชื่อสงบ ตั้งใจศึกษาพากเพียรเอาจริงเอาจังโดยหวังเพื่อการปฏิบัติที่ตรงทาง เพื่อการบรรลุธรรมที่ถูกต้อง เพื่อความพ้นจากทุกข์ทั้งปวง

(ท่านผู้อ่านโปรดทราบว่า เรื่องนี้มีเค้ามูลความจริง คือ พระภิกษุเถระและมหาเถระ บางท่านมีพรรษาเกิน ๓๐ แต่สำรวจรู้จักตนเองว่ามีคุณธรรมยังน้อย และยังไม่มีคุณสมบัติแม้ของภิกษุผู้พ้นนิสัย เกิดความเดือดร้อนใจ จึงได้ลาสิกขาไปเป็นสามเณร มีอยู่หลายท่าน บางท่านบวชเป็นพระภิกษุไปแล้ว บางท่านก็ยังเป็นสามเณรอยู่ ทั้งหมดก็เป็นไปเพื่อปฏิบัติตัดกิเลส ซึ่งอาจเป็นวิธีการที่ยังไม่ถูกต้องนัก ...)

หวังว่า**หลวงตาสงบ** คงจะได้ศึกษาเรียนรู้พระธรรมวินัยจากพระไตรปิฎก ด้วยการแนะนำของพระอาจารย์มหาอมร จนสามารถเข้าใจ แล้วนำไปปฏิบัติได้จริง เป็นที่พึ่งของตนเอง และอาจเป็นที่พึ่งของคนอื่นได้ ถ้ามรณภัยยังไม่คร่าชีวิตของหลวงตาไปเสียก่อน ขอเอาใจช่วยหลวงตา ผู้มีใจเด็ดเดี่ยว ผู้จริงใจต่อพระพุทธศาสนาและพระรัตนตรัย ...

โย จ วสฺสสตํ ชีเว ทุสฺสีโล อสมาหิโต
เอกาหํ ชีวิตํ เสยฺโย สีลวนฺตสฺส ฌายิโน

มีอายุร้อยหนึ่ง นานนัก
ศีลชื่อปัญจางค์จัก ไป่รู้
ขวบเดียวเด็กรู้รัก- ษานิจ ศีลนา
พระตรัสสรรเสริญผู้ เด็กนั้นเกิดศรี ฯ

หนังสืออ้างอิง

---

๑ **อุทานคาถา** มหาขันธกะ มหาวรรค ภาค ๑ พระวินัยปิฎก เบอร์ ๖ หน้า ๓๖๖

๒ **พุทธานุญาตน้ำย้อมเป็นต้น** จีวรขันธกะ มหาวรรค ภาค ๒ เบอร์ ๗ หน้า ๒๗๕

๓ **ลาภสักการสังยุต** สังยุตตนิกาย ทั้ง ๔ วรรค รวม ๔๓ สูตร เบอร์ ๒๖ หน้า ๖๓๙

๔ **อาคันตุกวัตร** วัตตขันธกะ จุลวรรค ภาค ๒ พระวินัยปิฎก เบอร์ ๙ หน้า ๓๓๘

๕ **คมิกวัตร** วัตตขันธกะ จุลวรรค ภาค ๒ พระวินัยปิฎก เบอร์ ๙ หน้า ๓๔๒

๖ **อรรถกถาสุสิมสูตร** สังยุตตนิกาย สคาถวรรค เบอร์ ๒๔ หน้า ๓๙๖

๗ **พุทธบัญญัติห้ามโจทก์ภิกษุผู้ไม่ได้ให้โอกาส** อุโปสถขันธกะ มหาวรรค ภาค ๑ พระวินัยปิฎก เบอร์ ๖ หน้า ๔๔๑

๘ **วิบัติ ๕** ปัญจวรรค กรรมวรรคที่ ๑ ปริวาร เล่ม ๘ เบอร์ ๑๐ หน้า ๙๕๗

๙ **ทำวินัยกรรมใช้ภาษาอะไรก็ได้** ติงสกกัณฑวรรณนา จีวรวรรค ปฐมกฐินสิกขาบทที่ ๑ มหาวิภังค์ เบอร์ ๓ หน้า ๗๑๐

๑๐ **ฐานสูตร** ว่าด้วยฐานะที่พึงรู้ ๔ ประการ อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต มหาวรรคที่ ๕ เบอร์ ๓๕ หน้า ๔๗๕

๑๑ **เรื่องพระทัพพมัลลบุตร** เตรสกัณฑ์ สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๘ มหาวิภังค์ พระวินัยปิฎก เบอร์ ๓ หน้า ๔๔๖-๔๔๗

๑๒ **ภิกษุผู้ไม่ถึงอคติทั้ง ๔** มหาสงคราม ว่าด้วยภิกษุผู้เข้าสงคราม ปริวาร พระวินัยปิฎก เบอร์ ๑๐ หน้า ๗๐๗

๑๓ **อพัทธสีมา** อุโบสถขันธกะ มหาวรรค พระวินัยปิฎก ภาค ๑ เบอร์ ๖ หน้า ๔๐๖

๑๔ **จูฬหัตถิปโทปมสูตรที่ ๗** มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ เบอร์ ๑๘ หน้า ๔๗๗

๑๕ **เรื่องพระจักขุปาลเถระ** ยมกวรรค ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท เล่ม ๑ เบอร์ ๔๐ หน้า ๘

๑๖ **ภิกษุผู้เดินทางไกล ภิกษุอาพาธ ภิกษุพยาบาล ภิกษุอยู่วัดป่าไม่ต้องถือนิสัย** มหาขันธกะ มหาวรรค พระวินัยปิฎก เบอร์ ๖ หน้า ๓๕๒ อรรถกถาหน้า ๓๗๓

๑๗ **วิธีการให้นิสัย วิธีการถือนิสัย** มหาขันธกะ มหาวรรค พระวินัยปิฎก เบอร์ ๖ หน้า ๓๕๑

๑๘ **อลัชชีบุคคล ลัชชีบุคคล** คาถาสังคณิกะอีกนัยหนึ่ง ปริวาร พระวินัยปิฎก เบอร์ ๑๐ หน้า ๖๖๕-๖๖๖

๑๙ **พระพุทธานุญาตให้ถือนิสัย** มหาขันธกะ มหาวรรค พระวินัยปิฎก เบอร์ ๖ หน้า ๒๖๙

๒๐ **การให้นิสัย** มหาขันธกะ มหาวรรค พระวินัยปิฎก เบอร์ ๖ หน้า ๑๙๖

๒๑ **องค์ ๕ แห่งภิกษุผู้ให้อุปสมบท ๑๖ หมวด** มหาขันธกะ มหาวรรค พระวินัยปิฎก เบอร์ ๖ หน้า ๑๙๘

๒๒ **อภิสมาจาร** สารัตถทีปนี ฎีกาพระวินัยแปล ภาค ๒ หน้า ๒๘๘ แปลโดย อ.สิริ เพ็ชรไชย

๒๓ **อาทิพรหมจรรย์** ศีลนิเทศ วิสุทธิมรรคแปล ชุดมหามกุฏ ฯ ภาค ๑ ตอน ๑ หน้า ๒๓-๒๔, ปุคคลบัญญัติ พระอภิธรรมปิฎก เบอร์ ๗๘ หน้า ๓๒๒, อรรถกถาสิกขานิสังสสูตร อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต พระสุตตันตปิฎก เบอร์ ๓๕ หน้า ๖๐๙

๒๔ **อภิธรรม** สังคีติสูตร นาถกรณธรรม ๑๐ ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค เบอร์ ๑๑ หน้า ๓๙๔

๒๕ **อภิวินัย** ปฐมนาถสูตรที่ ๗ อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต เบอร์ ๓๘ หน้า ๔๓

๒๖ **ภิกษุพหูสูต ๓ จำพวก** อรรถกถาโอวาทสิกขาบทที่ ๑ ปาจิตติยกัณฑ์ มหาวรรค พระวินัยปิฎก เบอร์ ๔ หน้า ๓๗๓

๒๗ **ธรรมของภิกษุใหม่ ๕ ประการ** อันธวินทสูตรที่ ๔ ตติยปัณณาสก์ อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต เบอร์ ๓๖ หน้า ๒๕๓

---

๒๘ **จูฬราหุโลวาทสูตร** ภิกขุวรรค มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ เบอร์ ๒๐ หน้า ๒๖๓

๒๙ **อัมพัฏฐสูตรที่๓** ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค เบอร์ ๑๑ หน้า ๔๙๗

๓๐ **ประโยชน์ของพระวินัยเป็นต้น** จูฬสงคราม ปริวาร เล่ม ๘ พระวินัยปิฎก เบอร์ ๑๐ หน้า ๖๘๙

๓๑ **โลกุตตรปฏิจจสมุปบาท** โอตรณหารวิภังค์ ปฏินิทเทสวาระ เนตติปกรณ์แปล โดย อ.คุณารักษ์ นพคุณ หน้า ๘๕

๓๒ **คาถาสังคณิกะ** ปริวาร พระวินัยปิฎก เบอร์ ๑๐ หน้า ๖๑๐

๓๓ **ภิกษุมีอาบัติติดตัวตายไป มีคติ ๒** สารัตถทีปนี ฎีกาพระวินัยแปล ภาค ๔ หน้า ๓๒๓ แปลโดย อ.สิริ เพ็ชรไชย

๓๔ **มหาสาโรปมสูตร** มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ เบอร์ ๑๘ หน้า ๕๔๖

๓๕ **พุทธานุญาตน้ำอัฏฐบาน** เภสัชชขันธกะ มหาวรรค ภาค ๒ พระวินัยปิฎก เบอร์ ๗ หน้า ๑๕๒

๓๖ **มหาผล ๙ อย่าง** มหาปเทส ๔ อรรถกถาเภสัชชขันธกะ มหาวรรค ภาค ๒ พระวินัยปิฎก เบอร์ ๗ หน้า ๑๘๙

๓๗ **อวกุชชิตสูตร** อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต เบอร์ ๓๔ หน้า ๙๘

๓๘ **มูลสูตร** อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต เบอร์ ๓๔ หน้า ๓๗๕

๓๙ **ไตรลักษณ์**เป็นบัญญัติพิเศษ ปรมัตถมัญชุสา วิสุทธิมรรคมหาฎีกา บาลี-ไทย ภาค ๘ หน้า ๒๒๕-๒๒๖ ฉบับภูมิพโลภิกขุ

๔๐ **อริยกรธมฺมา** ธรรมที่กระทำให้เป็นพระอริยะ *(ไตรลักษณ์หรือ อริยสัจ ๔)* อรรถกถามูลปริยายสูตร มัชฌิมนิกาย มูลปัณ-ณาสก์ เบอร์ ๑๗ หน้า ๕๗, มูลปริยายวณฺณนา มูลปณฺณาส ฎีกา ปจโม ภาโค หน้า ๗๘, ธมฺมสงฺคณีมูลฎีกา นิกฺเขปกณฺฑ หน้า ๑๙๗, ธมฺมสงฺคณีอนุฎีกา นิกฺเขปกณฺฑ หน้า ๒๐๘

๔๑ **บาลีไวยากรณ์เบื้องต้น** สำหรับนักศึกษาใหม่ เรียบเรียงโดย พระมหาสมปอง มุทิโต หน้า ๑๗๔

๔๒ **อุทโทสิตสิกขาบทที่ ๒** จีวรวรรค มหาวิภังค์ ทุติยภาค พระวินัยปิฎก เบอร์ ๓ หน้า ๗๓๔

๔๓ **พุทธานุญาตให้กรานกฐิน** กฐินขันธกะ พระวินัยปิฎก ภาค ๒ เบอร์ ๗ หน้า ๑๙๔

๔๔ **รถวินีตสูตร** มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ เบอร์ ๑๘ หน้า ๓๔๗

๔๕ **พุทธบัญญัติ ห้ามมีแต่ผ้าอุตตราสงค์กับอันตรวาสกเข้าบ้าน** จีวรขันธกะ พระวินัย ภาค ๒ เบอร์ ๗ หน้า ๒๙๔

๔๖ **เหตุที่เก็บไตรจีวรไว้ได้** จีวรขันธกะ พระวินัยปิฎก ภาค ๒ เบอร์ ๗ หน้า ๒๙๕

๔๗ **ปัญจุโปสถิกชาดก** ปกิณณกนิบาตชาดก เบอร์ ๖๐ หน้า ๔๔๐

ก็ผู้ใดทุศีล มีใจไม่ตั้งมั่น พึงเป็นอยู่ ๑๐๐ ปี ความเป็นอยู่วันเดียว ของผู้มีศีล ผู้เพียรเพ่ง ประเสริฐกว่าความเป็นอยู่ของผู้นั้น

ทุนฺนิคฺคหสฺส ลหุโน ยตฺถกามนิปาติโน
จิตฺตสฺส ทมโถ สาธุ จิตฺตํ ทนฺตํ สุขาวหํ.

การฝึกจิต อันข่มได้ยาก เป็นธรรมชาติเร็ว มักตกไปในอารมณ์ตามความใคร่ เป็นการดี เพราะว่า จิตที่ฝึกแล้ว ย่อมเป็นเหตุนำสุขมาให้.

เรื่องภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ขุ. ธ.

สุทุทฺทสํ สุนิปุณํ ยตฺถกามนิปาตินํ
จิตฺตํ รกฺเขถ เมธาวี จิตฺตํ คุตฺตํ สุขาวหํ.

ผู้มีปัญญาพึงรักษาจิต ที่เห็นได้แสนยาก ละเอียดยิ่งนัก มักตกไปในอารมณ์ตามความใคร่ เพราะว่า จิตที่คุ้มครองไว้ได้ เป็นเหตุนำสุขมาให้.

เรื่องภิกษุผู้กระสัน ขุ. ธ.

ทูรงฺคมํ เอกจรํ อสรีรํ คุหาสยํ
เย จิตฺตํ สญฺญเมสฺสนฺติ โมกฺขนฺติ มารพนฺธนา.

ชนเหล่าใด จักสำรวมจิต อันไปในที่ไกล เที่ยวไปดวงเดียว ไม่มีสรีระ มีถ้ำเป็นที่อาศัย ชนเหล่านั้นจะพ้นจากเครื่องผูกแห่งมาร.

เรื่องพระภาคิไนยสังฆรักขิตเถระ ขุ. ธ.

ยถา ปน อินฺทฺริยสํวโร สติยา, ตถา วีริเยน อาชีวปาริสุทฺธิ สมฺปาเทตพฺพา. วีริยสาธนา หิ สา สมฺมารทฺธวีริยสฺส มิจฺฉาชีวปฺปหานสมฺภวโต. ตสฺมา อเนสนํ อปฺปติรูปํ ปหาย วีริเยน ปิณฺฑปาต-จริยาทีหิ สมฺมาเอสนาหิ เอสา สมฺปาเทตพฺพา

อินทรีย์สังวร ภิกษุพึงทำให้ถึงพร้อมด้วยสติฉันใด, อาชีวปาริสุทธิ พึงทำให้ถึงพร้อม ด้วยวิริยะฉันนั้น. เพราะว่า อาชีวปาริสุทธินั้นมีวิริยะเป็นเหตุให้สำเร็จ เพราะความเพียรที่ภิกษุปรารภแล้วโดยชอบเป็นเหตุแห่งการละมิจฉาอาชีวะ. เพราะเหตุนั้น ภิกษุละซึ่งการแสวงหาที่ไม่ถูกต้อง และไม่เหมาะสม พึงยังอาชีวปาริสุทธินี้ให้ถึงพร้อมด้วยการแสวงหาโดยชอบ มีการเที่ยวบิณฑบาตเป็นต้น ด้วยความเพียร

(วิสุทธิมรรค)

โย โว อานนฺท มยา ธมฺโม จ วินโย จ

เทสิโต ปญฺญตฺโต, โส โว มมจฺจเยน สตฺถา.

ดูก่อนอานนท์ ธรรม และวินัยใด อันเราแสดงแล้ว บัญญัติแล้ว แก่พวกเธอ, ธรรม และวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอ โดยกาลล่วงไปแห่งเรา.

(ที.มหา.มหาปรินิพฺพานสุตฺต /๑๐/ ๒๑๖/ ๑๓๔)

หลวงตาบวชมาทำไม เล่ม ๓ ภิกษุรูปหนึ่ง